MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
ADMINISTRACINĖS TEISĖS IR PROCESO KATEDRA

JŪRATĖ PETROŠIENĖ
(TEISĖS IR VALDYMO STUDIJŲ PROGRAMA)

VALSTYBĖS PAREIGŪNO NEPRIEKAIŠTINGOS REPUTACIJOS TURINIO PROBLEMOS: TEORINIAI IR PRAKTINIAI ASPEKTAI

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas
dr. Tomas Žilinskas

VILNIUS, 2012

TURINYS

ĮVADAS.....3
I. PAREIGŪNŲ SAMPRATOS PROBLEMA.....7
1. Pareigūno sąvoka Lietuvos Respublikos teisės aktuose.....7
2. Pareigūno ir valstybės tarnautojo statuso skirtumai.....12
II. NEPRIEKAIŠTINGOS REPUTACIJOS REIKALAVIMAS, KAIP BŪTINAS PAREIGŪNO STATUSO ELEMENTAS 16
1. Asmens nepriekaištingos reputacijos vieta valstybės tarnybos teisiniame reguliavime, sąvoka ir turinys.....17
2. Pareigūno nepriekaištingos reputacijos sąvoka bei turinys.....19
3.Užsienio valstybių teisinio reguliavimo praktika susijusi su nepriekaištinga reputacija.....23
III. NEPRIEKAIŠTINGOS REPUTACIJOS KRITERIJŲ TEISINIO REGULIAVIMO PROBLEMATIKA 31
1. Asmens teistumas kaip valstybės pareigūno nepriekaištingą reputaciją šalinanti aplinkybė.....31
2. Piktnaudžiavimas psichotropinėmis, narkotinėmis, kitomis svaigiomis medžiagomis ar alkoholiu kaip valstybės pareigūno nepriekaištingą reputaciją šalinanti aplinkybė.....38
3. Profesinės ir tarnybinės veiklos pažeidimai bei asmens elgesio neatitikimas etikos taisyklių reikalavimams kaip valstybės pareigūno nepriekaištingą reputaciją šalinanti aplinkybė.....40
4. Kitos valstybės pareigūno nepriekaištingą reputaciją šalinančios aplinkybės.....48
IV. NEPRIEKAIŠTINGOS REPUTACIJOS IR ASMENS PATIKIMUMO TEISINIO REGULIAVIMO SANTYKIS.....54
V. NEPRIEKAIŠTINGOS REPUTACIJOS NUSTATYMO MECHANIZMAS.....59
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....65
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....73
PRIEDAI 78
SANTRAUKA 80
SUMMARY.....81

ĮVADAS

Temos aktualumas. Valstybės tarnyba ir pareigūnai kaip jos dalis – nėra naujas atradimas šiuolaikiniame pasaulyje. Ji turi labai ilgą istoriją. Kuomet tarp žmonių atsirado bendruomenės, darbo pasidalijimas, atsirado ir žmonės, įgyvendinantys valdžią bei užtikrinantys tam tikrų normų laikymąsi, kad būtų pasiekti bendri tikslai.

Valstybės institucijų įvairovę, jų teisinį statusą ir įgaliojimus lemia valstybės funkcijų įvairovė. Šiandien piliečių pasitenkinimas daugeliu valstybės institucijų ir juose dirbančių pareigūnų darbo kokybe yra žemas. Tačiau valstybės pareiga yra užtikrinti, kad valstybės tarnyba būtų kvalifikuota, sugebėtų atlikti jai keliamus uždavinius. Tai suponuoja gana aukštus (didesnius, palyginti su reikalavimais kitiems darbuotojams) kvalifikacinius ir profesinius reikalavimus valstybės tarnautojams, ypač pareigūnams, taip pat būtinumą užtikrinti, kad valstybės tarnyboje dirbtų aukščiausius kriterijus atitinkantys asmenys.

Mokslinėje literatūroje pateikiama abejonių nekelianti siekiamybė - kad visi valstybės tarnyboje dirbantys asmenys būtų nepriekaištingos reputacijos, niekam nekeltų jokių abejonių, turėtų visos visuomenės pasitikėjimą, būtų pavyzdys žmonėms[1]. Tai yra teisinga ir graži deklaracija, reikalaujanti atitinkamo teisiškai preciziško reglamentavimo ir mokslinių tyrimų bei pagrindimo.

Galima drąsiai teigti, jog nepriekaištinga reputacija yra esminis reikalavimas asmenims siekiantiems pareigūno statuso, tačiau klausimai susiję su šiuo reikalavimo teisiniu reglamentavimu, jo raidos tendencijomis ir problemomis yra aktualūs dėl daugelio priežasčių. *Pirma,* Lietuvoje vykdomos reformos, taip pat ir teisės, teisėtvarkos ir kitų valstybės institucijų, reikalauja mokslinio pagrindimo ir paaiškinimo įvairiose srityse. *Antra*, žemas pasitikėjimas daugelio Lietuvos pareigūnų darbu. *Trečia*, pastaruoju metu pareigūnų reputacijos klausimo reglamentavimas tampa stichišku reiškiniu, siekiant šalinti iš valstybės tarnybos asmenis, net už menkiausius moralės normų pažeidimus ar, net gandų lygio neigiamą informaciją, todėl būtini moksliniai tyrimai šioje srityje.

Mokslinis naujumas. Nei tarpukario Lietuvoje, nei po antrojo pasaulinio karo, nei atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, pareigūnų nepriekaištingos reputacijos klausimai nebuvo atskirai nagrinėjami. Nors jau Konstitucijoje kai kuriems Lietuvos pareigūnams buvo įtvirtintas reikalavimas būti nepriekaištingos reputacijos, tačiau ilgą laiką Lietuvos teisės aktai tokio reikalavimo nenumatė arba nepakankamai išsamiai jį reglamentavo. Pastaruoju metu, įvairių teisės aktų kontekste, nepriekaištinga reputacija tampa vienu esminiu elementu priimant kandidatus į valstybės tarnybą ir,

[1] Jolanta Petkevičienė. Tarnybinė etikos reguliavimas Lietuvoje:iššūkiai ir sprendimai. Valstybės tarnybos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvos Respublikoje. Vilnius, Lietuvos viešojo administravimo institutas, 2008, p. 152.

net privačiame sektoriuje. Išsamių mokslinių studijų šiuo klausimu nėra. Galima paminėti tik pavienius Lietuvos ir užsienio šalių mokslininkus, kurių darbai siejasi su magistriniu darbu: A.Laurinavičius, E.Misiūnas, A. Urmonas, Ž.Mikėnaitė, A.Čaikovski, V.Piesliakas, J. Palidauskaitė, K.Šimkus, D.Petrošius, T. Sherman ir kt.

Tyrimo šaltiniai. Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių teisės aktai; dokumentai, reglamentuojantys pareigūno teisinį statusą; Lietuvos ir užsienio valstybių administracinės ir baudžiamosios teisės mokslinė literatūra bei kita mokslinė literatūra. Svarbus šaltinis buvo Lietuvos Konstitucinio Teismo ir bendros kompetencijos teismų jurisprudencija.

Tyrimo objektas: pareigūno teisinio statuso elementų visuma.

Tyrimo dalykas: pareigūno nepriekaištingos reputacijos teisinis reguliavimas.

Tyrimo tikslas: nustatyti tinkamiausią pareigūno nepriekaištingos reputacijos reglamentavimo modelį ir jo įgyvendinimo mechanizmą.

Siekiant atskleisti tyrimo tikslą buvo iškelti šie ***uždaviniai***:

1. Išanalizuoti mokslinėje literatūroje bei teisės aktuose pateikiamą pareigūno sampratą, pareigūno bei valstybės tarnautojo skirtumus;
2. Atskleisti bei apibendrinti užsienio valstybių praktiką dėl pareigūnų nepriekaištingos reputacijos reglamentavimo;
3. Ištirti nepriekaištingos reputacijos sampratą bei jos turinį, detaliai išanalizuoti nepriekaištingą reputaciją šalinančias arba patvirtinančias sąlygas;
4. Atskleisti nepriekaištingos reputacijos ir asmens patikimumo sąvokų santykį.
5. Pateikti nepriekaištingos reputacijos nustatymo mechanizmą.

Hipotezė: nepriekaištinga reputacija yra privalomas, tačiau ne statiškas pareigūno statuso elementas, kurio turinys gali kisti priklausomai nuo vietos (pareigūno) valstybės institucijų sistemoje.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, dėstomoji dalis, susidedanti iš penkių skyrių. Siekiant pasiekti tyrimo tikslą bei įgyvendinti uždavinius, pirmajame skyriuje yra atskleidžiama pareigūno sampratos problematika Lietuvos teisės aktuose. Antrajame darbo skyriuje yra aptariamas vienas iš būtinų pareigūno statuso elementų – nepriekaištinga reputacija, analizuojama užsienio valstybių praktika šiuo klausimu. Trečiasis skyrius skirtas aptarti nepriekaištingos reputacijos kriterijų problematiką. Ketvirtajame skyriuje analizuojami nepriekaištingos reputacijos ir asmens patikimumo sąvokų santykis. Penktajame skyriuje nagrinėjamas nepriekaištingos reputacijos nustatymo mechanizmas.

Darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir pasiūlymai, naudotos literatūros sąrašas, priedai, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis.

Tyrimo metodai. Magistriniame darbe išsikelti uždaviniai lėmė kompleksinį teorinių bei empirinių tyrimo metodų taikymą.

Teoriniai metodai:

Turinio analizės metodas pasitelktas susipažinti su teorinėmis valstybės pareigūno ir tarnautojo teisinio statuso reguliavimo nuostatomis. Taikant šį metodą taip pat atlikta teisės aktų, reglamentuojančių pareigūnų nepriekaištingą reputaciją, analizė. Tai leido įvardyti esamo teisinio reglamentavimo trūkumus bei nustatyti problemų sprendimo būdus.

Sisteminės analizės metodas. Šis metodas darbe naudojamas siekiant išanalizuoti nepriekaištingą reputaciją naikinančius arba patvirtinančius kriterijus, tokius kaip: teistumas; piktnaudžiavimas psichotropinėmis, narkotinėmis, kitomis svaigiomis medžiagomis ar alkoholiu, profesinės ir tarnybinės veiklos pažeidimai bei asmens elgesio neatitikimas etikos taisyklių reikalavimams bei kitus.

Lyginamosios analizės metodas. Taikant šį metodą yra lyginamas nepriekaištingos reputacijos turinys įvairiose teisės aktuose, skirtingose valstybės reguliavimo sferose, taip pat buvo lyginamos Lietuvoje ir kitų valstybių nepriekaištingos reputacijos kriterijų reglamentavimas.

Istorinis lyginamasis metodas naudotas analizuojant nepriekaištingos reputacijos kriterijų reglamentavimo raidą.

Loginio - analitinio metodas. Šis metodas kaip loginio mąstymo procesas, yra taikomas siekiant ištirti nepriekaištingos reputacijos kriterijų įtaką valstybės tarnybai bei turi didelę reikšmę išvadų pagrįstumui bei patikimumui.

Apibendrinimo metodas magistriniame darbe kompleksiškai naudojamas kartu su kitais empiriniais bei teoriniais darbe naudojamais metodais. Šis tyrimo metodas pasitelktas apibendrinti analizuotai tyrimo medžiagai bei išvadoms formuluoti.

Empiriniai metodai:

Laisvo interviu metodas. Nors darbe atskirai šio metodo pagalba gauti duomenys neakcentuojami, tačiau jie buvo svarbūs nagrinėjant nepriekaištingos reputacijos kriterijų teisinio reguliavimo problematiką, jų nustatymo mechanizmą, analizuojant nepriekaištingos reputacijos ir asmens patikimumo santykį.

Sisteminio modeliavimo metodas buvo taikomas siekiant teorinių išvadų pagrindu projektuoti ir nustatyti teisinio reglamentavimo priemones, laiduojančias pareigūnų nepriekaištingos reputacijos nustatymo veiksmingumą.

Darbo praktinė reikšmė. Esminės magistrinio darbo nuostatos yra suformuluotos išanalizavus ir apibendrinus Lietuvos bei užsienio valstybių teisės normas, Lietuvos bei užsienio valstybių mokslinę literatūrą bei patirtį. Todėl pateiktos nuostatos gali būti panaudojamos tobulinant pareigūnų nepriekaištingos reputacijos teisinį reglamentavimą. Tuo pačiu, tai yra pagrindas toliau vystyti mokslinius tyrimus šioje srityje.

I. PAREIGŪNO SAMPRATOS PROBLEMA

1. Pareigūno sąvoka Lietuvos Respublikos teisės aktuose

Pareigūno terminas Lietuvos teisės aktuose vartojamas jau seniai, tačiau šiandien pareigūno samprata nėra suprantama vienareikšmiškai, taip pat nėra įsteigta vieningo pareigūnų registro, kuriame būtų baigtinis sąrašas visų mūsų valstybėje esančių pareigūnų. Pareigūno definicijos nėra pakankamai ištirtos, nors atskirais aspektais ji yra nagrinėjama įvairių teisės šakų mokslininkų: A.Abramavičius, V.Piesliakas, L.Pakštaitis, A.Čaikovski, E.Gruodytė, E.Misiūnas, A.Laurinavičius ir kt.

Baudžiamojoje teisėje nusikaltimų valstybės tarnybai kontekste „*subjekto samprata baudžiamajame įstatyme nuėjo ilgą kelią. Ji pamažu evoliucionavo nuo vienos, tačiau ne visiškai apibrėžtos „valstybės pareigūno“ bei „valstybės tarnautojo“ sąvokų ir baigėsi „valstybės tarnautojo“, kaip bendros, specialųjį subjektą apibūdinančios, sąvokos įtvirtinimu“*[2].

Pagal Administracinių teisės pažeidimų[3] kodekso 14 straipsnį „Pareigūnų atsakomybė“ *pareigūnais šiame kodekse laikomi tokie asmenys, kurie nuolat ar laikinai vykdo valdžios atstovų funkcijas, taip pat kurie valstybinės ar kitų nuosavybės formų įmonėse, įstaigose ar organizacijose nuolat arba laikinai eina tarnybą, susijusią su organizacinių-tvarkymo ar administracinių-ūkinių pareigų vykdymu, arba kurie tokias pareigas eina minėtose įmonėse, įstaigose ar organizacijose pagal įgaliojimą*. Ši sąvoka labai plati ir jos taikymas yra susijęs su administracinės atsakomybės specialiuoju subjektu.

Šiuo metu galiojančiuose teisės aktuose priklausomai nuo reglamentuojamų santykių pobūdžio skirtingai apibrėžiama pareigūno samprata. Administracinėje teisėje kiekvienas subjektas turi tam tikrą teisinį statusą, kurį apsprendžia jo teisės ir pareigos. Egzistuojančiuose teisiniuose santykiuose teisės subjektų yra įvairių: fizinių asmenų, piliečių ir asmenų be pilietybės, užsieniečių, valstybės tarnautojų, statutinių valstybės tarnautojų, teisėjų, prokurorų, viešojo administravimo institucijų, akcinių bendrovių, individualiųjų įmonių ir pan. Kiekvienas teisės subjektas turi savo teisinį statusą.

---

[2] Edita Gruodytė. Valstybės tarnautojų samprata nusikaltimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams skyriuje. Jurisprudencija, 2006, Nr. 7 (85), p. 86.

[3] Lietuvos Respublikos administracinių pažeidimų kodeksas. VĮ Registrų centro Teisinės informacijos departamentas. Vilnius, 2008.

Normatyvinės teisės požiūriu piliečio ar kito subjekto teisinis statusas konstruojamas iš dviejų elementų – teisių ir pareigų. Tokia teisinio statuso konstrukcija vartojama ir teisės mokslinėje literatūroje. A. Laurinavičius nurodo, kad „valstybės tarnautojo statusas demokratinėje visuomenėje apibūdinamas kaip būtinas ryšys tarp pareigų, teisių ir jų įgyvendinimo“[4]. Valstybės tarnybos įstatymo 2 straipsnyje teigiama, kad „Valstybės tarnautojo statusas – valstybės tarnautojo teisinė padėtis“[5], o šio įstatymo komentare pasakyta, kad valstybės tarnautojo teisinė padėtis turi būti suprantama kaip jo teisių ir pareigų visuma[6].

Paprasčiausią teisinį statusą turi pilietis. Piliečių padėtis yra jo teisių ir pareigų, kurias jis turi dalyvaudamas konstituciniuose-teisiniuose santykiuose, visuma. Pilietybė yra nuolatinis asmens politinis teisinis ryšys su konkrečia valstybe, grindžiamas abipusėmis teisėmis bei pareigomis ir iš jų išplaukiančiu savitarpio pasitikėjimu, ištikimybe bei gynyba“[7].

Daugelis Lietuvos teisės aktų vienų ar kitų asmenų priskyrimą pareigūnams akcentuoja pačiuose teisės aktuose, pabrėžiant jų teisinį statusą, taip pat nurodant pareigūno statusui būdingus požymius (lentelė Nr. 1). Teismų įstatymo 41 straipsnyje „Teisėjo įgaliojimai“ nurodoma, jog **„***Teisėjas yra valstybės* ***pareigūnas*** *ir turi šiame bei kituose įstatymuose numatytus valstybės valdžios įgaliojimus*[8]“. Policijos veiklos įstatymo 2 straipsnyje „Pagrindinės šio įstatymo sąvokos“ 3 punkte sakoma, kad „***policijos pareigūnas*** *– Lietuvos Respublikos pilietis, priimtas statutiniu valstybės tarnautoju į policijos įstaigą ir turintis viešojo administravimo įgaliojimus nepavaldiems asmenims“,* o 5 punkte „***policijos pareigūno statusas*** *– šio ir kitų įstatymų apibrėžtų tarnybinių teisių ir pareigų visuma, nustatyta teisės aktuose, reglamentuojančiuose policijos pareigūno priėmimą ir atleidimą iš tarnybos, jo teises, pareigas, atsakomybę, darbo užmokestį, socialines bei kitas garantijas*[9]*“*. Prokuratūros įstatymo 11 straipsnis „Prokurorų statusas ir nepriklausomumas“ teigia, jog „*Prokuroras yra asmuo, paskirtas į prokuroro pareigas šio Įstatymo nustatyta tvarka. Prokuroro – valstybės* ***pareigūno*** *statusą nustato Lietuvos Respublikos Konstitucija, įstatymai ir tarptautinės sutartys*“[10]. Valstybės sienos apsaugos tarnybos įstatymo 18 straipsnis „Tarnybos pareigūnas“ sako, jog „*Tarnybos* ***pareigūnas*** *(toliau – pareigūnas) yra Lietuvos Respublikos pilietis, priimtas statutiniu valstybės tarnautoju į Tarnybą ir turintis viešojo administravimo įgaliojimus*

[4] Laurinavičius A. Tarnybinė teisė: statutinės valstybės tarnybos teisinis reguliavimas. LTU, 2003, p. 118.
[5] Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas // Žin., 1999, Nr. 66-2130.
[6] Budbergytė R., Šakočius A., Žilinskas D. Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos komentaras. Vilnius, Lietuvos viešojo administravimo institutas, 2004
[7] Konstitucinio Teismo 1994-04-13 nutarimas „Dėl Seimo nutarimo pilietybės klausimais“ // Žin., 1994, Nr. 29-524.
[8] Lietuvos Respublikos Teismų įstatymas // Žin., 1994, Nr. 46-851.
[9] Lietuvos Respublikos Policijos veiklos įstatymas // Žin., 2000, Nr. 90-2777.
[10] Lietuvos Respublikos Prokuratūros įstatymas // Žin., 1994, Nr. 81-1514.

nepavaldiems asmenims“[11]. Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos įstatymo 9 straipsnis „Tarnybos valstybės tarnautojai“ sako, jog „*Tarnybos **pareigūnų** statusą nustato Valstybės tarnybos įstatymas, šis įstatymas bei kiti teisės aktai, reglamentuojantys statutinių valstybės tarnautojų tarnybos santykius, o kitų tarnautojų – Valstybės tarnybos įstatymas bei kiti teisės aktai, reglamentuojantys valstybės tarnybos teisinius santykius*[12]“. Vadovybės apsaugos įstatymo 18 straipsnis „Vadovybės apsaugos departamento valstybės tarnautojai“ sako, jog „*Vadovybės apsaugos departamento **pareigūnų** statusą nustato Valstybės tarnybos įstatymas, šis Įstatymas bei kiti teisės aktai, reglamentuojantys statutinių valstybės tarnautojų tarnybos teisinius santykius, o kitų Vadovybės apsaugos departamento valstybės tarnautojų – Valstybės tarnybos įstatymas ir kiti teisės aktai, reglamentuojantys valstybės tarnybos teisinius santykius*[13]“. Muitinės įstatymo 20 straipsnis „Muitinės pareigūnų įgaliojimai, jų bendrosios teisės ir pareigos“ sako, jog „*Muitinės **pareigūnas**, atlikdamas muitų teisės aktų jam pavestas funkcijas, turi teisę reikalauti, kad jam nepavaldūs asmenys vykdytų jo teisėtus reikalavimus, o jų nevykdymo ar pasipriešinimo atveju – panaudoti fizinę ar kitokią prievartą...*[14]*“* Tarnybos muitinėje statuto 2 straipsnis „Pagrindinės Statuto sąvokos“ sako, jog „*Muitinės **pareigūnas** – statutinis valstybės tarnautojas, tarnaujantis muitinėje ir pagal pareigas turintis viešojo arba vidaus administravimo įgaliojimus pavaldiems ar nepavaldiems asmenims*[15]*“.* Specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymo 6 straipsnis „Tarnybos pareigūnas“ teigia, jog „*Tarnybos **pareigūnas** yra statutinis valstybės tarnautojas, paskirtas į tam tikras pareigas Specialiųjų tyrimų tarnyboje ir pagal savo kompetenciją turintis administracinius įgaliojimus jam nepavaldiems asmenims*[16]“. Specialiųjų tyrimų tarnybos statuto 10 straipsnyje „Specialiųjų tyrimų tarnybos personalas“ sakoma, jog „*Tarnybos darbuotojai yra **pareigūnai,** valstybės tarnautojai ir darbuotojai. Tarnybos **pareigūnų** statusą reglamentuoja minėtas įstatymas, Valstybės tarnybos įstatymas ir Specialiųjų tyrimų tarnybos statutas, valstybės tarnautojų – Valstybės tarnybos įstatymas, o darbuotojų – Darbo kodeksas ir kiti teisės aktai*[17]“. Valstybės saugumo departamento įstatymo 13 straipsnis „Saugumo departamento darbuotojų statusas“ sako, jog „*Saugumo departamente tarnauja statutiniai valstybės tarnautojai (**saugumo pareigūnai**), kiti karjeros valstybės tarnautojai, taip pat dirba asmenys pagal darbo sutartis*“. Įstatymo 7 straipsnyje

[11] Lietuvos Respublikos Valstybės sienos apsaugos tarnybos įstatymas // Žin., 2000, Nr. 92-2848.
[12] Lietuvos Respublikos Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos įstatymas // Žin., 2002, Nr. 33-1250.
[13] Lietuvos Respublikos Vadovybės apsaugos įstatymas // Žin., 2002, Nr. 112-4982.
[14] Lietuvos Respublikos Muitinės įstatymas // Žin., 2004, Nr. 73-2517.
[15] Lietuvos Respublikos Tarnybos Lietuvos Respublikos muitinėje statuto patvirtinimo ir įgyvendinimo įstatymas // Žin.,2000, Nr. 94-2917.
[16] Lietuvos Respublikos Specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas // Žin., 2000, Nr. 41-1162.
[17] Lietuvos Respublikos Tarnybos Lietuvos Respublikos muitinėje statuto patvirtinimo ir įgyvendinimo įstatymas // Žin.,2000, Nr. 94-2917.

„Saugumo pareigūnai“ teigiama, jog ***„Saugumo pareigūnai“*** *yra statutiniai valstybės tarnautojai, paskirti į tam tikras pareigas Saugumo departamento sistemoje ir turintys administracinius įgaliojimus nepavaldiems asmenims*[18]“. Antstolių įstatymo 2 straipsnis “Antstolis“ numato, jog „*antstolis – tai valstybės įgaliotas asmuo, kuriam valstybė suteikia vykdomųjų dokumentų vykdymo, faktinių aplinkybių konstatavimo, dokumentų perdavimo ir kitas įstatymų nustatytas funkcijas*[19]“.

Mokslinėje literatūroje taip pat išsakoma nuomonių, kad nustatant valstybės tarnautojo, kaip valstybinių ir tarnybinių santykių dalyvio, teisinę padėtį įstatymiškai turi būti įtvirtintos jo teisės, pareigos ir garantijos, apribojimai, susiję su valstybės tarnyba, paskatinimais ir atsakomybe[20], taip pat teigiama, kad valstybės tarnautojo teisinis statusas – sudėtingas ir kompleksinis institutas, kurį sudaro teisių, pareigų, atsakomybės ir kitų elementų visuma[21]“.

Panašiai pareigūno sąvoką paaiškino ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2003 m. liepos 4 d. nutarime[22], kuriame konstatavo: Tarnybos valstybei sąvoka neturėtų būti tapatinama su atlikto darbo sąvoka, nes tarnyba valstybei neapsiriboja tik tarnybinių funkcijų vykdymu, apima ir pareigūno įsipareigojimus valstybei.

Pagal Vidaus tarnybos statuto 2 straipsnio 5 dalį pareigūno statusas – tai pareigūno teisinė padėtis. Pareigūno statuso sąvokos turinys suponuoja, kad pareigūno statusą nulemia ne tik tarnybinių pareigų vykdymas, bet ir tam tikras, specifinis asmens santykis su valstybe. Šį santykį reglamentuoja įvairūs teisės aktai (Vidaus tarnybos statutas, įstatymai, reglamentuojantys atskiras vidaus tarnybos reikalų sistemos sritis, pareigūnų etikos kodeksai ir t.t.), kurie nustato didesnius pareigūnų įsipareigojimus valstybei ir aukštesnį jų atsakomybės lygį. Pareigūnams gali būti taikomi tam tikri apribojimai (pareigūnai negali dalyvauti politinėje veikloje, eiti daugiau nei vienas pareigas valstybės tarnyboje, streikuoti ir t.t.). Kai kuriais atvejais pareigūnams nustatoma ir griežtesnė atsakomybė už padarytus teisės pažeidimus (pvz., už administracinius teisės pažeidimus), pareigūnai už tarnybinius nusižengimus tarnybinėn atsakomybėn traukiami neatsižvelgiant į baudžiamosios ar

[18] Lietuvos Respublikos Valstybės saugumo departamento įstatymas // Žin., 1994, Nr. 11-163.
[19] Lietuvos Respublikos Antstolių įstatymas // Žin., 2002, Nr. 53-2042.
[20] Административное право. Под редакцией Никитина А. М. Москва: Юнити, 2000, с. 205.
[21] Габричидзе Г. Н., Чернявский А. Г. Административное право. Москва: Проспект, 2002, с. 186.
[22] Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų, specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, kalėjimų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 11 straipsniu 2 dalies (2000 m. gruodžio 21 d. rdakcija) ir 13 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. sausio 20 d. nutarimu Nr. 83 patvirtintų vidaus reikalų, specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, kalėjimų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų skyrimo bei mokėjimo nuostatų 25 punkto 2 pastraipos (2001 m. gegužės 25 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir šių nuostatų 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų, specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, kalėjimų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsniu 4 daliai. // Žin., 2003-07-09, Nr. 68-3094.

administracinės atsakomybės taikymą. Pareigūnų tarnybos ypatumams priskirtini ir reikalavimai, taikomi asmenims, priimamiems į statutinę tarnybą (pvz., būti neteistu), įstatymuose ir kituose teisės aktuose įtvirtinti reikalavimai jų kvalifikacijai, sveikatos būklei, fiziniam pasirengimui. Pareigūno santykio su valstybe išskirtinumą rodo priesaikos institutas.

Vadovaujantis Seimo kontrolierių įstatymo 2 str. 2 p,. „*pareigūnas – valstybės ir savivaldybių institucijos ar įstaigos tarnautojas, taip pat kitas darbuotojas, atliekantis viešojo administravimo funkcijas; viešosios įstaigos bei nevyriausybinės organizacijos, kurioms įstatymų nustatyta tvarka suteikti viešojo administravimo įgaliojimai, darbuotojas, turintis administravimo įgaliojimus nepavaldiems asmenims; valstybės įgaliotas asmuo, atliekantis įstatymų nustatytas valstybės suteiktas funkcijas*[23]*“.*

Universali pareigūno sąvoka yra pateikiama Viešojo administravimo įstatymo 2 str. 7 p., *„pareigūnas – valstybės politikas, valstybės tarnautojas ar kitas asmuo, atliekantys viešojo administravimo funkcijas ir pagal įstatymus turintys įgaliojimus duoti nepavaldiems asmenims teisės aktų nustatytus privalomus vykdyti nurodymus*[24]*“.* Analizuojant šią sąvoką galima teigti, kad pareigūnais gali būti politikai, valstybės tarnautojai ir kiti asmenys. Kiekvienos šios grupės teisiniam statusui yra būdingi tam tikri ypatumai. Politiko, kaip pareigūno teisinį statusą atspindi specifinis jo santykis su valstybe – jis yra išrenkamas (pvz. Lietuvos Respublikos Prezidentas, Seimo narys) rinkimuose ir atstovauja visuomenės daugumai valstybės valdyme.

1 lentelė

Pareigūno sąvokos teisinis reglamentavimas LR teisės aktuose

	LR Seimo kontrolierių įstatymas	LR Viešojo administravimo įstatymas	LR Teismų įstatymas	LR Policijos veiklos įstatymas	LR Prokuratūros įstatymas	LR Valstybės sienos apsaugos tarnybos įstatymas	LR Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos įstatymas	Vidaus tarnybos statutas	LR Vadovybės apsaugos įstatymas	LR Muitinės įstatymas	LR valstybės saugumo departamento įstatymas	LR tarnybos LR muitinėje statuto patvirtinimo ir įgyvendinimo įstatymas	LR Antstolių įstatymas	LR Specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas
Viešojo administravimo funkcijos	+	+												
Viešojo administravimo įgaliojimai	+													
Administravimo įgaliojimai nepavaldiems asmenims	+			+		+		+			+	+		+
Įgaliojimai duoti nepavaldiems asmenims teisės aktuose nustatytus privalomus vykdyti nurodymus		+								+				

[23] Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymas // Žin., 1998, Nr. 110-3024.
[24] Lietuvos Respublikos Viešojo administravimo įstatymas // Žin., 1999, Nr. 60-1945.

1 lentelės tęsinys

Valstybės suteiktų funkcijų atlikimas	+												+	
Valstybinės valdžios įgaliojimai			+											
Administraciniai įgaliojimai pavaldiems asmenims												+		

Teisinio reguliavimo analizė rodo, kad valstybės tarnautojo kaip pareigūno teisinį statusą apsprendžia jo vykdomų funkcijų specifika, kas atsispindi specialiuose teisės aktuose, reglamentuojančiuose atskirų pareigūnų rūšių (policijos, muitinės, saugumo ir t.t.) veiklą, tačiau visiems jiems yra būdingi sekantys požymiai:

1. vykdo viešojo administravimo funkcijas (viešojo administravimo įgaliojimai);
2. atlieka valstybės suteiktas funkcijas (valstybinės valdžios įgaliojimai);
3. turi teisę duoti nurodymus sau nepavaldžių asmenų atžvilgiu.

Valstybė atskiras viešojo administravimo funkcijas yra delegavusi kitiems subjektams, kurie vykdydami tas funkcijas tuo metu įgauna pareigūno statusą – notarai, antstoliai. Šie subjektai vykdydami savo funkcijas taip pat įgauna valstybinės valdžios įgaliojimus (pvz. notaro teisė valstybės vardu registruoti juridinį faktą), turi teisę duoti privalomus nurodymus (pvz. antstolio teisė surašyti patvarkymą).

Dar galima išskirti atskirą grupę pareigūnų, kurių teisinio statuso ypatumai yra susiję ne su viešojo administravimo, o teisingumo vykdymo funkcijomis – teisėjai ir prokurorai. Šių subjektų funkcijų prigimtis, reikalauja, kad jiems yra taikomi specifiniai reikalavimai, pvz. draudimas dalyvauti politinėje veikloje.

Apibendrinat galima teigti, kad pareigūno statusą nulemia ne tik jo vykdomos funkcijos ir pareigos, bet ir jo specifinis asmens santykis su valstybe, kuris atspindi jo vietą valdžios sistemoje – ar jis yra įstatymų leidžiamosios, ar vykdomosios ar teisminės valdžios sistemos dalis.

2. Pareigūno ir valstybės tarnautojo statuso skirtumai

Norint geriau suvokti pareigūnų teisinio statuso ypatumus, tikslinga nustatyti, koks yra pareigūnų ir valstybės tarnautojų, kaip teisinių kategorijų, santykis. Analizuodami valstybės tarnybą, visus valstybės tarnautojus galima suprasti plačiąja ir siaurąja prasme. Plačiąja prasme visi asmenys, turintys valstybinius valdingus įgaliojimus ir yra veikiantys jų vardu, yra valstybės tarnautojai. Žymus rusų administracinės teisės specialistas J.Kozlovas kalbėdamas apie valstybės

tarnautojų rūšis sako[25], kad pagal pareiginių įgaliojimų apimtį valstybės tarnautojai gali būti skirstomi į pareigūnus (vadovus, valdžios atstovus) ir valstybės tarnautojus, kurie nėra pareigūnais. Valstybės tarnautojams yra būdinga, kad jiems taikomas valstybės tarnybos įstatymas (visiškai ar iš dalies), jiems mokamas darbo užmokestis iš valstybės biudžeto. Valstybės tarnybos įstatymo[26] 4 straipsnio 5 dalyje yra nustatyta, kad valstybės tarnybos įstatymas yra netaikomas – valstybės politikams, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo ir kitų teismų teisėjams, prokurorams. Ankstesnėje dalyje, mes nustatėme, kad visi šie subjektai yra valstybės pareigūnai – kurie yra išrinkti arba paskirti vykdyti politinę suvereniteto turėtojo valią ir kuomet jie eina atitinkamas pareigas viešajame sektoriuje ir gauna atlyginimą iš valstybės biudžeto. Todėl galima teigti, kad plačiąja prasme žiūrint į valstybės tarnybą, minėti pareigūnai priklauso vienai iš valstybės tarnautojų grupių. Tokios pat pozicijos laikosi ir Lietuvos administracinės teisės specialistai[27] .

Specifinę valstybės tarnautojų grupę sudaro statutiniai valstybės tarnautojai. Kaip teigia prof. A.Laurinavičius[28], teisiškai apibrėžta valstybės tarnautojo sąvoka ir statutiniai valstybės tarnautojai, kaip specifinė socialinė grupė, pirmą kartą išskirti 1999 m. Valstybės tarnybos įstatyme[29]. Minėtas įstatymas keistas ne kartą, taip pat kito ir valstybės tarnautojo samprata. Šiuo metu įstatyme valstybės tarnautojas suprantamas kaip asmuo, einantis pareigas valstybės tarnyboje ir atliekantis šiame įstatyme nurodytą viešojo administravimo veiklą. Kaip teigiama valstybės tarnybos įstatymo komentare[30] valstybės tarnautojui šioje sąvokoje nėra iškeliama kokių nors papildomų sąlygų. Valstybės tarnautojo sąvoka yra tiesiogiai susijusi su valstybės tarnybos sąvoka. Fizinis asmuo laikytinas valstybės tarnautoju esant dviem sąlygoms: 1) jis turi eiti pareigas valstybės tarnyboje, ir 2) turi vykdyti Valstybės tarnybos įstatyme nurodytą viešojo administravimo veiklą[31]. Nebūtinai turi būti atliekama visa valstybės tarnybos sąvokoje išvardyta

[25] Административное право, под ред. Ю.М.Козлов. Москва 1999. P-213.
[26] Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymas // Žin., 1999, Nr. 66-2130.
[27] Lietuvos administracinė teisė. Bendroji dalis. P.388-389.
[28] Alfonsas Laurinavičius. Statutinių valstybės tarnautojų statuso įgijimo kriterijai ir jo išskirtinumo pagrįstumas. Valstybės tarnybos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvos Respublikoje. Vilnius, Lietuvos viešojo administravimo institutas, 2008, p. 93.
[29] 1999 m. liepos 8 d. Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymas Nr. VIII-1316 // valstybės žinios, 1999, Nr. 66-2130.
[30] Budbergytė R., Šakočius A., Žilinskas D. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos komentaras. Vilnius, Lietuvos viešojo administravimo institutas, 2004, p.9.
[31] Įstatyme numatoma, jog **valstybės tarnyba** – teisinių santykių, atsirandančių įgijus valstybės tarnautojo statusą, jam pasikeitus ar jį praradus, taip pat atsirandančių dėl valstybės tarnautojo viešojo administravimo veiklos valstybės ar savivaldybės institucijoje ar įstaigoje įgyvendinant tam tikros valstybės valdymo srities politiką ar užtikrinant jos įgyvendinimo koordinavimą, koordinuojant tam tikros valstybės valdymo srities įstaigų veiklą, valdant, paskirstant finansinius išteklius ir kontroliuojant jų panaudojimą, atliekant auditą, priimant ir įgyvendinant teisės aktus, valstybės ir savivaldybių institucijų ar įstaigų sprendimus viešojo administravimo srityje, rengiant ar koordinuojant teisės aktų, sutarčių ar programų projektus ir teikiant dėl jų išvadas, valdant personalą arba turint viešojo administravimo įgaliojimus nepavaldžių asmenų atžvilgiu, visuma

veikla. Galima atlikti bet kurią iš įstatyme išvardytų veiklos rūšių. Būtina pažymėti, jog valstybės tarnautojo sąvoka turi būti suprantama viso Valstybės tarnybos įstatymo kontekste.

Vadovaujantis valstybės tarnybos įstatymu, statutinis valstybės tarnautojas – valstybės tarnautojas, kurio tarnybą reglamentuoja įstatymo patvirtintas statutas arba Diplomatinės tarnybos įstatymas, nustatantys specialias priėmimo į valstybės tarnybą, tarnybos atlikimo, atsakomybės ir kitas su tarnybos ypatumais susijusias sąlygas, ir (ar) turintis viešojo administravimo įgaliojimus jam nepavaldžių asmenų atžvilgiu. Kaip matome statutinio valstybės tarnautojo apibrėžimas siejamas su jo tarnybos reglamentavimu ir turimais įgaliojimais. Jau pačiame Valstybės tarnybos įstatymo 4 straipsnyje pabrėžiamas statutinių valstybės tarnautojų išskirtinumas - *Įstatymas be išlygų taikomas valstybės tarnautojams, išskyrus statutinius valstybės tarnautojus.* Įstatymo 4 straipsnio 2 dalyje aptariamas jo taikymo ribos statutiniams valstybės tarnautojams, kuriems taikomas ne Valstybės tarnybos įstatymas, o įstatymais patvirtinti statutai arba Diplomatinės tarnybos įstatymas[32], nustatantys specialias priėmimo į tarnybą, tarnybos atlikimo, atsakomybės, socialinių garantijų ir kitas su tarnybos ypatumais susijusias sąlygas. Išimtys netaikomos tik dėl kai kurių Valstybės tarnybos įstatymo nuostatų, tokių kaip darbo apmokėjimo tvarka, bendrieji reikalavimai, nepriekaištingos reputacijos sąlygos ir t.t.

Tokią įstatymo leidėjo valią galima paaiškinti tuo, kad statutai ir Diplomatinės tarnybos įstatymas yra specialūs įstatymai. Iškilus kolizijai tarp Valstybės tarnybos įstatymo ir statuto ar Diplomatinės tarnybos įstatymo nuostatų, turi būti taikomos pastarųjų teisės normos, jeigu minėti dokumentai nereglamentuoja vieno ar kito su statutiniais pareigūnais susijusio klausimo. Toks reglamentavimas leidžia išvengti teisinio vakuumo statutinių valstybės tarnautojų tarnybos teisiniame reglamentavime ir kartu iš anksto nustato galimų teisinių kolizijų sprendimo tvarką. Kaip matysime sekančiuose darbo dalyse, toks teisinis vakuumas yra ir reglamentuojant santykius, susijusius su kai kurių pareigūnų nepriekaištinga reputacija.

Didelė dalis Lietuvos pareigūnų yra kartu ir statutiniai valstybės tarnautojai – vidaus reikalų sistemos, specialiųjų tyrimų tarnybos, muitinės, kalėjimų departamento ir kt. pareigūnai. Kaip teigia valstybės tarnybos įstatymo komentaras, statutinių tarnautojų išskirtinumą valstybės tarnyboje lemia: 1) platesni valstybiniai valdingi įgaliojimai, 2) jų turimas specialus statusas (rangas)[33]. Kiti autoriai teigia, kad statutinių valstybės tarnautojų (pareigūnų) išskirtinumo

[32] Lietuvos Respublikos Diplomatinės tarnybos įstatymas // Žin., 1999, Nr. 7-140.
[33] Budbergytė R., Šakočius A., Žilinskas D. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos komentaras. Vilnius, Lietuvos viešojo administravimo institutas, 2004, p.13.

kriterijai yra šie: 1) priklausomumas tam tikrai tarnybai; 2) administracinių įgaliojimų jam nepavaldiems asmenims turėjimas[34]. Iš esmės abi nuomonės yra teisingos ir tik papildo viena kitą.

Kaip jau buvo aptarta ankstesnėje darbo dalyje, nebūtinai valstybės pareigūno veikla reglamentuojama statutais, pvz. seimo kontrolierius, valstybės kontrolės ir pan., kuriems galioja Valstybės tarnybos įstatymas. Kitų pareigūnų specifinį teisinį statusą reglamentuoja specialūs įstatymai: Lietuvos banko įstatymas, prokuratūros, teismų.

Specifinis santykis su valstybės tarnyba yra tų pareigūnų, kuriems valstybė *suteikia vykdomųjų dokumentų vykdymo, faktinių aplinkybių konstatavimo, dokumentų perdavimo ir kitas įstatymų nustatytas funkcijas* – tai notarai, antstoliai. Skirtingai nuo visų anksčiau nagrinėtų pareigūnų grupių pagrindinis skirtumas, kad jie pareigūno statusą turi tik konkrečiai nustatytu darbo laiku[35] ar betarpiškai įgyvendinant jiems priskirtas funkcijas ir skirtingai nuo kitų pareigūnų jiems nėra mokama alga iš valstybės biudžeto.

Apibendrinant, galima teigti, kad pareigūno teisinį statusą lemia jo vykdomų funkcijų specifika, kuri pabrėžiama specialiuose teisės aktuose, reglamentuojančiuose atskirų pareigūnų rūšių veiklą, tačiau visiems pareigūnams būdingi sekantys požymiai: vykdo viešojo administravimo funkcijas (viešojo administravimo įgaliojimai); atlieka valstybės suteiktų funkcijų (valstybinės valdžios įgaliojimai); turi teisę duoti nurodymus sau nepavaldžių asmenų atžvilgiu. Šie požymiai lemia pareigūno ir valstybės tarnautojo teisinio statuso skirtumus.

[34]Živilė Mikėnaitė. Statutinis valstybės tarnautojas bausmių vykdymo sistemoje. Valstybės tarnybos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvos Respublikoje. Vilnius, Lietuvos viešojo administravimo institutas, 2008, p. 111.
[35] Leonski Z. Materialne prawo administracyjne. C.H.BECK. 2000, p. 61.

II. NEPRIEKAIŠTINGOS REPUTACIJOS REIKALAVIMAS, KAIP BŪTINAS PAREIGŪNO STATUSO ELEMENTAS

Analizuodami Lietuvos Respublikos teisės aktus reikalavimą turėti nepriekaištingą reputaciją rastume daugiau nei per 100 Lietuvos Respublikos teisės aktų, reglamentuojančių gana skirtingas veiklos sritis.

Nepriekaištinga reputacija kaip kriterijus naudojamas įvairiuose srityse: 1) ūkinėje ekonominėje veikloje[36], 2) bankiniame sektoriuje[37], 3) valstybės tarnyboje, 4) įvairių komisijų nariams ir 4) kt. Nepriekaištinga reputacija kaip kriterijus gali būti: 1) fiziniams ar 2) juridiniams asmenims.

Lietuvos teisės aktų analizė rodo, jog nepriekaištingos reputacijos teisinis reguliavimas yra gana skirtingas, priklausomai nuo reguliuojamų santykių turinio. Priklausomai nuo asmens užimamų pareigų arba atliekamų funkcijų pobūdžio, nustatomi gana skirtingi reikalavimai nepriekaištingai reputacijai. Pavyzdžiui, Valstybės tarnybos įstatyme asmens nepriekaištingai reputacijai keliami reikalavimai yra švelnesni, nei reikalavimai numatyti Viešųjų pirkimų įstatyme[38]. Valstybės tarnybos įstatymo 9 straipsnyje nurodomos padarytos nusikalstamos veikos yra siejamos su teistumo panaikinimu arba išnykimu, o Viešųjų pirkimų įstatymo 2 straipsnyje nurodyti nusikaltimai ir korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos yra asmens nepriekaištingos reputacijos paneigimo sąlyga visais atvejais, t.y. neatsižvelgiant į tai ar teistumas už padarytus nusikaltimus (nusikalstamas veikas) yra išnykęs, ar panaikintas. Teistumo panaikinimas arba išnykimas Viešųjų pirkimų įstatyme siejamas tik su visais kitais tyčinių nusikaltimų padarymo atvejais. Taip pat pažymėtina, jog Viešųjų pirkimų įstatymas numato ir kitų Valstybės tarnybos įstatyme nenustatytų reikalavimų: nepriekaištingos reputacijos asmenimis nelaikomi piktnaudžiaujantys alkoholiu, narkotinėmis, toksinėmis arba psichotropinėmis medžiagomis, taip pat asmenys, kuriems paskirta ir galioja nuobauda (išskyrus įspėjimą) už viešųjų pirkimų tvarkos pažeidimą pagal Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksą ir pan. Viešųjų pirkimų įstatymas yra taikomas gana siauram asmenų, atliekančių viešųjų pirkimų procedūras ir turinčių padidintos tikimybės korupcijos apraiškas, ratui, o Valstybės tarnybos įstatymas taikomas labai dideliam asmenų ratui. Iš vienos pusės, atsižvelgiant į viešųjų pirkimų pobūdį bei įvertinus lygiateisiškumo, nediskriminavimo, abipusio pripažinimo, proporcingumo ir skaidrumo principų, taikomų viešųjų

[36] Lietuvos Respublikos Draudimo įstatymas // Žin., 2003, Nr. 94-4246; Lietuvos Respublikos Audito įstatymas // Žin., 1999, Nr. 59-1916.
[37] Lietuvos Respublikos Bankų įstatymas // Žin., 2004, Nr. 54-1832
[38] Lietuvos Respublikos Viešųjų pirkimų statymas // Žin., 1996, Nr. 84-2000.

pirkimų procedūroms, reikalavimus, manytina, kad padidinti asmens nepriekaištingos reputacijos reikalavimai Viešųjų pirkimų įstatyme yra numatyti tikslingi ir pagrįsti. Iš kitos pusės kyla abejonės, ar ne per daug nepagrįstai išplečiamas asmenų kurie nelaikomi nepriekaištingos reputacijos ratas.

Todėl būtina išsami nepriekaištingos reputacijos sąvokos ir jos turinio analizė.

1. Asmens nepriekaištingos reputacijos vieta valstybės tarnybos teisiniame reguliavime

Teisė į darbą yra reglamentuota Lietuvos Respublikos Konstitucijos[39] 48 straipsnyje, kur nustatyta, kad kiekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą bei verslą ir turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti teisingą apmokėjimą už darbą ir socialinę apsaugą nedarbo atveju. Ši konstitucinė norma apima bei garantuoja tas pačias teises ir valstybės tarnyboje tarnaujantiems asmenims. Konstitucijos 33 straipsnyje yra įtvirtinta, kad piliečiai turi teisę dalyvauti valdant savo šalį tiek tiesiogiai, tiek per demokratiškai išrinktus atstovus, taip pat teisę lygiomis teisėmis stoti į Lietuvos Respublikos valstybinę tarnybą. Ši teisė sietina *inter alia*[40] su Konstitucijos 48 straipsnyje įtvirtinta kiekvieno žmogaus teise laisvai pasirinkti darbą.

Konstitucinis Teismas ne kartą savo nutarimuose yra konstatavęs, kad piliečių teisė lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybinę tarnybą (Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalis) nėra absoliuti: valstybė negali įsipareigoti ir neįsipareigoja kiekvieno asmens priimti dirbti valstybinėje tarnyboje; valstybės tarnyba turi būti kvalifikuota, turi sugebėti atlikti jai keliamus uždavinius; norintieji tapti valstybės tarnautojais, pareigūnais paprastai privalo turėti atitinkamą išsilavinimą, profesinę patirtį, kai kurias asmens savybes, be to, kuo aukštesnės pareigos, kuo svarbesnė veiklos sritis, tuo didesni reikalavimai keliami šias pareigas einantiems asmenims (Konstitucinio Teismo 1999 m. kovo 4 d. nutarimas[41] ir 2007 m. rugpjūčio 13 d. nutarimas[42]).

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs ir tai, kad konstitucinė valstybės tarnybos paskirtis, ypatingi uždaviniai, keliami valstybės tarnybai, lemia tai, kad *piliečiui, stojančiam į valstybės tarnybą, gali ir turi būti keliami tam tikri bendrieji reikalavimai - stojimo į valstybės tarnybą*

---

[39] Lietuvos Respublikos Konstitucija // Žin., 1992, Nr. 31-953.

[40] Be kita ko; kartu su

[41] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadrinių darbuotojų dabartinės veiklos“ 1 ir 2 straipsnių, 3 straipsnio 2 dalie, taip pat Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadrinių darbuotojų dabartinės veiklos“ 1 straipsnio 1 ir 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin., 1999-03-10 Nr.23-666

[42] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. vasario 27 d. nutarimas Nr. 222 „Dėl kandidato į Vyriausybės atstovus“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Korupcijos prevencijos įstatymo 9 straipsniui“ // Žin., 2007-08-18, Nr. 90-3580.

bendrosios sąlygos, kurių neatitinkantis asmuo negalės tapti valstybės tarnautoju. Minėti reikalavimai turi būti aiškūs ir bendri visiems, kurie siekia atitinkamų pareigų valstybės tarnyboje. Stojančiajam į valstybės tarnybą reikalavimai turi būti nustatyti įstatymu ir žinomi iš anksto. Iš tokių bendrųjų reikalavimų - stojimo į valstybės tarnybą bendrųjų sąlygų paminėtini: lojalumas Lietuvos valstybei ir jos konstitucinei santvarkai, Konstitucijos ir teisės sistemos pagrindų (įskaitant žmogaus teisių ir laisvių katalogą) išmanymas, valstybinės kalbos geras mokėjimas, konflikto tarp siekiamų pareigų ir privačių interesų nebuvimas (arba tokio konflikto pašalinimas iki asmeniui pradedant eiti pareigas, kurių jis siekia) ir kt. Taip pat gali būti nustatyti bendrieji reikalavimai, susiję su stojančiojo asmeninėmis savybėmis, *reputacija*, išsilavinimu ir kt. Gali būti nustatytos ir konstituciškai pagrįstos bendrosios sąlygos, dėl kurių asmeniui neleidžiama stoti į valstybės tarnybą.

Valstybės tarnybai, kaip sistemai, keliami profesionalumo, kvalifikuotumo reikalavimai suponuoja ir tai, kad *teisės aktais gali būti nustatyti ir specialieji reikalavimai asmenims, siekiantiems tam tikrų pareigų valstybės tarnyboje ar konkrečioje valstybės arba savivaldybės įstaigoje, - specialiosios sąlygos siekiantiesiems tam tikrų pareigų valstybės tarnyboje*. Šios specialiosios stojimo į valstybės tarnybą sąlygos gali būti diferencijuojamos pagal atitinkamų pareigų valstybės tarnyboje turinį. Iš tokių reikalavimų - specialiųjų stojimo į valstybės tarnybą sąlygų paminėtini profesinės kompetencijos, patirties, kalbų mokėjimo ir specialių žinių ar įgūdžių ir panašūs reikalavimai, taip pat reikalavimai, susiję su stojančiojo *reputacija*, asmeninėmis savybėmis ir kt., o priimant į tam tikras pareigas gali būti nustatomos labai įvairios specialiosios sąlygos, pavyzdžiui, susijusios su asmens sveikata, fizinėmis galimybėmis, ryšiais su kitais asmenimis ir kt. Visi nustatyti specialieji stojimo į valstybės tarnybą reikalavimai turi būti konstituciškai pateisinami, priešingu atveju bus pažeista ir piliečio konstitucinė teisė lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybinę tarnybą, ir žmogaus konstitucinė teisė laisvai pasirinkti darbą (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas[43]).

Konstitucinis teismas, kurio nutarimai yra oficialus Konstitucijos aiškinimas ir patys savaime laikytini jos normų tąsa, yra aiškiai pasisakęs, jog pareigūnams taikomi aukštesni veiklos ir atsakomybės standartai nei kitiems asmenims. Visuomenė turi pagrįstų lūkesčių, kad pareigūnai yra ne tik atitinkamos profesinės kvalifikacijos, bet ir veikia laikydamiesi aukštesnių moralės ir etikos principų. Todėl nepriekaištinga reputacija yra būtinas pareigūnų teisinio statuso elementas.

[43] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“ // Žin., 2004-12-18, Nr. 181-6708

Teismų praktikoje konstatuojama, *kad viena svarbiausių advokato teisinio statuso turėjimo ir advokato veiklos prielaidų yra nepriekaištingos asmens reputacijos (elgesio) principas*[44]. Analogiška nuostata privalo būti taikoma ir valstybės pareigūnų teisiniam statusui - *viena svarbiausių pareigūno teisinio statuso turėjimo ir pareigūno veiklos prielaidų yra nepriekaištingos asmens reputacijos (elgesio) principas.*

2. Asmens nepriekaištingos reputacijos sąvoka ir turinys

Istoriškai nepriekaištingos reputacijos reikalavimas pirmiausiai buvo įtvirtintas pačioje LR Konstitucijoje. Konstitucijos VIII skirsnyje „Konstitucinis teismas“ 103 str. 3 d. nurodyta, jog „*Konstitucinio Teismo teisėjais gali būti skiriami* ***nepriekaištingos reputacijos*** *Lietuvos Respublikos piliečiai, turintys aukštąjį teisinį išsilavinimą ir ne mažesnį kaip 10 metų teisinio ar mokslinio pedagoginio darbo pagal teisininko specialybę stažą“.* Todėl pirmasis teisės aktas įstatyminiu lygiu įtvirtinęs reikalavimą būti nepriekaištingos reputacijos buvo 1993 metais priimtas LR Konstitucinio teismo įstatymas[45], 5 straipsnyje nustatęs jog „*Konstitucinio Teismo teisėju gali būti skiriamas* ***nepriekaištingos reputacijos*** *Lietuvos Respublikos pilietis, turintis aukštąjį teisinį išsilavinimą ir ne mažesnį kaip dešimties metų teisinio ar mokslinio pedagoginio darbo pagal teisininko specialybę stažą*“. Šiuo metu galiojančio LR Konstitucinio teismo įstatymo 5 str. išliko nepakitęs.

1994 metais buvo priimti LR Seimo kontrolierių įstatymas[46], LR Ūkinio teismo laikinasis įstatymas[47], taip pat LR Teismų įstatymas[48] be kitų reikalavimų asmenims, siekiantiems užimti atitinkamas pareigas, numatė, kad jie turi būti nepriekaištingos reputacijos. Tačiau toks reikalavimas daugiau buvo formalus, nes nei viename teisės akte nepriekaištingos reputacijos turinys nebuvo atskleidžiamas.

Pirmasis teisės aktas, atskleidęs nepriekaištingos reputacijos turinį, buvo 1998 metais balandžio mėn. priimtas LR Teismų įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymas, kuriuo Teismų įstatymas papildomas 22^3 straipsniu „Teisėjo nepriekaištinga reputacija“. Jame nustatoma, jog asmuo nelaikomas nepriekaištingos reputacijos, jeigu: 1) buvo nuteistas už tyčinį nusikaltimą, nesvarbu, ar išnyko teistumas; 2) buvo nuteistas už neatsargų nusikaltimą ir nėra išnykęs teistumas;

[44] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje V. R. L. v. Lietuvos advokatūra, byla Nr. 3K-3-80/2009.
[45] Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo įstatymas // Žin., 1993-02-28 Nr.6-120.
[46] Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymas // Žin., 1994-03-23 Nr.22-345.
[47] Lietuvos Respublikos Ūkinio teismo laikinasis įstatymas // Žin., 1994-04-22 Nr.30-534.
[48] Lietuvos Respublikos Teismų įstatymas // Žin., 1994-06-17 Nr.46-851.

3) buvo atleistas iš teisėjų garbės teismo sprendimo pagrindu; 4) piktnaudžiauja psichotropinėmis, narkotinėmis, toksinėmis medžiagomis ar alkoholiu; 5) jo elgesys ar veikla nėra suderinama su teisėjų profesinės etikos taisyklių reikalavimais.

Kitas teisės aktas, detalizuojantis nepriekaištingos reputacijos turinį, buvo 2001 metais keičiamas LR Valstybės kontrolės įstatymas, kur numatoma, jog „asmenys, priimami į Valstybės kontrolės pareigūnų tarnybą, turi būti nepriekaištingos reputacijos. Asmuo laikomas praradęs nepriekaištingą reputaciją, jeigu: 1) buvo nuteistas už tyčinį nusikaltimą; 2) buvo atleistas iš valstybės tarnybos už tarnybinius nusižengimus; 3) piktnaudžiauja psichotropinėmis, narkotinėmis, toksinėmis ar kitomis svaiginančiomis medžiagomis“.

2002 metais buvo priimtas Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas[49], kuriame buvo numatytas draudimas įsigyti ginklus, nesantiems nepriekaištingos reputacijos, ir buvo numatytos nepriekaištingą reputaciją naikinančios sąlygos. Dėl reguliuojamų teisinių santykių sferos, šio įstatymo nuostatos buvo labai plačiai taikomos. Būtent šio įstatymo kontekste atsirado pirmosios bylos dėl asmens nepriekaištingos reputacijos. Daugiausiai tai buvo bylos susijusios su įstatyme įtvirtinta nuostata, jog nepriekaištingos reputacijos asmeniu nelaikomas asmuo įrašytas į operatyvinę įskaitą.

Nuo 2002 metų pradedami keisti įvairūs įstatymai, priimami kiti teisės aktai, reglamentuojantys įvairių pareigūnų priėmimo į tarnybą santykius ir kartu nustatantys nepriekaištingos reputacijos reikalavimą. Nepriekaištinga reputacija įtvirtinama detaliai atskleidžiant jos turinį ir sąlygas, kuomet jos netenkama.

Istoriškai žiūrint, vienas paskutiniųjų teisės aktų, įtvirtinusių nepriekaištingos reputacijos sąlygas yra naujos redakcijos Valstybės tarnybos įstatymas[50]. Įstatymas papildytas 3^1 straipsniu, pagal kurį asmuo negali būti laikomas nepriekaištingos reputacijos ir eiti valstybės tarnautojo pareigas, jeigu jis:

1) įstatymų nustatyta tvarka pripažintas kaltu dėl sunkaus ar labai sunkaus nusikaltimo padarymo ir turi neišnykusį ar nepanaikintą teistumą;

2) įstatymų nustatyta tvarka pripažintas kaltu dėl nusikaltimo valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams ar korupcinio pobūdžio nusikaltimo padarymo ir turi neišnykusį ar nepanaikintą teistumą;

3) įstatymų nustatyta tvarka pripažintas kaltu dėl baudžiamojo nusižengimo valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams ar korupcinio pobūdžio baudžiamojo nusižengimo padarymo ir

[49] Lietuvos Respublikos Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas // Žin., 2002-02-06 Nr.13-467.
[50] Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymas // Žin., 1999, Nr. 66-2130.

nuo apkaltinamojo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos nepraėjo treji metai;

4) įstatymų nustatyta tvarka pripažintas kaltu dėl nusikaltimų, kuriais padaryta turtinė žala valstybei, ir turi neišnykusį ar nepanaikintą teistumą;

5) yra įstatymų nustatyta tvarka uždraustos organizacijos narys;

6) atleistas iš valstybės tarnautojo pareigų už šio Įstatymo 29 straipsnio 6 dalies 1–4 ir 7, 8, 9 punktuose nurodytus šiurkščius pažeidimus ir nuo atleidimo iš pareigų dienos nepraėjo treji metai;

7) atleistas iš skiriamų arba renkamų pareigų dėl priesaikos ar pasižadėjimo sulaužymo, pareigūno vardo pažeminimo ir nuo atleidimo iš pareigų dienos nepraėjo treji metai;

8) atleistas iš darbo, pareigų ar praradęs teisę verstis atitinkama veikla už neatitiktį įstatymuose keliamiems nepriekaištingos reputacijos reikalavimams ir teisės aktuose nustatytų etikos normų pažeidimą ir nuo atleidimo iš darbo, pareigų ar teisės verstis atitinkama veikla praradimo dienos nepraėjo treji metai.

Lietuvoje pasirinktas toks teisinis reguliavimas, jog „apeinant“ nepriekaištingos reputacijos sąvokos pateikimą, nepriekaištingą reputaciją reglamentuojantys aktai numato tik ją naikinančias arba patvirtinančias sąlygas. Tačiau labai svarbu išsiaiškinti ir pačią nepriekaištingos reputacijos sąvoką.

Paprastai sąvoka „reputacija“ (lot. *reputatio* – apskaičiavimas, apmąstymas), priklausomai nuo konteksto, kuriame ji vartojama, laikoma garbės sinonimu arba garbei artima, bet netapačia sąvoka. Reputacija – viešoji, paprastai teigiama nuomonė, apie žmogaus asmenines savybes, kompetentingumą, gebėjimus, bendravimo savybes. Aptartos sąvokos reiškia tam tikrą žmogaus padorumo statusą, jo atitikimą nerašytiems, bet visuomenėje priimtiems etiniams, doroviniams standartams, nusipelnymą aplinkinių pagarbos ir vertinimo bei paties pagarbos sau, kurios žmogus vertas kaip asmenybė.

Nepriekaištinga tarnautojo reputacija siejama su padorumu, kur teigiama, kad „vadovaudamasis padorumo principu, tarnautojas privalo saugoti nepriekaištingą valstybės tarnautojo reputaciją“[51]. Dabartiniame lietuvių kalbos žodyne rašoma, kad „*padorus – kuris gero elgesio, išauklėtas“*[52]. Valstybės tarnybos įstatymas nepriekaištingą reputaciją sieja su pavyzdingumo principu. Įstatyme nurodyta, jog „*valstybės tarnautojas privalo deramai atlikti savo*

[51] Budbergytė R., Šakočius A., Žilinskas D. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos komentaras. Vilnius, Lietuvos viešojo administravimo institutas, 2004, p.25.
[52] El. Lietuvių kalbos žodynas [žiūrėta 2011 m. spalio 17 d.]. Prieiga per internetą: http://www.lki.lt/dlkz/.

pareigas, nuolat tobulėti, būti nepriekaištingos reputacijos, tolerantiškas, pagarbus ir tvarkingas“. Tuo tarpu, teismų praktika išskiria savarankišką nepriekaištingos reputacijos principą.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentare žmogaus reputacija siejama su jo garbe. Žmogaus garbė siejama su tuo, kaip aplinkiniai, kiti žmonės vertina konkretų individą – jo padėtį visuomenėje, gabumus darbštumą, padorumą, dorovingumą ir pan. Tai yra žmogaus reputacija, labiausiai priklausanti nuo paties asmens, jo santykių su kitais, taip pat ir nuo to, ką apie jį kalba, skelbia kiti[53].

Dažnai nepriekaištinga reputacija siejama su korupcijos prevencija.

Kyla klausimas dėl semantinės nepriekaištingos reputacijos reikšmės. Žodis „***reputacija***“ dabartinės lietuvių kalbos žodyne apibūdinamas kaip „*viešoji nuomonė apie kieno nors (papr. asmens) ypatybes*“[54]. Žodis „***nepriekaištingas***“, suprantamas kaip „*kuriam negalima nieko prikišti, labai geras*“[55]. Todėl nepriekaištingos reputacijos asmuo tiesiogiai semantine prasme turėtų būti suprantamas kaip *asmuo, apie kurį viešoji nuomonė yra labai gera ir nieko negalima jam prikišti.* Tačiau tokia tiesioginė semantinė nepriekaištingos reputacijos samprata, mūsų nuomone, yra per daug plati ir iš karto kelia tam tikrų problemų bei neatlaiko dabartinio laikmečio – XXI amžiaus iššūkių.

XX amžiaus pabaigoje ir XXI amžiuje formuojasi globali informacinė erdvė, kur informacija tapo ypatinga vertybė, nes būtent ji yra priimamų politinių, ekonominių, socialinių, karinių ir visų kitų sprendimų pagrindas, ir jos turinys, trūkumas ar perteklius nulemia šių sprendimų pobūdį, jų efektyvumą. Todėl šis laikotarpis dar yra vadinamas “informacijos arba informacinių technologijų amžiumi”[56]. Informacijos amžiuje, kuomet labai sparčiai vystosi informacinės technologijos informacija gali tapti ir ginklu ar priemone formuojančia viešąją nuomonę reikiama linkme. Šiandien jau niekam nėra paslaptis informacinių technologijų panaudojimas konkurencinėje kovoje, nusikalstamo pasaulio, rinkimuose, spec. tarnybose ir t.t., todėl teisės aktuose būtinas platesnis nepriekaištingos reputacijos turinio apibrėžimas, nurodant aiškius jos kriterijus arba ją šalinančias aplinkybes, o ne vien tik formalus įstatyminis įtvirtinimas, kad asmuo siekdamas užimti vienas ar kitas pareigas privalo būti nepriekaištingos reputacijos. Tai rodo, mūsų manymu, ir teisnio reglamentavimo raida, kurios pasekoje nuo formalaus įtvirtinimo buvo pereita prie detalaus kriterijų nustatymo.

---

[53] Armanas Abramavičius ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99-212 straipsniai). Vilnius, VĮ Registrų centro Tesinės informacijos centras, Vilnius, 2009, p. 195.
[54] El. Lietuvių kalbos žodynas [žiūrėta 2011 m. spalio 17 d.]. Prieiga per internetą: http://www.lki.lt/dlkz/.
[55] Ten pat.
[56] Кураков Л. П., Смирнов С. Н.. Информация как объект правовой защиты. – Москва: Гелиос, 1998. С.3.

Nei mokslinėje litaratūroje, nei teisės aktuose nėra pateikiama pareigūno nepriekaištingos reputacijos sąvoka, o bandoma ją atskleisti per turinį, pateikiant būtinas arba ją naikinančias sąlygas. Mūsų manymu, **pareigūno nepriekaištinga reputacija – tai privalomas pareigūno teisinio statuso elementas, rodantis tam tikrais teisės aktuose aiškiai išdėstytais kriterijais paremtą nuomonę apie asmenį.**

Naudojant tokią sąvoką, būtų pasiekiami tokie tikslai: 1) nepriekaištinga reputacija būtų suprantama kaip pareigūno teisinio statuso elementas; 2) išlaikoma semantinė reputacijos prasmė; 3) pabrėžiama nepriekaištingos reputacijos kriterijų įtvirtinimo teisės aktuose būtinybė.

Kaip jau buvo minėta, pagal nepriekaištingos reputacijos turinio atskleidimo būdą, galimi du teisinio įtvirtinimo būdai: 1) teisės aktuose numatant nepriekaištingą reputaciją kaip reikalavimą ar kriterijų, plačiau neatskleidžiant šios sąvokos turinio[57], ar 2) kituose teisės aktuose gana aiškiai išdėstant nepriekaištingos reputacijos turinį. Pastarasis būdas gali būti realizuojamas: 1) numatant būtinas (privalomas) nepriekaištingos reputacijos sąlygas ar 2) numatant sąlygas šalinančias (naikinančias) nepriekaištingą reputaciją. Pastarasis įtvirtinimo būdas Lietuvos teisės aktuose yra vyraujantis.

3. Užsienio valstybių praktika susijusi su nepriekaištinga reputacija

Terminas "*nepriekaištinga reputacija*" užsienio kalbose neturi aiškių vienareikšmių terminų. Mūsų Konstitucijos oficialiame vertime rusų kalba minėto 103 straipsnio 3 dalyje numatomas reikalavimas konstitucinio teismo teisėjams turėti „*безукоризненную репутацию*"[58]. Oficialiame Konstitucinio teismo įstatymo vertime tas pats reikalavimas jau verčiamas „*безупречной репутацией*"[59]. Konstitucijos oficialiame vertime anglų kalba minėtas terminas verčiamas „*an impeccable reputation*"[60], tačiau galimi vertimai ir „*good repute*"[61], „*spotless reputation*"[62]. Lenkiškai – „*nieposzlakowaną opinią*"[63], oficialiame mūsų Konstitucijos vertime „*nieskazitelną reputację*"[64]. Prancūziškai nepriekaištinga reputacija – „*réputation est irréprochable*"[65], ispaniškai – „*reputación es irreprochable*"[66], itališkai – „*la reputazione inappuntabile*"[67].

[57] Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymas // Žin., 1998, Nr. 110-3024; Lietuvos Respublikos Valstybės saugumo departamento statuto patvirtinimo įstatymas // Žin., 2002, Nr. 73-3101.
[58] Oficialus LR Konstitucijos vertimas. Prieiga: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=275374
[59] Oficialus LR Konstitucijos vertimas. Prieiga: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=345649
[60] Oficialus LR Konstitucijos vertimas. Prieiga: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=275302
[61] Bankų įstatymas anglų kalba. Prieiga: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=364398
[62] Oficialus LR Konstitucijos vertimas. Prieiga: http://www.loc.gov/law/help/brazil.php
[63] Oficialus LR Konstitucijos vertimas. Prieiga: http://www.abc.com.pl/du-akt/-/akt/dz-u-08-227-1505
[64] Oficialus LR Konstitucijos vertimas. Prieiga: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=313314

Analizuojant užsienio valstybių praktiką nepriekaištingos reputacijos reguliavime, matyti, kad pati nepriekaištingos reputacijos sąvoka naudojama tik **Lenkijoje ir Brazilijoje**. Kitose valstybėse valstybės tarnybai yra suformuluoti reikalavimai dėl asmens kriminalinės praeities, etikos ir pan.

Lenkijoje Valstybės tarnybos įstatymas[68] reglamentuoja tarnybą centrinės valdžios įstaigose, tačiau neapima savivaldybių, taip pat kai kurių kitų viešosios valdžios įstaigų (neatskaitingų vyriausybei), kurių tarnautojų veiklą reglamentuoja atskiri įstatymai. Pagal įstatyme nustatytus reikalavimus, valstybės tarnautoju gali būti asmuo, kuris yra Lenkijos pilietis ir turi visas pilietines teises, neteistas už tyčinį nusikaltimą, turi reikiamą kvalifikaciją, yra *nepriekaištingos reputacijos* (4 str.). Pretenduojant į pareigas valstybės tarnyboje taikomi papildomi reikalavimai dėl stažo, išsilavinimo, užsienio kalbos mokėjimo.

Įstatyme taip pat išdėstyti pagrindai, kuriais remiantis asmuo atleidžiamas arba gali būti atleistas iš valstybės tarnybos. Tarp atleidimo pagrindų yra paminėti (70-71 str.): atsisakymas prisiekti; pilietybės netekimas; *nepriekaištingos reputacijos* netekimas; įsiteisėjęs nuosprendis dėl pilietinių teisių atėmimo ar draudimo eiti tam tikras pareigas; nesuderinamų pareigų užėmimas; šiurkštus tarnybinis pažeidimas kai tarnautojo kaltė akivaizdi; ilgiau kaip 3 mėnesius trunkantis areštas; įsiteisėjęs teismo nuosprendis už tyčinį nusikaltimą; nusikaltimo einant pareigas įvykdymas, jei nusikaltimas akivaizdus arba patvirtintas įsiteisėjusiu nuosprendžiu.

Čekijoje 2002 m. priimtas Valstybės tarnybos įstatymas (sutrumpintas pavadinimas – *Service Act*)[69]. 2001 m. vyriausybė patvirtino Viešojo administravimo tarnautojų etikos kodeksą (*Code of Ethics for public administration employees*), kuris neturi teisinės galios, tačiau daugelis jo nuostatų buvo įtraukta į Valstybės tarnybos įstatymą. Abejuose šiuose dokumentuose „reputacijos“ sąvoka nėra vartojama, tačiau tam tikros nuostatos turi panašią prasmę.

Įstatyme konkrečiai išdėstyti reikalavimai kandidatams į valstybės tarnybą (17 str.): Čekijos pilietybė; 18 metų amžius; pilnas teisinis veiksnumas; atitinkamas išsilavinimas; sveikatos reikalavimai; teistumo neturėjimas (*no criminal record*) - šio reikalavimo neatitinka asmuo teistas už tyčinį nusikaltimą, arba netyčinį nusikaltimą valstybės tarnybai, jeigu vėliau nebuvo išteisintas. Įstatyme keletą kartų akcentuojama atitikimo 17 straipsnyje keliamiems reikalavimams svarba. Asmuo gali būti nepriimtas į valstybės tarnybą remiantis 17 straipsnio reikalavimais, jei

---

[65] Oficialus LR Konstitucijos vertimas. Prieiga: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=313310
[66]Oficialus LR Konstitucijos vertimas. Prieiga: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=313311
[67] Oficialus LR Konstitucijos vertimas. Prieiga: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=313313
[68] http://www.abc.com.pl/serwis/du/2008/1505.htm
[69] http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/nispacee/unpan012622.pdf

nepakankamai aiškiai išreikštas jo gebėjimas eiti pareigas ir vadovautis demokratiniais konstitucinės tvarkos principais (30 str.). Šie reikalavimai galioja per visą pasirengimo tarnybai ir tarnybos laikotarpį. Jei tarnautojas eidamas pareigas nebeatitinka šių reikalavimų, privalo pranešti apie tai įstaigos vadovybei. Jei teismas priima apkaltinamąjį nuosprendį ar apriboja valstybės tarnautojo veiksnumą, turi pranešti apie tai įstaigai, kurioje tarnautojas eina pareigas (30 str.).

Įstatyme taip pat reglamentuojami valstybės tarnautojų ir vadovaujančias pareigas einančių tarnautojų atleidimo, nušalinimo, įgaliojimų sustabdymo, perkėlimo klausimai šiais atvejais: gavus pranešimą apie tarnautojui pateiktus kaltinimus dėl nusikaltimo padarymo, dėl arešto, dėl drausminių nuobaudų taikymo ir kitais atvejais (40-43 str.). Į vadovaujančias pareigas negali būti skiriami asmenys pažeidę žmogaus teises ar laisves (42 str.). Tarp atleidimo iš valstybės tarnybos pagrindų nurodyti šie: neatitikimas reikalavimams, kurie keliami stojant į valstybės tarnybą (55 str.), sulaikymas trunkantis ilgiau kaip 3 metus, apkaltinamojo nuosprendžio paskelbimas (57 str.).

Danijoje svarbiausi valstybės tarnybos klausimai reglamentuojami valstybės tarnybos įstatyme (angl. - *Civil Servants Act*; dan. - *Bekendtgørelse af lov om tjenestemænd*),[70] kai kurios nuostatos dėl valstybės tarnautojų elgesio išdėstytos Viešojo administravimo įstatyme (*The Danish Public Administration Act*).[71] Abejuose įstatymuose „reputacijos“ sąvoka nėra vartojama. Valstybės tarnautojų elgesio ar etikos klausimai labai menkai formalizuoti teisės aktuose.[72] 2007 m. išleistas Elgesio viešajame sektoriuje kodeksas (*Code of Conduct in the Public Sector*).[73] Tai yra Danijos Valstybės tarnybos darbdavių įstaigos (*State Employer's Authority*) leidinys, kuriame išdėstyti svarbiausi reikalavimai valstybės tarnautojams ir kuris yra labiau informacinio pobūdžio. Jame deklaruoti viešojo sektoriaus veiklos principai: atvirumas, demokratiškumas, įstatymo viršenybė, sąžiningumas, nepriklausomumas, nešališkumas, lojalumas. Kiekvienoje darbo vietoje gali būti taikomos būtent jai nustatytos taisyklės. Taip pat kiekviena įstaiga gali atlikti darbuotojo vertinimą, ar jo elgesys tiek tarnyboje, tiek už jos ribų atitinka įstaigos keliamus reikalavimus.

Valstybės tarnybos įstatymo 3 skyriuje aptartos tarnautojų pareigos, kur įtvirtintas esminis valstybės tarnautojų elgesio principas – tiek tarnyboje (įstaigoje) tiek už jos ribų laikytis taisyklių, kad elgesys būtų vertas pagarbos ir pasitikėjimo (10 str.). Tarnautojas gali būti laikinai nušalintas iš

[70] https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=5654
[71] The Danish Public Administration Act
http://ec.europa.eu/information_society/policy/psi/docs/pdfs/implementation/dk_act571_19-12-85_public_admin.doc
[72] Trust in Government. Ethics measures in OECD countries. OECD 2000, p. 133.
[73] Code of Conduct in the Public Sector
http://perst.dk/~/media/Publications/2008/Code%20of%20Conduct%20in%20the%20Public%20Sector%20-%20in%20brief/Code%20of%20conduct-pdf.ashx

pareigų arba laikinai perkeltas į kitas pareigas už veiksmus, kurie kelia abejonių dėl pasitikėjimo juo ir jo galimybės toliau eiti pareigas (19.1 str.).

Estijoje valstybės tarnybos įstatymas (*Public Service Act*)[74] reglamentuoja priėmimo į tarnybą, tarnautojų teisių ir pareigų, veiklos vertinimo, pareigų derinimo, drausminės atsakomybės, elgesio (etikos) ir kitus klausimus.

Atskiru straipsniu (16 str.) nurodyti asmenys, kurie negali būti priimti į valstybės tarnybą: nuteisti už tyčinį nusikaltimą; asmenys, kuriems pateikti kaltinimai ar prieš kuriuos atliekamas ikiteisminis tyrimas dėl nusikaltimo, už kurį įstatymas numato laisvės atėmimo bausmę; bausti už korupciją pagal baudžiamąją ar administracinę teisę; asmenys, kuriems įsiteisėjusiu teismo sprendimu atimta teisė dirbti tam tikrą darbą ar eiti tam tikras pareigas negali būti skiriami į tokio pobūdžio pareigas; asmenys, kurie paskirti į pareigas būtų artimai susiję giminystės ar svainystės ryšiais su tiesioginiu vadovu.

Valstybės tarnautojai paprastai skiriami į pareigas konkurso tvarka ir neterminuotai (išskyrus tam tikras išimtis). Formaliai pradedama eiti pareigas pasirašius priesaikos tekstą. Paskyrimas į pareigas gali būti atšauktas nepradėjus eiti pareigų, jeigu paaiškėja, kad asmuo neatitinka skyrimui į pareigas keliamų reikalavimų (26 str.). Įstatyme nustatytos tarnautojų pareigos, tarp kurių nurodytas reikalavimas laikytis Valstybės tarnautojų etikos kodekso (59 str.); etikos kodekso tekstas yra įstatymo priedas (jį sudaro 20 punktų, išdėstytų trumpomis tezėmis).

Valstybės tarnautojams leidžiama dirbti kitą darbą ar užsiimti kita veikla, jeigu ji nekenkia *tarnybos reputacijai* (*reputation of the official's position*).

Įstatyme apibrėžti tarnybiniai pažeidimai ir taikomos drausminės nuobaudos (84-85 str.). Pažeidimai: pareigų nevykdymas ar aplaidus vykdymas, įskaitant apsvaigimą (*intoxication*) tarnyboje; veiksmai, kuriais įstaigai padaryta žala; nederami veiksmai (*incident act*), kurie prieštarauja bendrai pripažintiems moralės ar etikos standartams valstybės tarnyboje, diskredituoja tarnautoją ar įstaigą, nepaisant ar buvo įvykdyti tarnybos ar ne tarnybos metu. Už šiuos pažeidimus gali būti skirtos drausminės nuobaudos.

Įstatymo atskiruose straipsniuose išvardyti atleidimo iš tarnybos pagrindai, tarp kurių nurodytas atleidimas už tarnybinius pažeidimus (118 str.), taip pat atleidimas dėl įsiteisėjusio nuosprendžio baudžiamojoje byloje už tyčinį nusikaltimą (ar dėl kitokio nuosprendžio, dėl kurio asmuo nebegali eiti pareigų), atleidimas vieno iš dviejų artimos giminystės ryšiais susijusių tarnautojų, jei jie pavaldūs vienas kitam.

[74] Public Service Act, http://www.legaltext.ee/en/andmebaas/ava.asp?m=022

Pagal **Jungtinės Karalystės** valstybės tarnybos administravimo kodeksą[75] (*The Civil Service Management Code*) departamentai ir agentūros (valstybės institucijos) prieš paskirdamos kandidatą į valstybės tarnautojo pareigas privalo įsitikinti, kad kandidatas sugebės gerai eiti savo tarnybines pareigas ateityje ir niekas iš jo netolimos praeities negalėtų diskredituoti valstybės instituciją arba valstybės tarnybą apskritai. Šis reikalavimas nėra susijęs su bet kokiu leidimo dirbti su įslaptinta informacija, kuris tam tikrais atvejais gali būti privalomas, gavimu.

Valstybės institucijos pačios nustato konkrečias aplinkybes (besivadovaudamos Valstybės tarnybos kodekse (*Civil Service Code*) nurodytais principais), kurioms esant yra taikomos tarnybinės procedūros. Tačiau šiam tikslui nėra būtina apibrėžti kiekvieną aplinkybę. Vis dėlto valstybės institucijų personalui skirtose taisyklėse turi būti nurodytos aiškios aplinkybės, kurioms esant tarnybinės procedūros gali būti pradėtos, t. y:

- organizacijos elgesio standartų pažeidimai ar kito pobūdžio nusižengimai;
- bet kurios kitos aplinkybės, kurioms esant asmens elgesys, veiksmai arba neveikimas stipriai pakenkė arba diskreditavo organizacijos veiklą arba *reputaciją*;
- kitos aplinkybės numatytos teisės aktuose reglamentuojančiuose ginčų sprendimų procedūras.

Šiuo metu valstybės tarnautojams ir politikams galioja 1995 m. lordo Nolano vadovaujamo visuomeninio gyvenimo standarto komiteto suformuluoti septyni visuomeninio gyvenimo principai: nesavanaudiškumas, integralumas, objektyvumas, atskaitomybė, atvirumas, sąžiningumas, ir gero elgesio pavyzdys[76].

Latvijos valstybės tarnybos įstatyme[77] (angl. *State Civil Service Law*) išdėstyti privalomi reikalavimai kandidatams, siekiantiems užimti pareigas valstybės tarnyboje (7 str.). Greta pilietybės, veiksnumo, išsilavinimo, valstybinės kalbos mokėjimo, įstatyme nustatyti šie reikalavimai: asmuo nebuvo pripažintas kaltu už tyčinį nusikaltimą, arba buvo reabilituotas, o teistumas išnykęs arba panaikintas; asmuo nebuvo atleistas iš valstybės tarnybos teismo sprendimu baudžiamojoje byloje; nėra ir nebuvo etatiniu darbuotoju buvusios SSRS, Latvijos SSR ar kitos valstybės saugumo, žvalgybos ar kontržvalgybos tarnybose; nėra ir nebuvo narys (dalyvis) įstatymu ar teismo sprendimu uždraustose organizacijose; nėra susijęs artimais giminystės ar svainystės ryšiais su įstaigos vadovu ar tiesioginiu vadovu; kt.

[75] The Civil Service Management Code, http://www.civilservice.gov.uk/about/resources/csmc/CSMC-4.aspx
[76] Jolanta Palidauskaitė. Valstybės tarnautojų veiklos teisinis reglamentavimas: etinis aspektas // Viešoji politika ir administravimas. Vilnius, 2003, Nr. 4, 84 psl.
[77] http://www.ttc.lv/export/sites/default/docs/LRTA/Likumi/State_Civil_Service_Law.doc

Valstybės tarnybos įstatyme išdėstytos tarnautojų teisės ir pareigos, tarp kurių nurodyta, jog tiek einant pareigas, tiek ir ne tarnybos metu, valstybės tarnautojo veiksmai neturi diskredituoti jo asmens, įstaigos ar valstybės (15 str.). Įstatyme taip pat nustatyta, kad apribojimai dirbti kitą darbą ar verstis kita veika turi būti nustatyti korupcijos prevencijos įstatyme (17 str.).

Slovėnijos viešojo administravimo pagrindiniai principai įtvirtinti Konstitucijoje,[78] o valstybės tarnybą detaliai reglamentuoja Valstybės tarnybos įstatymas (*Civil servants act*)[79], priimtas 2002 m. Valstybės tarnybos įstatymas reglamentuoja priėmimo į pareigas valstybės tarnyboje.

„*Reputacijos*“ sąvoka du kartus vartojama kalbant apie įstaigos reputaciją, bet ne apie asmenį (100 ir 121 str.). Valstybės tarnautojus (*officials*) skiriant į pareigas taikomi reikalavimai: asmuo turi būti Slovėnijos pilietis, niekada nenuteistas už tyčinį nusikaltimą valstybės tarnybai ir nenuteistas laisvės atėmimu ilgesniam kaip 6 mėn. laikotarpiui, taip pat jam neturi būti pateikti kaltinimai dėl tokių nusikaltimų (priėmimo į tarnybą metu). Įstatymu įsteigiama aukšto rango taryba (*Officials Council*), kuri nustato kandidatų atrankos į aukštas pareigas tvarką bei tvirtina valstybės tarnautojų etikos kodeksus konkrečioms įstaigoms (174 str.). Tarnautojo darbo sutartis gali būti nutraukta, jei tarnautojas neatitinka reikalavimų, kurie buvo keliami toms pareigoms užimti (74 str.).

Valstybės tarnautojai eidami pareigas privalo laikytis nustatytų taisyklių, kolektyvinių darbo sutarčių, savo darbo sutarties, įstaigos aktų ir etikos kodekso (93 str.). Valstybės tarnautojams draudžiama užsiimti kita veikla (100 str.), jeigu tai galėtų turėti poveikio sprendimų nešališkumui, tarnybos metu gautų duomenų neteisėtam panaudojimui, arba jeigu tokia veikla kenkia *įstaigos reputacijai*.

Suomijoje pagrindiniai reikalavimai valstybės tarnybai įtvirtinti Konstitucijoje.[80] Valstybės tarnautojai yra atsakingi už savo individualių sprendimų teisėtumą bei savo veiksmus priimant sprendimus kolektyviniuose organuose (118 str.). Svarbiausi reikalavimai skiriant į pareigas valstybės tarnyboje yra žinios ir patirtis (*skills*), gebėjimai (*ability*) ir nuopelnai (*proven civic merit*), (125 str.). Pastaroji sąvoka interpretuojama kaip apimanti ne tik asmens pasiekimus, bet ir jo nepriekaištingą elgesį (t.y. kad asmuo nebuvo baustas ar kitaip nusižengęs tarnyboje ar už jos ribų.[81]

[78] http://www.dz-rs.si/index.php?id=351&docid=25&showdoc=1
[79] http://www.mju.gov.si/fileadmin/mju.gov.si/pageuploads/mju_slike/english/civil_servants_act.doc
[80] http://www.om.fi/uploads/54begu60narbnv_1.pdf
[81] Civil service ethics. A study of the grounds of civil service ethics, its present state and areas of development. Helsinki, 2000, p. 20.
http://www.vm.fi/vm/en/04_publications_and_documents/01_publications/06_state_employers_office/89879/89880_en.pdf

Svarbiausi valstybės tarnybos klausimai reglamentuojami Valstybės tarnybos įstatyme (angl. *State Civil Servants' Act*).[82] Šalyje nėra visai valstybės tarnybai bendro etikos kodekso, kuris būtų patvirtintas teisės aktu. 2001 m. Vyriausybė yra priėmusi nutarimą dėl personalo politikos valstybės tarnyboje (*On state personnel policy line*), kuriame greta daugelio dalykų bendrais bruožais aptarti etikos klausimai.[83]

Valstybės tarnybos įstatyme teigiama, kad tarnautojas privalo vykdyti savo pareigas tinkamai ir laiku, laikytis taisyklių, elgtis kaip pridera pagal jo statusą ir pareigas (14 str.); ši sąvoka interpretuojama kaip apimanti ne tik tarnybos laiką bet ir dalies aukštesniųjų tarnautojų laisvalaikį. Tarnautojas negali reikalauti, priimti ar kitaip gauti kokios nors naudos, jei tai gali pakenkti pasitikėjimui juo ar įstaiga (15 str.).

Švedijoje esminiai valstybės tarnybos pagrindai įtvirtinti konstituciniame valdymo formos akte (*The Instrument of Government*)[84] ir įdarbinimą valstybės tarnyboje reglamentuojančiame įstatyme (*The Public Employment Act*).[85] Konstituciniame valdymo akte (11 skyr. 9 str.) teigiama, kad priimant į darbą valstybės tarnyboje pirmaeilis dėmesys skiriamas objektyviems faktoriams, tokiems kaip nuopelnai ir kompetencija. Ta pati nuostata pakartota ir įdarbinimo valstybės tarnyboje įstatyme, papildomai pabrėžiant, kad kompetencija yra pirmaeilis kriterijus, nebent yra specialių priežasčių atsižvelgti į kitus faktorius (4 str.). Šiame įstatyme taip pat nurodyta, kad valstybės tarnautojas negali vykdyti veiklą, kuri gali neigiamai (nepalankiai) paveikti jo ar kito tarnautojo nešališkumą ar pakenkti *įstaigos reputacijai*. Daugiau įstatyme nieko nepasakyta apie reputaciją ar reikalavimus stojant į valstybės tarnybą.

Kiekviena įstaiga savarankiškai sprendžia, ar jai reikia pasitvirtinti tarnautojų etikos kodeksą (ar elgesio taisykles).[86]

JAV kaip ir daugelyje kitų valstybių, valstybės tarnautojų veiklos pagrindas yra Konstitucija[87], kurioje įtvirtinti pagrindinai valstybės tarnybos principai. Būtent Konstitucija skelbia, ko tikimasi iš valstybės pareigūno. JAV Oregono valstijos valstybės pareigūnų statutas[88] nemini nei reputacijos sąvokos, nei elgesio normų reikalavimai, kalbama tik apie bendrus (pajamų deklaravimo, dovanų gavimo limitus ir kt., šeimą ir t.t.) dalykus.

---

[82] http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1994/19940750
[83] Government Decision in Principle on State Personnel Policy, 2001. http://www.vm.fi/vm/en/04_publications_and_documents/01_publications/06_state_employers_office/20010830Govern/89891.pdf
[84] http://www.riksdagen.se/templates/R_Page____6307.aspx
[85] http://www.regeringen.se/content/1/c6/07/20/01/09822018.pdf
[86] Trust in Government. Ethics measures in OECD countries. OECD 2000, p. 282.
[87] http://www.usconstitution.net/const.html
[88] http://www.leg.state.or.us/ors/244.html

Vis tik kalbant apie Jungtinių Amerikos Valstijų valstybės tarnybos pagrindinį požymį – nepriekaištingą reputaciją, reiktų paminėti, kad Amerikos federalinė valstybinė tarnyba turi ilgą reformos istoriją. Pradedant 1883 m. „Pendleton įstatymu“[89], kuriuo pradėti reguliuoti valstybės tarnybos santykiai, toliau priimtas Valstybinės tarnybos Reformos įstatymas 1978, pagal kurį Amerikiečių federalinė personalo sistema buvo plėtojama konstitucinio, politinio, ir istorinio apribojimo kontekste. Pastarasis įstatymas daugiausiai nustatė aukščiausiojo lygio vadovų ir politinių vadovų veiklos kontrolės sąlygas, tačiau šiame įstatyme mažai kalbama apie valstybės tarnautojų etiką. Plačiuoju aspektu galima daryti prielaidą, kad veiklos kontrolė yra susijusi ir su valstybės tarnautojų etika. JAV nuo 1989 m. galioja „Valdžios tarnautojų etikos elgesio principai“, kuriuose pabrėžiamos tokios vertybės kaip lojalumas Konstitucijai, įstatymams ir etniniams principams, tarnavimas visuomenės interesams, sąžiningumas, rezultatyvumas, nešališkumas, teisingumas, asmeninis integralumas, atsakomybė ir skaidrumas. Nors tiesiogiai neįvardinta, bet šių principų visuma apima valstybės tarnautojo būtiną požymį – nepriekaištinga reputaciją.

Pagal **Brazilijos** Konstituciją[90] (101 str.) federalinio aukščiausiojo teismo (*Supremo Tribunal Federacinės* – STF) vienuolika teisėjų parenkami iš piliečių, daugiau nei 35 ir mažiau nei 65 metų amžiaus, turinčių juridinį išsilavinimą ir nepriekaištingą reputaciją. Teisingumo nacionalinėje taryboje *(Conselho Nacional de Justiça* - CNJ) du iš penkiolikos teisėjų, turintys juridinį išsilavinimą ir nepriekaištingą reputaciją, skiriami Deputatų rūmų ir Federalinio Senato (103-B str.). Tokie reikalavimai numatyti ir Aukštesniajam rinkimų teismo *(Tribunal Superior Eleitoral - USE) bei regioninių rinkimų teismo (Tribunal Regioninės Eleitoral* – TRE) *teisėjams(119 str.).* Karinio tribunolo (*Tribunal Regional Eleitoral* - TRE) tris teisėjus skiria Respublikos Prezidentas, parenkant teisininkus, 35 metų amžiaus arba vyresnius, kurie turi juridinį išsilavinimą, nepriekaištingą reputaciją ir daugiau kaip 10 metų profesinę patirtį (123 str.).

[89] http://findarticles.com/p/articles/mi_m0IMR/is_/ai_n9532545
[90] http://www.loc.gov/law/help/brazil.php

III. NEPRIEKAIŠTINGOS REPUTACIJOS KRITERIJŲ TEISINIO REGULIAVIMO PROBLEMATIKA

Lietuvoje įvairūs teisės aktai įtvirtina pareigūnų nepriekaištingą reputaciją. Dažniausiai ji įtvirtinama pareigūnų veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose arba statutuose. Naujos redakcijos Valstybės tarnybos įstatymas įtvirtino nepriekaištingos reputacijos reikalavimus visiems valstybės tarnautojams, taip pat jo nuostatos galioja ir statutiniams valstybės tarnautojams. Prieš tai galiojusioje šio įstatymo redakcijoje bei Valstybės saugumo departamento įstatyme nepriekaištingos reputacijos turinys nedetalizuojamas, tačiau numatomi bendro pobūdžio draudimai užimti pareigas, kurie gali būti vertinami kaip pareigūno nepriekaištingos reputacijos sąlygos.

Detaliai teisės aktų analizei[91], pareigūnų nepriekaištingą reputaciją šalinančias arba ją patvirtinančias aplinkybes suskirstėme į tokias grupes:

1) asmens teistumas;
2) piktnaudžiavimas psichotropinėmis, narkotinėmis, kitomis svaigiomis medžiagomis ar alkoholiu;
3) profesinės ir tarnybinės veiklos pažeidimai bei asmens elgesio neatitikimas etikos taisyklių reikalavimams;
4) kiti reikalavimai.

1. Asmens teistumas kaip valstybės pareigūno nepriekaištingą reputaciją šalinanti aplinkybė

Teistumas yra asmens teisinio statuso elementas, rodantis, kad jo atžvilgiu buvo priimtas ir įsiteisėjo apkaltinamasis teismo nuosprendis už padarytą nusikaltimą. Baudžiamojo kodekso[92] 97 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad turinčiais teistumą laikomi asmenys, kuriems įsiteisėjo Lietuvos Respublikos teismo priimtas apkaltinamasis nuosprendis.

Teistumas – tai teisinė asmens padėties ypatybė, kurią sukelia teismo paskirtos bausmės atlikimas. Ši teisinė pasekmė yra būdinga tik baudžiamajai atsakomybei. Tai reiškia, kad nei administracinė, nei civilinė, nei drausminė, nei jokia kita atsakomybė nenumato asmeniui tokios teisinės pasekmės, todėl teistumo sąvoka vartojama tik baudžiamojoje teisėje. Teistumo atsiradimo,

[91] Laisvo interviu metu ekspertai kaip pagrindinę pareigūnų nepriekaištingos reputacijos teisinio reguliavimo problemą įvardijo jos kriterijų reguliavimo problematiką, skirtingai suvokiant reputacijos turinio elementus, jų pagrįstumą, teisės aktų normų konkurenciją, reglamentuojant tapačius teisinius santykius (žr. Priedas Nr.1).
[92] Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas // Žin., 2000, Nr. 89-2741.

trukmės, jo išnykimo bei kitus su teistumu susijusius klausimus reglamentuoja Baudžiamojo kodekso 97 straipsnis.

Pats teistumas kaip teisinė pasekmė turi dvejopą reikšmę – pirmiausia, jis turi reikšmės sprendžiant baudžiamosios atsakomybės ar atleidimo nuo jos klausimą teistam asmeniui, padariusiam naują nusikalstamą veiką. Taip pat teistumas turi ir bendrų teisinių pasekmių, kurios atsiranda, net ir nepadarius naujos nusikalstamos veikos. Šias pasekmes sudaro žmogaus teisių ir laisvių suvaržymai, numatyti mūsų šalies įstatymuose, pavyzdžiui, asmuo, turintis teistumą negali dirbti tam tikro darbo, eiti tam tikrų pareigų, kt. Baudžiamieji įstatymai nustato, kad turinčiam teistumą asmeniui gali būti taikomi tik įstatymu nustatyti apribojimai.

Kaip pareigūnų nepriekaištingą reputaciją šalinanti aplinkybė, teistumas numatytas LR teismų, prokuratūros, antstolių, notariato, valstybės kontrolės įstatymuose, tarnybos Lietuvos Respublikos muitinėje, vidaus tarnybos statutuose ir nuo 2011 m. liepos 19 d. pakeistame valstybės tarnybos įstatyme, kurio nuostatos taikomos ir daliai valstybės pareigūnų. Visi minėti teisės aktai teistumą, kaip vieną iš nepriekaištingą reputaciją šalinančių aplinkybių, reglamentuoja gana skirtingai. Vienuose teisės aktuose akcentuojama tik teistumo ir jo neišnikimo aplinkybė, kituose ši aplinkybė dar tikslinama, atsižvelgiant į nusikalstamos veikos sunkumą, kaltės formą, objektą ar kitas aplinkybes.

Tarnybos Lietuvos Respublikos muitinėje statutas numato, kad asmuo, priimamas į tarnybą muitinėje, nelaikomas nepriekaištingos reputacijos, jeigu jis *„buvo teistas ir nėra išnykęs teistumas“*. Įstatymų leidėjas šiame teisės akte nepriekaištingos reputacijos praradimą sieja tik su teistumu ir jo išnykimu, neatsižvelgiant į nusikalstamos veikos sunkumą, kaltės formą ar kitas aplinkybes.

Baudžiamojo kodekso 97 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad turinčiais teistumą laikomi už nusikaltimo padarymą nuteisti asmenys, kuriems *įsiteisėjo Lietuvos Respublikos teismo priimtas apkaltinamasis nuosprendis*, t. y., turinčiais teistumą pripažįstami tik tie asmenys, kurie nuteisti už bet kokio sunkumo tyčinio ar neatsargaus nusikaltimo padarymą.

Teistumas atsiranda nuo apkaltinamojo nuosprendžio įsiteisėjimo iki išnykimo ar panaikinimo dienos. Savaime teistumas išnyksta priklausomai nuo nusikaltimo pavojingumo (nesunkus, apysunkis, sunkus, labai sunkus), nuo kaltės formos (tyčinis ar neatsargus) ir bausmės vykdymo atidėjimo taikymo. Teistumo išnykimo terminų trukmę nustato minėto Baudžiamojo kodekso straipsnio 3 ir 4 dalys. Taigi teistumo trukmę sudaro:

- asmenims, kuriems bausmės vykdymas buvo atidėtas – tas laikotarpis, kuriam buvo atidėtas bausmės vykdymas (Baudžiamojo kodekso 97 straipsnio 3 dalies 1 punktas). Pavyzdžiui, bausmės vykdymas atidėtas 2 metams – teistumas tęsiasi visus 2 metus;
- asmenims, nuteistiems už neatsargius nusikaltimus – bausmės atlikimo laikotarpis (Baudžiamojo kodekso 97 straipsnio 3 dalies 2 punktas). Pavyzdžiui, nuteistas 2 metams laisvės atėmimo, teistumas tęsis 2 metus; jei buvo paskirta bauda – iki ši bus sumokėta;
- asmenims, nuteistiems už tyčinius nusikaltimus ir realiai atlikusiems paskirtą bausmę, teistumas tęsiasi bausmės atlikimo laikotarpiu ir po bausmės atlikimo arba atleidimo nuo bausmės atlikimo. Po bausmės atlikimo šis terminas priklauso nuo nusikaltimo pavojingumo. Tai yra:

1. asmuo, nuteistas už nesunkų ar apysunkį nusikaltimą, po bausmės atlikimo dar laikomas turinčiu teistumą 3 metus. (Baudžiamojo kodekso 97 straipsnio 3 dalies 3 punktas). Pavyzdžiui, asmuo, nuteistas 2 m. laisvės atėmimo – teistumą turės 2 metus bausmės atlikimo laikotarpiu ir po to dar 3 metus;
2. asmuo, nuteistas už sunkų nusikaltimą – teistumą turės 5 metus po bausmės atlikimo ar atleidimo nuo bausmės atlikimo (Baudžiamojo kodekso 97 straipsnio 3 dalies 3 punktas), pavyzdžiui, asmuo nuteistas 7 metams – teistumas tęsis 7 metus bausmės atlikimo laikotarpiu ir po to dar 5 metus;
3. jeigu asmuo nuteistas už labai sunkų nusikaltimą – teistumas tęsis 8 m. (Baudžiamojo kodekso 97 straipsnio 3 dalies 3 punktas);
4. jeigu asmuo yra pripažintas pavojingu recidyvistu – jam teistumas tęsiasi 10 metų, (Baudžiamojo kodekso 97 straipsnio 3 dalies 3 punktu), nepriklausomai nuo nusikaltimo sunkumo.

Būtina akcentuoti, jog Baudžiamasis kodeksas nenumato teistumo atsiradimo už baudžiamojo nusižengimo padarymą. Todėl muitinės statutas nenumato, kad nepriekaištinga reputacija būtų prarandama padarius baudžiamąjį nusižengimą.

Vadovaujantis Baudžiamojo kodekso 97 straipsnio 6 dalimi, **s**uėjus įstatymo nustatytiems terminams, teistumas išnyksta ir asmuo laikomas neteistu. Tačiau jeigu asmuo, turintis teistumą, padaro naują nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, teistumo išnykimo eiga nutrūksta ir teistumas pradedamas skaičiuoti nuo bausmės už naują nusikalstamą veiką atlikimo.

Pažymėtina, kad teistumas gali būti panaikintas prieš terminą arba teismo nutartimi sutrumpintas teistumo laikas. Tam reikalingos dvi sąlygos – nuteistojo prašymas ir turi būti suėję ne

mažiau kaip pusė teistumo termino. Pagal teisines pasekmes teistumo panaikinimas yra tapatus teistumo išnykimui.

LR Teismų ir prokuratūros įstatymai numato, jog asmuo negali būti laikomas nepriekaištingos reputacijos, jei jis „*įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu pripažintas padaręs nusikalstamą veiką*“. Taikant šią norma, svarbus pripažinimo, padarius nusikalstamą veiką, faktas, nepaisant kokio sunkumo nusikalstama veika buvo padaryta ir kokia bausmė paskirta. Baudžiamojo kodekso 10 straipsnyje nusikalstamos veikos skirstomos į nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus.

Kaip matome nagrinėjamoje teisės normoje įstatymų leidėjas skirtingai nei kituose įstatymuose nepriekaištingos reputacijos praradimo nesieja su teistumo atsiradimu arba jo išnykimu. Todėl šios normos taikymas yra labai kategoriškas. Įsiteisėjus teismo nuosprendžiui, pripažinimas padarius nusikalstamą veiką yra nepriekaištingą reputaciją šalinanti aplinkybė visam gyvenimui. Tokį kategorišką nagrinėjamų teisės aktų nepriekaištingos reputacijos vertinimą galima bandyti paaiškinti tam tikrų institucijų išskirtinumu teisės sistemoje, kadangi *teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai*, o *prokuratūra padeda užtikrinti teisėtumą ir teismui vykdyti teisingumą*.

Kaip savo praktikoje ne kartą yra pabrėžęs Europos žmogaus teisių teismas ir LR Konstitucinis teismas, žmogaus teisės ir pagrindinės laisvės gali būti ribojamos tik įstatymu, jei tai būtina demokratinėje visuomenėje ir ribojimas yra proporcingas siekiamam tikslui. Taip pat akcentuotinas bausmės apibrėžtumo principas, kuris vis dažniau pabrėžiamas tiek mūsų teismų praktikoje, tiek Europos žmogaus teisių teismo. Nagrinėjamoje teisės normoje, įstatymų leidėjas visiškai nepagrįstai nediferencijuoja padaryto teisės pažeidimo ir pasekmių už jo padarymą, priešingai, numato bendrą draudimą nuo baudžiamojo nusižengimo ir sunkaus nusikaltimo. Tuomet praktikoje atsiranda gana kebli vieno ar kito asmens teisinė padėtis, kuomet asmuo, pvz. būdamas jaunas ir padaręs neatsargų baudžiamąjį nusižengimą, pagal nagrinėjamus teisės aktus tampa priekaištingos reputacijos iki gyvos galvos.

Mūsų manymu, būtinas diferencijavimas pagal nusikaltimo sunkumą ir iš to kylančias pasekmes nepriekaištingai reputacijai. Kiti LR įstatymai, reglamentuojantys pareigūnų priėmimą, numato nepriekaištingos reputacijos naikinančias sąlygas priklausomai nuo padarytų veikų sunkumo ar kaltės formos.

LR antstolių įstatymas numato nepriekaištingos reputacijos naikinančias aplinkybes, atsižvelgiant į nusikalstamos veikos sunkumą: „*buvo nuteistas už sunkų ar labai sunkų nusikaltimą, nepaisant to, ar išnyko teistumas; buvo nuteistas už baudžiamąjį nusižengimą, nesunkų ar apysunkį tyčinį ar neatsargų nusikaltimą ir nėra išnykęs teistumas.“*

Nusikaltimai pagal BK 11 straipsnį yra tyčiniai ir neatsargūs. Tyčiniai nusikaltimai skirstomi į nesunkius, apysunkius, sunkius ir labai sunkius. Labai sunkaus nusikaltimo sąvoka pateikta Baudžiamojo kodekso 11 straipsnio 6 dalyje, kuri apibrėžia, kad *labai sunkus nusikaltimas yra tyčinis nusikaltimas už kurį baudžiamajame įstatyme numatyta didžiausia bausmė viršija dešimt metų laisvės atėmimo*. Sunkaus nusikaltimo sąvoka apibrėžta LR baudžiamojo kodekso 11 straipsnio 5 dalyje. Joje sakoma, kad *sunkus nusikaltimas yra tyčinis nusikaltimas, už kurį baudžiamajame įstatyme numatyta didžiausia bausmė viršija šešerius metus laisvės atėmimo, bet neviršija dešimties metų laisvės atėmimo.* Tai reiškia, kad Antstolių įstatymas draudžia dirbti antstoliais asmenims, kurie padarė nusikaltimus, už kuriuos baudžiamajame kodekse numatyta laisvės atėmimo bausmė daugiau nei šešeri metai, nepriklausomai nuo to, ar teismo nuosprendžiu buvo skirta didesnė ar mažesnė negu šešerių metų laisvės atėmimo bausmė ir neatsižvelgiant į tai, ar teistumas išnykęs ar ne.

Nesunkus nusikaltimas yra tyčinis nusikaltimas, už kurį baudžiamajame įstatyme numatyta didžiausia bausmė neviršija trejų metų laisvės atėmimo (BK 11 str. 3 d.). *Apysunkis nusikaltimas yra tyčinis nusikaltimas, už kurį baudžiamajame įstatyme numatyta didžiausia bausmė viršija trejus metus laisvės atėmimo, bet neviršija šešerių laisvės atėmimo* (BK 11 str. 4 d.). Vadinasi, asmuo siekdamas dirbti antstoliu ir esant nuteistam už sunkų ar apysunkį nusikaltimą, teistumas bus bausmės atlikimo laikotarpiu ir po to dar 3 metus.

Baudžiamasis nusižengimas – pavojinga ir BK uždrausta veika (veikimas arba neveikimas), už kurį numatyta bausmė nesusijusi su laisvės atėmimu, išskyrus areštą (BK 12 str.). Baudžiamasis nusižengimas yra pavojinga veika, tačiau lyginant su nusikaltimais, baudžiamasis nusižengimas yra mažiau pavojinga nusikalstama veika. Skirtumą nuo nusikaltimo lemia veikos pasekmės, dalyko vertė, kaltė, motyvas tikslas, tačiau pagrindinis formalus baudžiamojo nusižengimo skirtumas nuo nusikaltimo yra nusižengimo baudžiamumas. Kaip jau minėta už baudžiamojo nusižengimo padarymą nuteistiems asmenims teistumas neatsiranda. Todėl antstolių įstatymo nuostatos, siejant baudžiamojo nusižengimo padarymą su teistumo atsiradimu neatitinka baudžiamojo kodekso nuostatų.

LR Valstybės kontrolės įstatyme numatytos nepriekaištingą reputaciją naikinančios aplinkybės, atsižvelgiant į padarytos nusikalstamos veikos rūšį ir kaltės formą – pagal šį įstatymą *„asmuo laikomas praradęs nepriekaištingą reputaciją, jeigu buvo nuteistas už tyčinį nusikaltimą“*. Kaip matome, šis įstatymas numato apribojimus tik už tyčinius nusikaltimus – tyčia padarytas pavojingas ir BK uždraustas veikas, už kurias numatyta laisvės atėmimo bausmė. Tyčia baudžiamojoje teisėje yra viena iš kaltės formų. Kaltė pagal baudžiamosios teisės teoriją

apibrėžiama kaip asmens santykis su daroma pavojinga veika ir padariniais. Veika pripažintina padaryta tyčia, kuomet asmuo suvokia savo veikos pavojingumą, numato šios veikos pavojingus padarinius ir tų padarinių siekia arba sąmoningai leidžia jiems atsirasti.

Šis įstatymas nesieja nepriekaištingos reputacijos praradimo su teistumo išnykimu ir labai imperatyviai nurodo, kad jeigu asmuo buvo nuteistas už tyčinį nusikaltimą į valstybės kontrolės pareigūnų tarnybą negali būti priimtas.

LR Vidaus tarnybos statute numatytos nepriekaištingą reputaciją naikinančios aplinkybės, atsižvelgiant į padarytos nusikalstamos veikos kaltės formą ir veikos rūšį: asmuo nelaikomas nepriekaištingos reputacijos, *„jeigu asmuo buvo teistas už tyčinį nusikaltimą, nepaisant teistumo išnykimo ar panaikinimo, taip pat jei asmuo nuteistas už neatsargų nusikaltimą arba baudžiamąjį nusižengimą ir teistumas neišnykęs arba nepanaikintas“*. Kaip matome šis statutas pirmiausia numato sąlygas, kuomet asmuo visam gyvenimui praranda nepriekaištingą reputaciją, t.y. asmuo buvo teistas už tyčinį nusikaltimą. Asmenims, nuteistiems už neatsargius nusikaltimus, teistumas trunka tik bausmės atlikimo laikotarpiu. Tuo tarpu, kaip jau buvo minėta, už baudžiamuosius nusižengimus, teistumas neatsiranda, todėl ši sąlyga yra perteklinė.

2011 m. liepos 19 d. priimtas Valstybės tarnybos įstatymas, kuriame atsirado 3^1 straipsnis „Valstybės tarnautojo nepriekaištinga reputacija“. Šio straipsnio pirmoje dalyje nurodytos kandidatų į valstybės tarnautojų pareigas nepriekaištingą reputaciją naikinančios sąlygos, tarp kurių pirmieji keturi punktai susiję su asmens teistumu:

- *įstatymų nustatyta tvarka pripažintas kaltu dėl sunkaus ar labai sunkaus nusikaltimo padarymo ir turi neišnykusį ar nepanaikintą teistumą;*
- *įstatymų nustatyta tvarka pripažintas kaltu dėl nusikaltimo valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams ar korupcinio pobūdžio nusikaltimo padarymo ir turi neišnykusį ar nepanaikintą teistumą;*
- *įstatymų nustatyta tvarka pripažintas kaltu dėl baudžiamojo nusižengimo valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams ar korupcinio pobūdžio baudžiamojo nusižengimo padarymo ir nuo apkaltinamojo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos nepraėjo treji metai;*
- *įstatymų nustatyta tvarka pripažintas kaltu dėl nusikaltimų, kuriais padaryta turtinė žala valstybei, ir turi neišnykusį ar nepanaikintą teistumą;*

Šio teisės akto 4 straipsnis numato, jog *statutiniams valstybės tarnautojams įstatymo 3^1 straipsnis taikomas be išlygų, tačiau įstatymas netaikomas valstybės politikams; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos vyriausiojo*

administracinio teismo ir kitų teismų teisėjams, prokurorams; Lietuvos banko valdybos pirmininkui, jo pavaduotojams, valdybos nariams ir kitiems Lietuvos banko tarnautojams...“.

Teistumas, kaip sąlygą apribojanti asmens teisę dirbti pareigūnu, numatyta ir kituose LR teisės aktuose, pavyzdžiui asmuo teistas už tyčinį nusikaltimą, nepriimamas į tarnybą Kalėjimų departamente arba jam pavaldžiose įstaigose (Tarnybos Kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statuto[93] 11 str.); asmuo, teistas už tyčinį nusikaltimą ar nusikaltimą valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams bei korupcinio pobūdžio nusikalstamą veiką, negali dirbti Lietuvos Respublikos diplomatinėje tarnyboje (Diplomatinės tarnybos įstatymo 18 str.); asmenys, nuteisti už tyčinį labai sunkų, sunkų, apysunkį nusikaltimą ar nusikaltimą valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams, taip pat už valstybės ar tarnybos paslapties atskleidimą, neteisėtą disponavimą valstybės ar tarnybos paslaptimi ir valstybės paslapties praradimą, nepaisant teistumo išnykimo ar panaikinimo, taip pat jei asmuo nuteistas už nesunkų tyčinį nusikaltimą, neatsargų nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą ir teistumas neišnykęs arba nepanaikintas (Valstybės saugumo departamento statuto 16 str.). Šiuose teisės aktuose šie draudimai suprantami kaip bendro pobūdžio draudimai užimti tam tikras pareigas, o ne kaip nepriekaištingą reputaciją naikinančios sąlygos.

Kaip matome teistumas, kaip nepriekaištingą reputaciją naikinanti sąlyga ir draudimas tapti valstybės pareigūnu, Lietuvos teisės aktuose reglamentuojama labai skirtingai ir kelia labai daug klausimų.

Pirma, tai reglamentavimo skirtumai, lemiantys, kad tas pats asmuo, siekiantis tapti pareigūnu, pagal vienus įstatymus yra nepriekaištingos reputacijos ir tuo pat metu pagal kitą teisės aktą nebėra nepriekaištingos reputacijos. Visiškai pagrįstai kyla klausimas, ar asmens statuso, paremto viešąją nuomone dalis, rodanti asmens padorumą, vertybes, elgesį, požiūrį gali keistis priklausomai nuo teisinio reguliavimo normų, tenkinančių vienus ar kitus visuomeninius santykius. Ar tai vis dėlto yra tuo momentu neginčijama asmens statuso (nepriekaištinga reputacija) dalis?

Antra, kyla klausimas ar teistumas ir jo galiojimo pasekmės turėtų būti apibrėžtos laiko požiūriu. Taip pat yra skirtingos teisės normų interpretacijos, apibrėžiant tapačius teisinius santykius, reguliuojančiose teisės normose.

Trečia, nesuprantama, kodėl galiojantys teisės aktai asmens padarytą baudžiamąjį nusižengimą sieja su teistumu, nors vadovaujantis baudžiamosios teisės nuostatomis teistumas už baudžiamąjį nusižengimą neatsiranda.

[93] Lietuvos Respublikos Tarnybos Kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statutopatvirtinimo įstatymas // Žin., 2000, Nr. 39-1088.

Ketvirta, kaip jau buvo minėta Baudžiamojo kodekso 97 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad turinčiais teistumą laikomi asmenys, kuriems įsiteisėjo Lietuvos Respublikos teismo priimtas apkaltinamasis nuosprendis. Taigi Lietuvos Respublikos įstatymai nenumato galimybės pripažinti teistumą ir laikyti asmenį teistu, jeigu jis buvo nuteistas užsienio valstybės teismo už nusikaltimus, padarytus ne Lietuvos teritorijoje.

Siekiant teisinio reguliavimo nuoseklumo ir aiškumo, vengiant galimų skirtingų interpretacijų reglamentuojant tapačius teisinius santykius, teisės normose vartojama terminiją, mūsų manymu, būtina suvienodinti.

2. Piktnaudžiavimas psichotropinėmis, narkotinėmis, kitomis svaigiomis medžiagomis ar alkoholiu kaip valstybės pareigūno nepriekaištingą reputaciją šalinanti aplinkybė

Piktnaudžiavimas psichotropinėmis, narkotinėmis, toksinėmis medžiagomis ar alkoholiu kaip nepriekaištingą reputaciją šalinanti aplinkybė numatyta visuose teisės aktuose detaliau reglamentuojančiuose nepriekaištingos reputacijos sąvoką.

Ši aplinkybė nenumatyta tik naujos redakcijos Valstybės tarnybos įstatyme, kuriuo buvo bandoma suvienodinti valstybės tarnautojų nepriekaištingos reputacijos kriterijus. Šiame įstatyme tik numatoma, kad asmuo negali būti laikomas nepriekaištingos reputacijos ir eiti pareigas, jeigu jis buvo atleistas iš pareigų už *buvimą tarnybos (darbo) metu neblaiviam ar apsvaigusiam nuo narkotinių ar toksinių medžiagų, jei valstybės tarnautojo elgesys įžeidžia žmogaus orumą ar diskredituoja valstybės ir savivaldybės institucijos ir įstaigos autoritetą.* Tuomet draudimas užimti pareigas pagal įstatymą galioja trejus metus.

Kaip matome, šis įstatymas piktnaudžiavimą psichotropinėmis, narkotinėmis, toksinėmis medžiagomis ar alkoholiu, kaip nepriekaištingą reputaciją naikinančią sąlygą numato tik tuomet, kuomet tokie pažeidimai buvo padaryti negaliojant darbiniams santykiams, tačiau praleidžia galimybę, kuomet naujai priimamas pareigūnas jau piktnaudžiauja psichotropinėmis, narkotinėmis, toksinėmis medžiagomis ar alkoholiu ir dėl to nėra tinkamas šias pareigas užimti. Todėl būtinos atitinkamos Valstybės tarnybos įstatymo pataisos taisant šią spragą.

Nuostata, kad asmuo piktnaudžiaujantis psichotropinėmis, narkotinėmis, toksinėmis medžiagomis ar alkoholiu nėra nepriekaištingos reputacijos yra pagrįsta ir aiškiai suprantama, tačiau jos taikymas praktikoje, mūsų nuomone, gali kelti problemų. Pirmiausiai, tai susiję su termino „piktnaudžiavimas“ skirtingu supratimu. Remiantis lietuvių kalbos žodynu ***piktnaudžiáuti*** (-iáuja, -

iãvo) reiškia *naudotis kuo piktam, neleistinai naudotis teisėmis, einamomis pareigomis*[94]. Daugelis Lietuvoje galiojančių teisės aktų piktnaudžiavimas psichotropinėmis, narkotinėmis, toksinėmis medžiagomis ar alkoholiu suprantamas kaip aplinkybė sukelianti tam tikras sunkinančias pasekmes asmenims įvairiose srityse. Pavyzdžiui, nedarbingumo pažymėjimas neišduodamas asmenims, kurių nedarbingumo priežastis yra piktnaudžiavimas alkoholiu, narkotinėmis, toksinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis. Baudžiamojo kodekso 6 straipsnyje kaip atsakomybę sunkinanti aplinkybė yra numatyta asmens apsvaigimas nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų, jeigu ši aplinkybė turėjo įtakos nusikalstamos veikos padarymui. Tai yra aplinkybė, apibūdinanti nusikalstamos veikos subjektą ir rodantį didesnį jo pavojingumą. Baudžiamosios teisės doktrinoje teigiama, kad apsvaigimo nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų įtraukimas į atsakomybę sunkinančių aplinkybių turi daug prevencinės reikšmės. Girtas ar apsvaigęs asmuo gali netekti savitvardos, pasidaryti įžūlus, jis lengvai pasiduoda neigiamiems potraukiams. Išgėręs ar apsvaigęs žmogus suvokia, kas darosi aplinkui, tačiau jis nesugeba kritiškai vertinti savo veiksmų[95]. Valstybės pareigūnas piktnaudžiaujantis psichotropinėmis, narkotinėmis, toksinėmis medžiagomis ar alkoholiu neteisėtai savo veiksmais ar amoraliais poelgiais gali diskredituoti valstybės tarnybą tuo sumenkindamas valstybės ir valstybės tarnybos autoritetą bei padaryti žalos valstybės ar asmens interesams.

Problema yra ta, kad nei viename teisės akte neradome tiksliai apibrėžto termino, kas tai yra piktnaudžiavimas psichotropinėmis, narkotinėmis, toksinėmis medžiagomis ar alkoholiu. Pavyzdžiui, jeigu vadovautis Narkologinės priežiūros įstatymo[96] nuostatomis, kuriame numatyta, kad alkoholizmas, narkomanija yra psichikos liga, kuria suserga asmenys dėl piktnaudžiavimo alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis, kitomis psichiką veikiančiomis medžiagomis, tai mūsų nagrinėjamos problemos kontekste valstybės pareigūnais negalėtų tapti asmenys, kurie yra ligoniai. Tačiau gyvenime galimos kur kas įvairesnės situacijos – banketai, šventės, administraciniai teisės pažeidimai ir pan.

Nagrinėjama norma suformuluota labai plačiai ir lieka neaiškus jos praktinis įgyvendinimas, kadangi nėra nustatyta teisinių pagrindų, pagal kuriuos būtų galima spręsti apie tokio juridinio fakto buvimą. Bet koks asmens subjektinės teisės ribojimas, tame tarpe ir užimti tam tikras pereigas turi būti labai aiškiai suprantamas ir reglamentuojamas. Piktnaudžiaujančiais psichotropinėmis, narkotinėmis, kitomis svaigiomis medžiagomis ar alkoholiu asmenimis ir dėl to prarandančius

[94] El. Lietuvių kalbos žodynas [žiūrėta 2011 m. spalio 17 d.]. Prieiga per internetą: http://www.lki.lt/dlkz/.
[95] Armanas Abramavičius ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99-212 straipsniai). Vilnius, Tesinės informacijos centras, Vilnius, 2004, p. 340.
[96] Lietuvos Respublikos Narkologinės priežiūros įstatymas // Žin., 1997, Nr. 30-711.

nepriekaištingą reputaciją asmenimis, mūsų nuomone, visų pirma reikėtų laikyti asmenis, kurie įrašyti į narkologinę ligonių įskaitą. Tai aiškiausiai suprantama aplinkybė. Taip pat siūlytume vadovautis ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo nuostatomis, kurio 18 straipsnio 2 dalyje nurodoma, jog nepriekaištingos reputacijos asmeniu nelaikomas asmuo, kuris *per pastaruosius 3 metus ne mažiau kaip 2 kartus padarė administracinius teisės pažeidimus būdamas neblaivus, apsvaigęs nuo narkotinių, psichotropinių ar kitų svaigiųjų medžiagų* . Tokią teisės normą būtina tik praplėsti kitais teisės pažeidimais.

3. Profesinės ir tarnybinės veiklos pažeidimai bei asmens elgesio neatitikimas etikos taisyklių reikalavimams kaip valstybės pareigūno nepriekaištingą reputaciją šalinanti aplinkybė

Teisės aktuose tarp kriterijų šalinančių pareigūnų nepriekaištingą reputaciją numatytos ir:

1) aplinkybės, susijusios su asmens profesinės ir tarnybinės veiklos pažeidimais;
2) aplinkybės, susijusios su asmens elgesio neatitikimu etikos taisyklių reikalavimams.

Aplinkybės, susijusios su asmens profesinės ir tarnybinės veiklos pažeidimais

Aplinkybės, susijusios su asmens profesinės ir tarnybinės veiklos pažeidimais numatytos beveik visuose teisės aktuose, detaliau reglamentuojančiose nepriekaištingos reputacijos sąvoką: Valstybės kontrolės įstatymo 25 str. 3 d. 2 p., Antstolių įstatymo 5 str. 5 p., Vidaus tarnybos statuto 6 str., 3 d. 4 p., Teismų įstatymo 52 str. 2 d., Notariato įstatymo 3 str. 3 d. 2 p. Šios aplinkybės nenumato tik Tarnybos muitinėje statutas bei teisės aktai, kurie iš viso nedetalizuoja nepriekaištingos reputacijos sąvokos.

Minėtų teisės aktų analizė rodo, jog teisės normų formuluotės apsiriboja teisėjo, prokuroro, advokato, notaro, antstolio, policijos ar vidaus reikalų sistemos, valstybės tarnybos ir panašiai (pareigų sąrašą išplečiant arba siaurinant) tarnybiniais nusižengimais, nenumatant galimybės, jog kandidatas gali stoti į valstybės tarnybą iš civilinio gyvenimo. Nepateisinamai atmetami šiurkštūs darbo drausmės pažeidimai pagal Darbo kodekso 235 straipsnį[97].

Analizuojant teisės aktus, galima apibendrinti, jog šie teisės aktai numato apibrėžtą laiko tarpą ir nustato protingą terminą, kurį po atleidimo iš darbo asmuo, kandidatas į pareigūnus, praranda nepriekaištingą reputaciją – 5 metai. Toks terminas nenumatytas tik Valstybės kontrolės įstatyme. Neseniai įsigaliojęs Valstybės tarnybos įstatymas detaliai vardija nepriekaištingą reputaciją šalinančias aplinkybes, susijusias su atleidimu dėl profesinės ir tarnybinės veiklos

[97] Lietuvos Respublikos Darbo kodeksas. Žin., 2002, Nr. 64-2569.

pažeidimų. Pagal šį įstatymą asmuo negali būti laikomas nepriekaištingos reputacijos ir eiti valstybės tarnautojo pareigų, jeigu jis atleistas iš valstybės tarnautojo pareigų už šiurkščius pažeidimus ir nuo atleidimo iš pareigų dienos nepraėjo treji metai. Tokie, pasekmes sukeliantys, šiurkštūs pažeidimai pripažįstami:

- ✓ valstybės tarnautojo elgesys, diskredituojantis valstybės tarnybą, žeminantis žmogaus orumą, ar kiti veiksmai, tiesiogiai pažeidžiantys žmonių konstitucines teises;
- ✓ valstybės, tarnybos ar komercinės paslapties atskleidimas;
- ✓ korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos požymių turinti veika, nors už šią veiką valstybės tarnautojas ir nebuvo traukiamas baudžiamojon ar administracinėn atsakomybėn;
- ✓ piktnaudžiavimas tarnyba bei Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo reikalavimų pažeidimas;
- ✓ buvimas tarnybos (darbo) metu neblaiviam ar apsvaigusiam nuo narkotinių ar toksinių medžiagų, jei valstybės tarnautojo elgesys įžeidžia žmogaus orumą ar diskredituoja valstybės ir savivaldybės institucijos ir įstaigos autoritetą;
- ✓ valstybės ar savivaldybės lėšų ir turto apskaitos pažeidimas, turėjęs reikšmingos įtakos valstybės ar savivaldybės institucijos ar įstaigos finansinių ir biudžeto vykdymo ataskaitų rinkinių, konsoliduotųjų ataskaitų rinkinių ir (ar) kitų ataskaitų duomenų teisingumui, ar reikšmingas valstybės ar savivaldybės lėšų ir turto valdymo, naudojimo ir disponavimo jais teisėtumo pažeidimas, nustatytas valstybės kontrolieriaus ar jo pavaduotojo arba savivaldybės kontrolieriaus sprendimu;
- ✓ įsiteisėjusių teismo sprendimų, susijusių su valstybės tarnautojo pareigomis ir jų atlikimu, nevykdymas.

Nauja šio įstatymo redakcija, numatydama bendrą pareigą tikrinti visus statutinius valstybės tarnautojus, išsprendė teisines spragas aktuose, kurie iš viso nedetalizuoja nepriekaištingos reputacijos sąvokos, t.y. Specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas ir statutas, arba detalizuoja ją nepakankamai, t.y. Tarnybos muitinėje statutas, kuris iš viso nenumato tokios aplinkybės.

Tačiau tuo pačiu iškilo nauja teisinio reguliavimo problema, susijusi su skirtingais sankcijos užimti pareigas terminais.

Kaip jau buvo minėta, daugelis teisės aktų numato 5 metų terminą, o valstybės tarnybos įstatymas numato 3 metų terminą, kuomet asmuo atleistas iš pareigų dėl profesinės ir tarnybinės veiklos pažeidimų negali būti laikomas nepriekaištingos reputacijos. Specialiųjų tyrimų tarnybos ir

muitinės pareigūnams, nedetalizuojant nepriekaištingos reputacijos sąvokos turinio, pagal Valstybės tarnybos įstatymą galioja 3 metų draudimas. Tuo tarpu Valstybės saugumo departamento statuto 16 str. numatomi draudimai *asmenims, atleistiems iš tarnybos už pareigūno, prokuroro vardo pažeminimą, teisėjo vardą žeminantį poelgį, notarų ar advokatų profesinės etikos ar profesinės veiklos pažeidimus, kario vardo arba krašto apsaugos sistemos institucijas žeminančius teisės pažeidimus, nenustatant senaties terminų, bei atleistiems iš valstybės tarnybos už šiurkštų tarnybinį nusižengimą arba praradus pasitikėjimą, jeigu nuo atleidimo dienos nepraėjo 10 metų*;

Kyla labai pagrįstų abejonių, ar tokie lygiavertūs teisiniai draudimai yra pagrįstai skirtingi? Kaip turi būti elgiamasi, kuomet teisės normos konkuruoja tarpusavyje? Kaip tokius draudimus vertinti ribojimų proporcingumo siekiamam tikslui ir bausmės apibrėžtumo principų kontekste?

Pagal LR BK 45 straipsnį asmenims, padariusiems nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą darbinės ar profesinės veiklos srityje gali būti skiriama bausmė – teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla gali būti atimama nuo vienerių iki penkerių metų. Šį terminą nustato teismas, skirdamas bausmę. Kyla klausimas, ar pagrįstas toks ilgas, nepriekaištingą reputaciją naikinantis, terminas už darbo drausmės pažeidimus, prilygstantis maksimaliems baudžiamosios bausmės už kriminalines veikas terminams, skiriamiems teismo?

BK paskirtis yra baudžiamosios teisės priemonėmis ginti žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus nuo nusikalstamų veikų. Todėl toks draudimas pagal BK yra tik valstybės prievartos priemonė, skiriama teismo nuosprendžiu nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą padariusiam asmeniui. Nuostata, kad asmuo, atleistas iš pareigų už asmens profesinės ir tarnybinės veiklos pažeidimus, net 5 metus, nuo išvardintų aplinkybių atsiradimo dienos, negalėtų būti priimamas į valstybės tarnybą, kaip praradęs nepriekaištingą reputaciją, nėra perdėtai griežta. Atsižvelgiant į pareigūnų teisinį statusą, tokios nuostatos įtvirtina pagrįstai griežtus apribojimus, kurie prilygsta baudžiamojo poveikio priemonėms, taikomoms už atitinkamų nusikalstamų veikų padarymą. Tačiau, reglamentuojant tapačius teisinius santykius, būtina suvienodinti draudimus, nustatant vienodą terminą su kuriuo būtų siejamas nepriekaištingos reputacijos praradimas ir iš to kylantys draudimai.

Aplinkybės, susijusios su asmens elgesio neatitikimu, etikos taisyklių reikalavimams

Jungtinių Tautų Konvencijoje prieš korupciją[98] (Lietuvos Respublikos Seimas ją ratifikavo 2006 metais[99]) elgesio kodeksai valstybės tarnyboje įvardinti kaip korupcijos prevencijos priemonė.

[98] Jungtinių Tautų Konvencijoje prieš korupciją. Prieiga: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=289015&p_query=&p_tr2=l?p_id=289015&p_query=&p_tr2=

Šis dokumentas Konvencijos šalis įpareigoja taikyti elgesio kodeksus, kad viešosios funkcijos būtų atliktos sąžiningai, garbingai ir tinkamai. Etikos kodeksų viešajame sektoriuje svarbą ne kartą pabrėžė Tarptautinė Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (EBPO).

Kaip teigia Tom Sherman, *visuotinai pripažįstama, kad nepakanka vien paskelbti įstatyminius standartus, kodeksus ar gaires. Juos reikia papildyti ir paremti įstatyminėmis ir kitokiomis priemonėmis, sukurti aplinką, kurioje galėtų klestėti etiškas elgesys*[100]. Reaguojant į didesnius visuomenės lūkesčius, dabartiniu laikotarpiu daugelyje valstybių yra sukurti valstybės tarnautojų etikos arba elgesio kodeksai.

Šiuo metu daugelis Lietuvoje dirbančių pareigūnų savo veikloje vadovaujasi etikos kodeksais – Lietuvos Policijos pareigūnų etikos kodeksas[101], LR Muitinės pareigūnų etikos kodeksas[102], LR Teisėjų etikos kodeksas[103], Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos tarnautojų tarnybinės etikos kodeksas[104], LR Specialiųjų tyrimų tarnybos pareigūnų etikos kodeksas[105], Lietuvos Prokurorų etikos kodeksas[106], Antstolių profesinės etikos kodeksas[107] ir t.t.

Išimtis yra tik Valstybės saugumo departamentas, kuriame dirbantys pareigūnai neturi etikos kodekso. Tai, mūsų manymu, galima paaiškinti šios specialiosios tarnybos – žvalgybos subjekto veiklos specifiškumu ir slaptumu. Galų gale žvalgyboje vargu ar įmanoma vadovaujantis pareigūnų etika, kadangi žvalgybos darbuotojų veikla užsienio valstybėje visuomet yra neteisėta.

Kodeksų tikslai ir uždaviniai labai įvairūs[108] (lentelė Nr.2), todėl Lietuvoje galiojantys teisės aktai numato tam tikras teisines pasekmes už pareigūnų etikos normų pažeidimus. Viena tokių pasekmių – tai etikos normų pažeidimo įtraukimas į pareigūno nepriekaištingą reputaciją šalinančių

---

[99] Jungtinių Tautų konvencijos prieš korupciją ratifikavimo ĮSTATYMAS // Žin., 2006-12-14 Nr.136-5144.

[100] Tom Sherman. Viešojo sektoriaus etika: perspektyvos ir sunkumai. Prieiga: http://www.stt.lt

[101] Lietuvos policijos generalinio komisaro 2004 m. liepos 16 d. įsakymas Nr. V-347 "Dėl Lietuvos policijos pareigūnų etikos kodekso patvirtinimo" // Žin., 2004.07.22, Nr.: 113

[102] Muitinės departamento direktoriaus 2006 m. gruodžio 27 d. įsakymą Nr. 1B-888 „Dėl Lietuvos Respublikos muitinės pareigūnų etikos kodekso patvirtinimo" // Žin., 2007-01-04, Nr. 1-45.

[103] Visuotinio teisėjų susirinkimo 2006 m. birželio 28 d. sprendimas Nr. 12 P-3 Dėl LietuvosRespublikos teisėjų etikos kodekso. Prieiga:www.teismai.lt

[104] Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos direktoriaus 2004 m. gegužės 10 d. įsakymas Nr. 34V "Dėl finansinių nusikaltimų tyrimotarnybos prie vidaus reikalų ministerijos tarnautojų tarnybinės etikos kodekso patvirtinimo"// Žin., 2004-05-14, Nr. 80-2858

[105] STT direktoriaus 2001 m. vasario 8 d. įsakymas Nr. 27 "Dėl Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos darbuotojų etikos kodekso patvirtinimo". Prieiga: www.stt.lt

[106] Generalinio prokuroro 2004 m. balandžio 30 d. įsakymas Nr. I-68 „Dėl Lietuvos prokurorų etikos kodekso ir prokurorų etikos komisijos veiklos nuostatų patvirtinimo". Prieiga: www.prokuraturos.lt

[107] Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2003 m. balandžio 1 d. įsakymas Nr. 83 "DėlLietuvos antstolių rūmų įstatų ir antstolių profesinės etikos kodekso paskelbimo"// Žin., 2003-04-09, Nr. 34-1447.

[108] Jolanta Palidauskaitė. Lietuvos viešojo sektoriaus etikos kodeksai ir jų tobulinimo galimybės. Viešoji politika ir administravimas. 2010, Nr. 31, p.24.

aplinkybių sąrašą. Tai numato visi mūsų nagrinėjamų pareigūnų veiklą reglamentuojantys teisės aktai, Valstybės tarnybos įstatymas.

2 lentelė

Kodeksų tikslai ir uždaviniai

Apibrėžti / nustatyti / reglamentuoti elgesio taisykles / normas / etikos principus (21)
Stiprinti tarnautojų autoritetą / reputaciją (10)
Didinti visuomenės pasitikėjimą tarnautojais (7)
Reglamentuoti / tobulinti asmenų santykius (ugdyti pagarbą bendradarbiams ir kt. asmenims) (6)
Užtikrinti tinkamą darbo aplinką (5)
Užkirsti kelią korupcijai atsirasti ir plisti (5)
Skatinti atsakomybę už savo veiklą ir atskaitomybę (4)
Įgyvendinti konstitucinį valdžios įstaigų tarnavimo žmonėms principą (4)
Kontroliuoti / reguliuoti elgesį (3)
Suteikti dorovinius orientyrus (2)
Gerinti viešojo administravimo kokybę (2)
Formuoti teigiamą institucijos įvaizdį (2)
Prioritetinis atskirų vertybių iškėlimas (teisingumas, veiksmingumas ir kt.) veikloje (2)
Suderinti pareigūnų privačiuosius ir viešuosius interesus (1)
Plėtoti demokratinį valdymą (1)
Didinti tarnybos efektyvumą ir gerinti jos kokybę (1)
Siekti aukštų tarnautojų profesinės veiklos standartų (1)
Padėti išvengti konfliktų (1)
Užkirsti kelią veiksmams, galintiems pakenkti visuomenei, institucijos ir jos pareigūnų prestižui ir reputacijai (1)

Etikos kodeksas - tai principų ir vertybių rinkinys, kuriuo nustatomi organizacijų, valstybės įstaigų, įmonių ir individų elgesio lūkesčiai ir standartai. Etikos kodeksų turinio analizė rodo labai platų siekį etikos normomis reguliuoti pareigūnų elgesį tiek tarnybos, tiek ir ne tarnybos metu (lentelė Nr.3). Tai liečia kasdieninį elgesį, kartais net gana privačioje aplinkoje.

3 lentelė

Kodeksuose aptarti klausimai

	Valstybės tarnautojų etikos taisyklės	Policijos pareigūnų etikos kodeksas	STT darbuotojų etikos kodeksas	Prokurorų etikos kodeksas	Muitinės pareigūnų etikos kodeksas	Antstolių etikos kodeksas	Valstybės kontrolės pareigūnų etikos kodeksas	Teisėjų etikos kodeksas	FNTT tarnautojų etikos kodeksas
Piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi	+	+	+	+	+	-	+	+	+
Interesų konfliktai	+	+	+	+	+	-	+	+	+
Dovanos, paslaugos ir vaišingumas	+	-	+	+	+	+	+	+	+

3 lentelės tęsinys

Netarnybinė veikas (darbas kitur)	-	-	-	-	+	*	-	+	-
Sprendimų priėmimo procesas	+	+	+	+	+	-	+	+	+
Tarnybinės informacijos naudojimas	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Politinė veikla	+	*	-	+	+	-	+	+	-
Elgesys privačiame gyvenime	-	+	-	-	+	+	-	+	-
Įtaka (spaudimas kitiems)	-	+	+	+	+	+	+	+	+
Melas, apgaulė, šmeižtas	*	+	+	+	+	-	+	-	+
Naudojimasis valstybine nuosavybe	+	-	-	+	+	-	-	+	-
Darbo laiko naudojimas	*	-	-	+	+	-	-	-	+
Darbuotojų išvaizda, apranga	-	+	+	+	+	-	-	+	+
Santykiai su žiniasklaida	-	-	-	+	-	-	-	+	-
Apribojimai nustojus eiti pareigas	-	-	-	-	-	-	+	-	-
Korupcija	-	-	-	-	+	-	+	-	+
Netinkamas įvaizdis	-	+	*	+	+	+	+	+	+
Atsakomybė	-	+	+	+	+	*	*	*	+
Kodekso įgyvendinimo mechanizmas	+	+	+	+	+	*	-	*	+

* netiesiogiai aptariama tema

Teisinio reglamentavimo analizė rodo, jog nepriekaištingos reputacijos reikalavimai kildinami pirmiausiai per etikos normas. Tai rodo ir Valstybės tarnybos įstatymo konstrukcija, kuriame 3¹ straipsnis „Valstybės tarnautojo nepriekaištinga reputacija“ eina iš karto po 3 straipsnio „Pagrindiniai valstybės tarybos ir valstybės tarnautojų veiklos etikos principai“. Teismų įstatymo 52 straipsnyje nepriekaištingos reputacijos sąlygų sąrašas baigiamas labai plačiai – „*neatitinka kitų Teisėjų etikos taisyklių reikalavimų*“.

Dėl tokios plačios nepriekaištingos reputacijos prigimtinių normų reguliavimo sferos, teismų praktikos analizė rodo labai platų, griežtą ir nevienareikšmišką etikos normų pažeidimų vertinimą.

Vienoje administracinėje byloje[109] vertinimo dalyku buvo tai, ar Nacionalinė teismų administracija pagrįstai įvertino pareiškėjo elgesį – kandidato prašomos informacijos apie save nepateikimą priėmimo proceso metu, įvertino kaip neatitinkantį Teisėjų etikos taisyklių reikalavimų ir tai sąlygojo sprendimo, užkirtusio pareiškėjui kelią tapti teisėju, priėmimą. Teisėjų etikos kodekse numatyta, kad teisėjas turi darbinėje ir kitoje viešojoje veikloje bei privačiame gyvenime elgtis sąžiningai, korektiškai, mandagiai, garbingai (13 str. 3 p.), profesinėje veikloje ir privačiame gyvenime savo elgesiu, kalba, drausme, išvaizda rodyti pavyzdį, laikantis visuotinai pripažintų moralės normų ir etikos reikalavimų nežeminti teisėjo vardo (14 str. 1 p.). Nurodyti reikalavimai taikytini ir vertinant, ar asmuo atitinka Teismų įstatymo 51 straipsnyje nustatytą nepriekaištingos reputacijos kriterijų. Todėl teisėjų kolegija, įvertinusi faktą, kad pareiškėjas nuslėpė neigiamo

[109] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegijos 2011 m. liepos 21 d.nutartis Administracinė byloje R. C. v. Nacionalinė teismų administracija, byla Nr. A[502]-2319/2011

pobūdžio informaciją apie save, daro išvadą, kad toks elgesys laikytinas nesąžiningu, rodančiu blogą pavyzdį, todėl netinkamu asmeniui, siekiančiam tapti teisėju ir pagrįstai įvertintas kaip neatitinkantis nepriekaištingos reputacijos kriterijaus.

1999 metais teismas yra išaiškinęs, kad konstatavimas, jog advokato ar advokato padėjėjo veiksmuose nėra nusikaltimo sudėties, kas baudžiamosios teisės prasme vertinama, jog jo veiksmai yra nepriekaištingi, savaime nereiškia, kad nepažeisti ir profesinės etikos reikalavimai[110]. Taip pat turėtų būti vertinamas ir asmens atleidimas **nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą arba dėl to, kad susitaikė su nukentėjusiuoju, arba dėl lengvinančių aplinkybių.**

Kitoje byloje teismas konstatuoja, jog šiuolaikinėje teisės etikoje pripažįstama maksima, kad joks nusižengimas nėra toks sunkus, jog besąlygiškai užkirstų kelią advokatui kada nors kreiptis dėl grąžinimo. Tačiau teisininkas, siekiantis grąžinimo ir įrodinėjantis nepriekaištingos reputacijos atgavimą, turi pateikti aiškius ir įtikinamus įrodymus, kad jis vykdė visas etikos ir disciplinos taisykles bei neprarado kompetencijos. Teismas, nagrinėdamas tokią bylą, turi nustatyti: 1) kokia buvo pažeidimų, dėl kurių advokatas buvo pašalintas, prigimtis; 2) kokios asmeninės, šeiminės ar kitokios charakteristikos turėjo įtakos padaryti pažeidimą, ar šios priežastys yra išnykusios; 3) kaip asmuo elgėsi pašalinimo metu; 4) ar įvyko asmens, kaip advokato, reabilitacija; 5) ar pakankama jo kompetencija. Šiuo atveju teismas *sua sponte*[111] nustato, ar praėjo pakankamai laiko tam, kad būtų galima vertinti reabilitaciją[112].

Teistumo išnykimas nereiškia, jog asmuo *ipso facto*[113] atgauna nepriekaištingą reputaciją, juolab kad advokatui, kaip teisinės sistemos daliai ir teisingumo įgyvendinimo dalyviui, taikomi itin aukšti profesinio elgesio standartai. Advokato profesinė veikla reikalauja laikytis teisinių ir moralinių įpareigojimų: 1) klientui; 2) teismams ir kitoms institucijoms, kur jam tenka ginti kliento interesus ar jiems atstovauti ir veikti jo vardu; 3) advokato profesijai; 4) visuomenei. Advokatas visada privalo saugoti profesinę garbę ir orumą ir nediskredituoti advokato vardo, duotos priesaikos ir teisingumo idėjos. Norintis susigrąžinti advokato teisinį statusą, asmuo turi pateikti pagrįstų įrodymų ir įrodyti, kad įvyko jo, kaip advokato, reabilitacija[114].

---

[110] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje A. M. v. Lietuvos advokatų taryba, byla Nr. 3K-3-584/1999

[111] Savo boru; be įstatymo

[112] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2001 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje A. M. v. Lietuvos advokatų taryba, byla Nr. 3K-7-168/2001

[113] Savaime

[114] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje V. R. L. v. Lietuvos advokatūra, byla Nr. 3K-3-80/2009.

Kitaip teismų praktikoje vertinamas pareigūno nepriekaištingos reputacijos vertinimas etikos normų kontekste. Teismas konstatuoja, jog įvykdyto elgesio, prieštaraujančio visuotinai pripažintoms moralės ir etikos normoms, nulėmusio nepalankų asmeniui jo reputacijos įvertinimą, galiojimo pasekmės turėtų būti apibrėžtos laiko požiūriu. Šis laiko tarpas, teisėjų kolegijos nuomone, paprastai turėtų būti toks, per kurį būtų galima spręsti, jog asmuo pasitaisė, laikosi visuotinai pripažintų moralės ir etikos normų, gerbia bendro visuomenės gyvenimo taisykles ir nėra linkęs elgtis priešingai teisei bei moralei. Toks teiginys formuluotinas atsižvelgiant į tai, kad, pavyzdžiui, tarnybinė nuobauda galioja vienerius metus (Statuto 38 str. 1 d.). Suėjus šiam terminui, tarnybinės nuobaudos sukeltų neigiamų pasekmių galiojimas pasibaigia ir laikoma, kad muitinės pareigūnas nebaustas tarnybine nuobauda (Statuto 38 str. 4 d.)[115].

Tokį skirtingą nepriekaištingos reputacijos vertinimą lemia asmenų teisinio statuso ypatumai. Galima išskirti teismus ir prokuratūrą kaip ypatingas grandis teisės sistemoje, kadangi *teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai*, o *prokuratūra padeda užtikrinti teisėtumą ir teismui vykdyti teisingumą.* Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad teisėjui keliami ypatingi reikalavimai. Vykdydamas teisingumą, jis turi būti nešališkas, nepriklausomas ir remtis tik Konstitucija ir įstatymu. Jis privalo veikti taip, kad nebūtų pažeidžiami teisingumo principai. Teisėjas privalo nepasiduoti valdžios institucijų ar pareigūnų, visuomeninių organizacijų ar atskirų piliečių įtakai. Teisėjo elgesys turi būti nepriekaištingas. Tokie reikalavimai teisėjui yra būtini, nes jie padeda užtikrinti žmogaus teisę į teisminę gynybą. Šių reikalavimų laikymasis garantuoja deramą teisingumo vykdymą[116]. Todėl teisėjams ir prokurorams gali būti taikomos nuostatos, suformuluotos aukščiau analizuotoje teismų praktikoje dėl advokatų nepriekaištingos reputacijos.

Valstybės tarnautojams taikytinas Valstybės tarnybos įstatymo 3^1 str. 1 dalies 8 punkto nurodytas draudimas – 3 metai. Statutiniams valstybės tarnautojams -5 metai - nesant naujiems etikos normų pažeidimams, tai pakankamas laiko tarpas, rodantis asmens pagarbą teisei ir moralei.

[115] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegijos 2007 m. rugsėjo 17 d. nutartis administracinė byloje L.Ž. v. Muitinės departamenaso prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, byla Nr. A17-369/2007

[116] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 14, 25^1, 26, 30, 33, 34, 36, 40, 51, 56, 58, 59, 66, 69, 69^1 ir 73 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai// Žin., 1999-12-24, Nr. 109-3192.

4. Kitos valstybės pareigūno nepriekaištingą reputaciją šalinančios aplinkybės

LR vidaus tarnybos statuto 6 straipsnyje numatyta, jog asmuo nelaikomas nepriekaištingos reputacijos, jeigu *„nustatyta, kad yra kitų patikrintų priimamą asmenį kompromituojančių duomenų, dėl asmens tinkamumo tarnybai sprendžia vidaus reikalų centrinės įstaigos vadovas.“ Kompromituoti*, vadovaujantis dabartinės lietuvių kalbos žodynu, reiškia *žeminti ką kieno nors akyse, gadinti reputaciją, gerą vardą.* Kaip matome, šiuo atveju patikrinti kompromituojantys duomenys pagal šį teisės aktą gali būti nepriekaištingą reputaciją šalinanti aplinkybė, jeigu taip nusprendžia vidaus reikalų centrinės įstaigos vadovas. *Patikrinti* dabartinės lietuvių kalbos žodyne suprantami kaip *pažiūrėti tikrumo, teisingumo, pakontroliuoti; nustatyti kokybę, būklę*[117]. Kaip matome, tokia teisės norma gana neapibrėžta, paliekanti gana plačią diskrecinę teisę spręsti centrinės įstaigos vadovui.

Iš tiesų tokia nuostata likusi neatsitiktinai šiame teisės akte. Priimant naująją Valstybės tarnybos įstatymą buvo bandymų tokią nuostatą įtvirtinti. Kompromituojantys duomenys visuomet buvo siejami su operatyvine informacija. Ilgą laiką įvairios teisėsaugos institucijos, priimdamos pareigūnus į darbą, remdavosi turima operatyvine informacija apie kandidatus. Praktika buvo susiformavusi tokia, kad asmens įrašymas į operatyvinę įskaitą buvo vertinamas kaip jo netinkamumas užimti tam tikras pareigas. Kandidato atžvilgiu būdavo atliekamas specialus tikrinimas. Jo metu asmuo buvo tikrinamas specialiųjų tyrimų tarnybos, vidaus reikalų ministerijos, kitų operatyvinės veiklos subjektų operatyvinėse įskaitose[118].

Įrašymą į operatyvinę įskaitą kaip nepriekaištingą reputaciją naikinančią sąlygą numatė ir iki 2011 kovo 1 d. galiojantis LR ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo[119] 18 straipsnis - *„nepriekaištingos reputacijos asmeniu nelaikomas asmuo, ... kuris yra įrašytas į operatyvinę įskaitą...“*. Priimant naują Valstybės tarnybos įstatymo redakciją, buvo bandomą įtvirtinti nuostatą, jog esant kitų patikrintų priimamą asmenį kompromituojančių duomenų, dėl asmens tinkamumo tarnybai, sprendžia atitinkamos įstaigos vadovas.

Mūsų nuomone, labai abejotinas tokių nuostatų galiojimas ar bandymas jas įtvirtinti teisės aktuose bei tokios praktikos efektyvumas.

Pirma, Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo[120] 3 straipsnio 10 punkte

[117] El. Lietuvių kalbos žodynas [žiūrėta 2011 m. spalio 17 d.]. Prieiga per internetą: http://www.lki.lt/dlkz/.
[118] Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos direktoriaus 2001 m. rugpjūčio 13 d. įsakymas Nr. 506 “Dėl priimamų į tarnybą muitinėje asmenų specialiojo tikrinimo tvarkos patvirtinimo”.
[119] Lietuvos Respublikos Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas // Žin., 2010, Nr. 142-7261.
[120] Lietuvos Respublikos Operatyvinės veiklos įstatymas // Žin., 2002, Nr. 65-2633.

nurodyta, kad operatyvinė įskaita – *operatyvinių veiksmų atlikimo metu gautų duomenų apie asmenis, įvykius ir kitus objektus tvarkymo sistema, skirta aprūpinti informacija operatyvinės veikos subjektus. Operatyvinė įskaita skirta tik operatyvinės veiklos subjektų informaciniam aprūpinimui*. Todėl pateisinamas gali būti tik į operatyvinės veiklos subjektus priimamų asmenų tikrinimas, nes patikrinimas operatyvinėje įskaitoje yra operatyvinis veiksmas, kurio metu gaunama informacija gali būti naudojama tik operatyvinės veiklos subjektų informaciniam aprūpinimui.

Antra, abejotinas ir vertinimo kategoriškumas, jeigu asmuo įrašytas į operatyvinę įskaitą ar joje yra kompromituojantys duomenys. Tokie kategoriški vertinimai negali būti daromi, kadangi operatyvinei informacijai būdinga neigiama savybė – taip vadinamas "informacinis triukšmas". Dėl šio "triukšmo" iškyla operatyvinės informacijos patikimumo problema arba tiesos tikimybės rizika. Šią riziką galima paskaičiuoti pasitelkus žvalgybinės informacijos analizei naudojamą matematinį tikimybės metodą.

Analitinėje žvalgyboje egzistuoja reitingo sistema, kurioje naudojami informacijos patikimumo reikalavimai nuo "visiškai patikima" (A) iki "nepatikima" (E) ir informacijos tikslumas nuo "patvirtintų kitais šaltiniais" (1) iki "negalimų" (5). Tiesos tikimybę tuomet galima išreikšti tokioje matricoje[121]:

4 lentelė

Tiesos tikimybė žvalgybinėje informacijoje

Informacijos tikslumas	Informacijos patikimumas				
	A 0,9	**B** 0,7	**C** 0,5	**D** 0,3	**E** 0,1
1 0,9	0,81	0,63	0,45	0,27	0,09
2 0,7	0,63	0,49	0,35	0,21	0,07
3 0,5	0,45	0,35	0,25	0,15	0,05
4 0,3	0,27	0,21	0,15	0,09	0,03
5 0,1	0,09	0,07	0,05	0,03	0,01

1. Patvirtinta kitų šaltinių
2. Tikriausiai teisinga
3. Galbūt teisinga
4. Abejotina, kad teisinga
5. Neįtikėtina

A. Visiškai patikima
B. Paprastai patikima
C. Mažai patikima
D. Paprastai nepatikima
E. Nepatikima

Tikimybė nustato galimybę, kad atskirų duomenų teisingumas kis nuo 0 (visiškai klaidingi) iki 1 (visiškai teisingi). Analitikas žvalgybinei informacijai nurodo subjektyvius svorius, kaip

[121] Darius Petrošius. Naujas konspiracijos principo turinys operatyvinėje veikloje. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003, p. 101-102.

parodyta lentelėje. Tai bus “visiškai patikimi” duomenys (A) 0,9 ir “nepatikimi” duomenys (E) 0,1. Lygiai taip pat jis galėtų suteikti duomenims “patvirtintą kitų šaltinių” (1) svorį 0,9 ir “negalimi” duomenys (5) 0,1. Tuomet galima pamatyti informacijos (pagal šią pateiktą schemą) subjektyvią (apjungtą) tiesos tikimybę. Pavyzdžiui, informacijos B1 tiesos tikimybė 0,63 arba 63 % ir pan.

Į įskaitą įrašoma operatyvinė informacija gaunama: fizinių asmenų pagalba (piliečių pareiškimai, skundai, slapti operatyvinės veiklos dalyviai); techninės operatyvinės veiklos priemonėmis operatyvinės veiklos įstatymo nustatyta tvarka; kitų informacijos šaltinių (žiniasklaida, baigtos operatyvinės įskaitos ir baudžiamosios bylos, kiti pranešimai).

Įrašyti asmenį į operatyvinę įskaitą galima ir remiantis klaidinga informacija. Praktiškai įmanoma, kad gandų lygio nepatikrinta informacija patalpinama į įskaitą, surašant agentūrinį pranešimą. Todėl kalbant apie operatyvines įskaitas, negalima atmesti ir piktnaudžiavimo, susidorojimo faktų. Tokių bandymų yra buvę[122].

Lietuvos teismuose nagrinėta daugelis teisinių ginčų dėl asmens pripažinimo nepriekaištingos reputacijos pagal Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo nuostatas. Teismai nagrinėdami tokias bylas konstatuodavo, jog pareiškėjai reikalavimo dėl operatyvinės veiklos subjekto veiksmų teisėtumo, įrašant į operatyvinę įskaitą, nagrinėjamose bylose nereiškė, todėl nesant reikalavimo, teismai neturėjo pagrindo tikrinti įrašymo į operatyvinę įskaitą pagrįstumo[123].

Operatyvinės veiklos įstatymo 3 straipsnio 7 punkte nustatyta, kad operatyvinė įskaita – tai viena iš operatyvinės veiklos priemonių rūšių. Pagal Operatyvinės veiklos įstatymo 3 straipsnio 10 dalį, operatyvinė įskaita – operatyvinių veiksmų atlikimo metu gautų duomenų apie asmenis, įvykius ar kitus objektus tvarkymo sistema, skirta aprūpinti informacija operatyvinės veiklos subjektus. Asmens įrašymo į operatyvinę įskaitą tvarka ir pagrindai reglamentuoti Operatyvinės veiklos įstatyme ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. spalio 3 d. nutarimu Nr. 1558 patvirtintose Operatyvinės įskaitos steigimo ir tvarkymo taisyklėse[124].

Operatyvinės veiklos įstatymo 6 straipsnio 9 punkte nustatyta, kad asmuo, manantis, kad operatyvinės veiklos subjektų veiksmai pažeidė jo teises ir laisves, gali apskųsti šiuos veiksmus operatyvinės veiklos subjekto vadovui, prokurorui ar teismui.

---

[122] Kauno Kriminalinių nusikaltimų tyrimo tarnybos sprendimu Kauno verslininkas E.Leonavičius buvo įtrauktas į operatyvinę įskaitą, kadangi buvo siejamas su viena Kauno nusikalstama grupuote. Už “pašalinimą” iš operatyvinės įskaitos prisistatę kriminalinės policijos darbuotojai reikalavo 3 tūkst. JAV dolerių. STT pradėjus tyrimą ir išaiškėjus neteisėtiems veiksmams, buvo aiškinama, jog pareigūnai jį sumaišė su kitu Leonavičiumi, pravarde “Snarglys”.

[123] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegijos 2011 m. balandžio 6 d. nutartis administracinė byloje M. J. v. Panevėžio apskrities vyriausiasis policijos komisariatas, byla Nr. A^{63} – 924/2011

[124] Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl operatyvinės įskaitos steigimo ir tvarkymo taisyklių patvirtinimo“ // Žin., 2002, Nr. 97-4278.

Asmuo, nesutikdamas su tuo, kad yra įrašytas į operatyvinę įskaitą, turi teisę šį veiksmą apskųsti, tačiau įrašymo į policijos operatyvinę įskaitą pagrįstumo, bylose dėl ginklų, neginčijo. Todėl buvo peržengiamos skundo dėl ginklų nagrinėjimo ribos.

Po tokios teisminės praktikos asmenys pradėjo ginčyti operatyvinių veiksmų teisėtumą, ko pasekoje buvo pakeistas teisinis reguliavimas naujoje Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo redakcijoje, atsisakant ginčijamos nuostatos, kad asmuo vertinamas nepriekaištingos reputacijos, jeigu yra įrašytas į operatyvinę įskaitą.

Vadovaujantis operatyvinės veiklos įstatymu, *operatyvinė veikla – operatyvinės veiklos subjektų vieša ir slapta žvalgybinio pobūdžio veikla. Operatyvinės veiklos objektai – rengiamos, daromos ar padarytos nusikalstamos veikos, jas rengiantys, darantys ar padarę asmenys, šių asmenų aktyvūs veiksmai neutralizuojant operatyvinę veiklą arba įterpiant nusikalstamų struktūrų narius į teisėsaugos, krašto apsaugos ar kitas valstybės valdžios ir valdymo institucijas, kitų valstybių specialiųjų tarnybų veikla bei kiti su valstybės saugumu susiję asmenys ir įvykiai. Operatyvinės veiklos subjektai Vyriausybės ar jos įgaliotų institucijų nustatyta tvarka turi teisę steigti ir tvarkyti operatyvinę įskaitą, kurioje kaupiami duomenys apie operatyvinės veiklos objektus.*

Dėl aukščiau išvardintų priežasčių naikintinos, bet kokios įstatyminės nuostatos, pagal kurias asmens nepriekaištinga reputacija prarandama remiantis operatyvine informacija, tame tarpe ir kompromituojančiais duomenimis. Vietoj tokių nuostatų, manytume, būtų tikslinga praplėsti valstybės tarnautojų ir pareigūnų nepriekaištingą reputaciją naikinančias aplinkybes papildoma sąlyga - nepriekaištingos reputacijos asmeniu nelaikomas asmuo, kuriam Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo[125] nustatyta tvarka taikomi teismo įpareigojimai. Vadovaujantis minėto įstatymo nuostatomis, viena iš numatomų prevencinio poveikio priemonių – teismo įpareigojimai gali būti taikomi asmenims, jei iš įstatymų nustatyta tvarka gautų duomenų apie šių asmenų ryšius su organizuotomis grupėmis, nusikalstamais susivienijimais ar jų nariais yra pakankamas pagrindas manyti, kad šie asmenys gali daryti sunkius ar labai sunkius nusikaltimus ir prevencines poveikio priemones reikia taikyti siekiant garantuoti visuomenės bei valstybės saugumą, užtikrinti viešąją tvarką, asmenų teises ir laisves. Dėl tokių poveikio priemonių teisėtumo yra pasisakęs Konstitucinis teismas, pripažinęs tokias nuostatas kaip veiksmingas adekvačias prevencinio poveikio priemones[126].

[125] Lietuvos Respublikos Organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymas // Žin., 1997, Nr. 69-1731.

[126] Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija), 4 straipsnio (2001 m. birželio 26 d., 2003 m. balandžio 3 d. redakcijos), 6 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 3 dalies ir 8 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 1 daliss atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // 2005-01-04, Nr. 1-7

Tokia nuostata yra nepriekaištingą reputaciją naikinanti sąlyga pagal Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymą, kelia pasekmes pagal Korupcijos prevencijos[127] ir Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymą[128].

Nesiremti operatyvine veikla, kaip viena iš valstybės teisinių kovos su nusikalstamumu forma, jos metu gauta operatyvine informacija ir operatyvinėmis įskaitomis, mūsų manymu, taip pat būtų neracionalu ir neprotinga, ypač kai kalbama, pavyzdžiui, apie aukščiausio lygio pareigūnus. Tačiau operatyvinę informaciją, charakterizuojančią vieną ar kitą asmenį siekiantį tapti pareigūnu, reikėtų sieti tik su patikimo asmens sąvoka.

Valstybės tarnybos įstatymo 9 straipsnyje numatytos ir kitos nepriekaištingą reputaciją naikinančios sąlygos: ...*yra įstatymų nustatyta tvarka uždraustos organizacijos narys;atleistas iš skiriamų arba renkamų pareigų dėl priesaikos ar pasižadėjimo sulaužymo, pareigūno vardo pažeminimo ir nuo atleidimo iš pareigų dienos nepraėjo treji metai*. Valstybės saugumo statutas numato, jog asmuo negali būti priimamas, jeigu *atsisakę prisiekti Lietuvos valstybei arba sulaužę Lietuvos valstybei duotą priesaiką; apkaltos proceso tvarka pašalinti iš einamų pareigų arba panaikintas jų Seimo nario mandatas apkaltos proceso tvarka; politinių partijų, politinių organizacijų nariai ar rėmėjai arba asmenys, kitaip dalyvaujantys jų veikloje ar bet kokioje kitoje politinėje veikloje; buvę SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) kadriniai darbuotojai – pagal įstatymo „Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadrinių darbuotojų dabartinės veiklos“ reikalavimus; kuriems yra taikomi veiklos apribojimai pagal Asmenų, slapta bendradarbiavusių su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, registracijos, prisipažinimo, įskaitos ir prisipažinusiųjų apsaugos įstatymą.*

Šios sąlygos yra išvestinės iš kitų reputaciją šalinančių sąlygų arba kitų teisės aktuose numatytų draudimų. Prie tokių sąlygų galima priskirti ir viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybės tarnyboje pažeidimus[129]. Teismų praktika Viešųjų privačių interesų derinimo valstybės tarnyboje įstatymą pažeidusius asmenis pripažįsta kaip tam tikram laikui praradusius nepriekaištingą reputaciją. Šio įstatymo nuostatos nuolat kelia diskusijas dėl jų taikymo apimties, todėl jos bus nagrinėjamos Konstituciniame teisme[130].

---

[127] Lietuvos Respublikos Korupcijos prevencijos įstatymas // Žin., 2002, Nr. 57-2297.
[128] Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymas // Žin., 1999, Nr. 105-3019.
[129] Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegijos 2007 m. gegužės 31 d. nutartis administracinė byloje J. L. v. Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, byla Nr. P[6]-227/2007.
[130] Seimo narių grupės prašymas Nr. 1B-56/2011 Konstituciniam teismui, kuris 2011 m. gruodžio 12 d. yra priimtas nagrinėti. Prieiga: www.lrkt.lt

Gali kilti tokių sąlygų egzistavimo nustatymo problemos. Pavyzdžiui, asmens buvimas įstatymų nustatyta tvarka uždraustos organizacijos nariu. Tokiu atveju būtini tam tikri įrodymai, patvirtinantys tokius faktus.

IV. NEPRIEKAIŠTINGOS REPUTACIJOS IR ASMENS PATIKIMUMO TEISINIO REGULIAVIMO SANTYKIS

Korupcijos prevencijos įstatymo 9 straipsnis numato, jog "*informacija apie asmenį, siekiantį eiti arba einantį pareigas valstybės ar savivaldybės įstaigoje ar įmonėje, pateikiama į pareigas asmenį skiriančiam ar paskyrusiam valstybės ar savivaldybės įstaigos ar įmonės vadovui, kolegialiam valdymo organui arba valstybės politikui siekiant įvertinti asmens patikimumą ir mažinti korupcijos pasireiškimo tikimybę valstybės ar savivaldybės įstaigose ar įmonėse"*.

Kaip teigia įstatymas vertinamas asmens patikimumas, nepaisant ar kandidatas atitinka įstatymuose numatytus specialius nepriekaištingos reputacijos reikalavimus, ar ne. Kyla klausimas, koks dviejų teisinių sąvokų - asmens nepriekaištingos reputacijos ir asmens patikimumo santykis.

Patikimas, vadovaujantis lietuvių kalbos žodynu, suprantamas kaip "*kažkas kuriuo galima pasitikėti"*. Įdomu tai, jog patikimumo (lojalumo[131]) reikalavimas žvalgyboje[132] žinomas jau nuo 16 amžiaus vidurio ir buvo suformuluotas Anglijos monarchų. Jau pirmosiose nepriklausomos Lietuvos žvalgybos instrukcijose (1919 m.) akcentuojamas žvalgų ištikimumas [133].

Konstitucinis Teismas 1998 m. lapkričio 11 d. nutarime konstatavo, kad "valstybės institucijose turi dirbti tik lojalūs tai valstybei asmenys, kurių ištikimybė jai ir patikimumas nekelia jokių abejonių"[134].

Dažniausiai asmens patikimumas siejamas su asmens siekiu susipažinti ar dirbti su paslaptimis. Iki 2011 metų liepos 11 dienos galiojusi Korupcijos prevencijos įstatymo redakcija asmens patikimumą siejo su to asmens nepriekaištinga reputacija. Įstatymo 9 straipsnis teigė, jog "*informacijos apie asmenį, siekiantį eiti arba einantį pareigas valstybės ar savivaldybės įstaigoje, pateikimas* buvo vykdomas *siekiant, kad valstybės ar savivaldybės įstaigoje dirbtų tik nepriekaištingos reputacijos asmenys. Įstaigos vadovas ar valstybės politikas pateiktą informaciją gali naudoti tik priimdamas sprendimą dėl asmens, siekiančio eiti arba einančio pareigas valstybės ar savivaldybės įstaigoje, patikimumo"*. Valstybės tarnybos įstatymo 9 straipsnio 3 dalyje numatomas draudimas priimti asmenį, jeigu „*iš Korupcijos prevencijos įstatymo nustatytais atvejais ir tvarka pateiktos informacijos, iš asmens, siekiančio valstybės tarnautojo statuso, užpildytos*

[131] Lojalumas ir patikimumas mokslinėje literatūroje ir teisės aktuose dažnai naudojami kaip sinonimai.
[132] Autorius išskiria patikimumo arba lojalumo reikalavimą žvalgyboje, kadangi šioje srityje tai yra vienas esminių elementų.
[133] *Anušauskas Arvydas.* Lietuvos slaptosios tarnybos 1918-1940. – Vilnius: Mintis, 1998. P. 26.
[134] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 38 straipsnio 4 dalies ir Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 36 straipsnio 4 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai" // Žin. 1998-11-18, Nr. 100-2791

deklaracijos ar kitų duomenų valstybės tarnautoją į pareigas priimantis asmuo padaro išvadą, kad asmuo neatitinka nepriekaištingos reputacijos reikalavimų“. To paties įstatymo 44 straipsnyje nurodyti valstybės tarnautojo atleidimo pagrindai ir jame teigiama, jog „*iš Korupcijos prevencijos įstatymo nustatytais atvejais ir tvarka pateiktos informacijos, iš kitų duomenų valstybės tarnautoją į pareigas priėmęs asmuo padaro išvadą, kad valstybės tarnautojas neatitinka nepriekaištingos reputacijos reikalavimų ir dėl to negali toliau eiti valstybės tarnautojo pareigų*“.

Analizuodami Lietuvoje galiojančius teisės aktus galima teigti, jog asmens patikimumas gali būti vertinamas remiantis skirtingais kriterijais. Be minėto Korupcijos prevencijos įstatymo asmens patikimumas vertinamas pagal Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymą prieš išduodant asmens patikimumo pažymėjimą.

5 lentelė

Asmens patikimumo kriterijai pagal LR įstatymus

Vadovaujantis Korupcijos prevencijos įstatymo 9 str. 2 d., Specialiųjų tyrimų tarnyba surenka ir į pareigas asmenį skiriančiam ar paskyrusiam subjektui pateikia informaciją apie:	Vadovaujantis Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymo 16 str. 2 d., leidimas dirbti ar susipažinti su įslaptinta informacija arba asmens patikimumo pažymėjimas asmeniui neišduodamas, jeigu asmuo:
1) asmens teistumą (neatsižvelgiant į tai, ar teistumas išnyko, ar panaikintas); 2) procese dėl korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos asmens atžvilgiu priimtus nuosprendžius ar nutartis, kuriais baudžiamoji byla jam buvo nutraukta arba asmuo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės; 3) asmeniui pareikštus įtarimus padarius korupcinio pobūdžio nusikalstamą veiką, taip pat priimtus procesinius sprendimus šiose bylose; 4) asmens atžvilgiu taikomas ar taikytas organizuoto nusikalstamumo prevencines poveikio priemones pagal Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymą; 5) asmens atleidimą iš tarnybos ar pareigų dėl priesaikos sulaužymo, pareigūno (teisėjo) vardo pažeminimo; 6) asmens padarytus šiurkščius tarnybinius nusižengimus (darbo pareigų pažeidimus) ir paskirtas tarnybines (drausmines) nuobaudas už juos (neatsižvelgiant į tai, ar nuobaudos galioja, ar nebegalioja); 7) atvejus, kai asmuo buvo pripažintas pažeidusiu Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo, Lobistinės veiklos įstatymo, Valstybės politikų elgesio kodekso ar kito teisės akto, reglamentuojančio tarnybinės etikos ir elgesio normas, nuostatas; 8) tai, kad priimamas į valstybės tarnybą asmuo nuslėpė ar pateikė tikrovės neatitinkančius duomenis, dėl kurių negalėjo būti priimtas į valstybės tarnautojo pareigas; 9) įslaptintą informaciją dėl asmens rengiamos, daromos ar padarytos nusikalstamos veikos.	1) neatitinka bent vienos šio straipsnio 1 dalyje nurodytos sąlygos; 2) nuolat gyveno Lietuvos Respublikoje mažiau kaip 5 pastaruosius metus ir šio Įstatymo 11 straipsnio 4 dalies 10 punkte nustatyta tvarka Paslapčių apsaugos koordinavimo komisija priėmė sprendimą neišduoti leidimo dirbti ar susipažinti su įslaptinta informacija arba asmens patikimumo pažymėjimo; 3) yra kreipęsis į atitinkamas valstybės institucijas dėl Lietuvos Respublikos pilietybės atsisakymo; 4) turi dvigubą pilietybę ir šio Įstatymo 11 straipsnio 4 dalies 10 punkte nustatyta tvarka Paslapčių apsaugos koordinavimo komisija priėmė sprendimą neišduoti leidimo dirbti ar susipažinti su įslaptinta informacija arba asmens patikimumo pažymėjimo; 5) buvo nuteistas už nusikaltimą Lietuvos valstybės nepriklausomybei, teritorijos vientisumui ir konstitucinei santvarkai arba bet kokį labai sunkų nusikaltimą ar nusikalstamą veiką dėl tarnybos paslapties pagrobimo, kitokio neteisėto įgijimo ar atskleidimo; 6) turi teistumą už sunkų ar apysunkį nusikaltimą; 7) įstatymų nustatyta tvarka yra pripažintas neveiksniu ar ribotai veiksniu; 8) dėl Lietuvos Respublikai priešiškų interesų yra bendradarbiavęs ar palaiko ryšius su kitos valstybės specialiąja tarnyba arba su asmenimis, bendradarbiaujančiais su kitos valstybės specialiąja tarnyba; 9) palaiko ryšius su asmenimis, priklausančiais organizuotoms nusikalstamoms grupėms arba nusikalstamiems susivienijimams; 10) dalyvauja neregistruotos religinės bendruomenės, politinės organizacijos, jų darinių veikloje; 11) sąmoningai nuslėpė arba jo kandidatūrą tikrinančioms institucijoms pateikė melagingus biografijos faktus arba kitus duomenis apie save, savo ryšius bei aplinką, galinčius turėti įtakos sprendimo dėl leidimo dirbti ar susipažinti su įslaptinta informacija, asmens patikimumo pažymėjimo išdavimo priėmimui; 12) įstatymų ar kitų teisės aktų nustatyta tvarka buvo atleistas iš pareigų dėl darbo su įslaptinta informacija tvarkos pažeidimo ar už tokius pažeidimus jam buvo panaikintas leidimas dirbti su įslaptinta informacija ar asmens patikimumo pažymėjimas; 13) yra traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už tyčinę nusikalstamą veiką arba jam dėl tokios veikos atliekamas ikiteisminis ar operatyvinis tyrimas; 14) yra tas, kuriam taikomos prevencinio poveikio priemonės pagal Organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymą; 15) gauna pajamų iš kitų valstybių karinių ar specialiųjų tarnybų, jeigu tai nėra numatyta Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse ar susitarimuose; 16) negali pagrįsti savo turto, kurį valdo, naudoja ar kuriuo disponuoja, įgijimo teisėtumo ir jo gyvenimo lygis neatitinka realių pajamų; 17) piktnaudžiauja alkoholiu, vartoja narkotines, psichotropines ar kitas psichiką veikiančias medžiagas arba nustatomos kitos asmeninės ir dalykinės savybės, dėl kurių jis netinka darbui su įslaptinta informacija;

Valstybės tarnybos įstatymo teisės normų analizė rodo, jog asmens patikimumas yra valstybės tarnautojo nepriekaištingos reputacijos dalis. Patikimumas savo turiniu turi būti suprantamas kaip specialusis nepriekaištingos reputacijos lygis arba kriterijus, aukštesnė nepriekaištingos reputacijos forma. Asmuo, praradęs nepriekaištingą reputaciją, niekuomet nebus patikimas. Priešingai, asmuo gali būti nepriekaištingos reputacijos, tačiau nepatikimas. Be formaliųjų kriterijų, nustatomų pareigūno nepriekaištingai reputacijai, patikimam asmeniui nustatomi ir praplečiami papildomi reikalavimai, susiję ir su jo aplinka, ryšiais, pajamomis, asmeninėmis bei dalykinėmis savybėmis (žiūrėti lentelėje Nr. 5). Skiriasi ir šių reikalavimų nustatymo būdai. Nepriekaištingos reputacijos vertinimui svarbus tik tam tikrų juridinių faktų nustatymas (teistumas, atleidimas iš darbo ir pan.). Asmens patikimumui nustatyti gali būti naudojami ir operatyvinės veiklos metodai bei priemonės, poligrafas ir pan. Pavyzdžiui, prieš *priimdamas sprendimą, Valstybės saugumo departamentas gali pretendentą į teisėjus iškviesti pokalbio, pareikalauti rašytinių jo paaiškinimų ir prireikus, jei šis asmuo sutinka, patikrinti poligrafu. Pretendento į teisėjus patikrinimo metu negali būti naudojami operatyvinės veiklos metodai ir priemonės, išskyrus operatyvinę apklausą ir duomenų, esančių operatyvinėje įskaitoje, peržiūrą*.

Sąlygų, neigiančių asmens nepriekaištingą reputaciją nustatymas bendrajame lygyje vertinamas labai kategoriškai – pagal teisės aktus toks asmuo negali būti pareigūnas. Tuo tarpu pagal Korupcijos prevencijos įstatymą automatinio uždraudimo užimti pareigas nėra – atsižvelgiant į informacijos visumą sprendžia vadovas. Pagal Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymą nustačius atitinkamą aplinkybę asmeniui neišduodamas arba panaikinamas asmens patikimumo pažymėjimas. Todėl nustatyta tvarka, netekęs specialios teisės, susijusios su jo tiesioginių pareigų atlikimu, atleidžiamas iš užimamų pareigų.

Nagrinėjant Korpupcijo prevencijos įstatymą, atkreiptinas dėmesys, jog vadovaujantis įstatymu atitinkami subjektai įpareigojami rinkti ir teikti informaciją apie:

- ✓ *išnykusius* ar *panaikintus* asmens teistumus, nepriklausomai nuo to, koks nusikaltimas ir prieš kiek laiko buvo padarytas (Korupcijos prevencijos įstatymo 9 straipsnio 2 dalies 1 punktas);
- ✓ asmens atžvilgiu priimtus korupcinio pobūdžio nuosprendžius ar nutartis, kuriais baudžiamoji byla jam buvo *nutraukta* ar asmuo *atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės* (2 punktas);

- ✓ asmeniui *pareikštus* įtarimus padarius korupcinio pobūdžio nusikalstamą veiką, taip pat *priimtus* procesinius sprendimus šiose bylose, *nepaisant, kad, pavyzdžiui, konkretūs įtarimai ar kaltinimai nepasitvirtino* (3 punktas);
- ✓ asmens atžvilgiu *taikytas* organizuoto nusikalstamumo prevencines poveikio priemones neribojant laikotarpio (4 punktas);
- ✓ asmens atleidimą iš tarnybos ar pareigų dėl priesaikos sulaužymo, pareigūno (teisėjo) vardo pažeminimo *neribojant laikotarpio* asmeniui skirtas tarnybines (drausmines) nuobaudas *nepriklausomai nuo jų galiojimo* (5, 6 punktai);
- ✓ atvejus, kai asmuo buvo pripažintas pažeidusiu Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo, Lobistinės veiklos įstatymo, etikos ir elgesio normų nuostatas, *neribojant laikotarpio* (7 punktas);
- ✓ tai, kad stodamas į valstybės tarnybą asmuo nuslėpė ar pateikė tikrovės neatitinkančius duomenis, dėl kurių negalėjo būti priimtas į valstybės tarnautojo pareigas *neribojant laikotarpio* (8 punktas);
- ✓ įslaptintą *informaciją* dėl asmens rengiamos, daromos ar padarytos nusikalstamos veikos, *nepaisant, kad, pavyzdžiui informacija (tame tarpe ir operatyvinė apie kurią jau buvo kalbėta) gali būti klaidingą ir nepasitvirtinti* (9 punktas)[135]. Tokios įslaptintos informacijos pateikimas yra labai selektyvus ir priklauso nuo tokios informacijos turėtojo.

Remiantis šia informacija kiti subjektai įpareigojami daryti išvadas apie asmens patikimumą. Tokio teisinio reguliavimo pasėkoje susiduriame su teisiniu nesaugumu, kai asmuo negali numatyti, kokios pasekmės jam kils, padarius nusikaltimą ar kitą teisės pažeidimą. Pavyzdžiui, jeigu asmuo yra pripažįstamas padaręs nusikaltimą, atleidžiamas iš pareigų ir pan., tai jam turi kilti konkrečios įstatymuose apibrėžtos pasekmės. Kaip jau buvo minėta, nusikaltimo padarymo atveju Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 97 straipsnio 6 dalyje nustatyta, kad suėjus šiame straipsnyje nustatytiems terminams, teistumas išnyksta ir *asmenys laikomi neteistais*. Tačiau įstatymo leidėjas tokio reguliavimo nesiūlo, t. y. nėra siūloma, kad teistumas, nepaisant jo išnykimo ar panaikinimo, būtų kliūtimi skirti asmenį į pareigas.

Įstatymų leidėjas, mūsų manymu, priėmė tokį reguliavimą, pagal kurį asmenų, kuriems taikomas Valstybės tarnybos įstatymas, atveju informacijos pateikimo pagal siūlomą Korupcijos

[135] Pagal Korupcijos prevencijos įstatymo projektą buvo siūloma dar daugiau abejotinų nuostatų, tokių kaip rinkti ir kaupti informaciją apie asmeniui paskirtas administracines nuobaudas; asmens padarytus baudžiamuosius nusižengimus, taikytas priverčiamąsias poveikio priemones.

prevencijos įstatymo 9 straipsnį rezultatas būtų tas, kad asmuo negalėtų būti priimtas į valstybės tarnautojo (tame tarpe ir pareigūno) pareigas, jeigu „*į pareigas asmenį skiriantis subjektas, įvertinęs šiame straipsnyje nustatyta tvarka pateiktos informacijos visumą ir priėmęs sprendimą neskirti asmens į pareigas, privalo per 3 darbo dienas asmenį su pateikta informacija supažindinti pasirašytinai, išskyrus tą jos dalį, kurioje yra įslaptinta informacija. Mažareikšmiai, atsitiktiniai faktai ar aplinkybės negali būti pagrindas priimant sprendimą neskirti asmens į pareigas“.* Taigi, mūsų manymu, toks reguliavimas, yra labai nekonkretus, suteikiantis į pareigas asmenį skiriančiam ar paskyrusiam subjektui *labai plačią diskrecijos teisę* vertinti asmens patikimumą, kas jau savaime gali sukelti prielaidas korupcijos pasireiškimui.

Apibendrinant galima teigti, jog asmens patikimumo teisinis reguliavimas dar bus detaliai analizuojamas teismų praktikoje. Taip pat būtini išsamūs moksliniai tyrimai šioje srityje.

V. NEPRIEKAIŠTINGOS REPUTACIJOS NUSTATYMO MECHANIZMAS

Nepriekaištingos reputacijos sąvokos įtvirtinimas teisės aktuose didesnio poveikio valstybės tarnybai neturės, jeigu nebus tinkamai ir aiškiai reglamentuojamas jos nustatymo mechanizmas[136]. Nepriekaištingos reputacijos nustatymo mechanizmas skirtinguose specialiuose teisės aktuose, reglamentuojančiuose pareigūnų priėmimą į darbą, labai neišsamiai reglamentuojamas. Valstybės tarnybos įstatymo 9 str. 4 p. numatoma, jog *asmuo, siekiantis valstybės tarnautojo statuso, turi užpildyti Vyriausybės nutarimu patvirtintos formos deklaraciją, kurioje būtų pateikti duomenys dėl jo atitikties nepriekaištingos reputacijos reikalavimams;* 3 str. numato, jog *valstybės tarnautoją į pareigas priimantis asmuo įstatymų nustatytais atvejais privalo, o kitais atvejais (gavęs duomenų, keliančių pagrįstų abejonių dėl asmens atitikties nepriekaištingos reputacijos reikalavimams) turi teisę motyvuotu rašytiniu prašymu kreiptis į teisėsaugos, kontrolės ir kitas institucijas, įstaigas ar įmones, kad šios pateiktų apie tokį asmenį jų turimą informaciją. Institucijos, įstaigos ir įmonės tokią informaciją turi pateikti ne vėliau kaip per 7 kalendorines dienas nuo prašymo pateikti tokią informaciją gavimo dienos, jeigu teisės aktai nenustato kitaip. Valstybės tarnautoją į pareigas priimantis asmuo atsako, kad į valstybės tarnautojo pareigas būtų priimti ir tas pareigas eitų tik nepriekaištingos reputacijos reikalavimus atitinkantys asmenys"*.

Vyriausybės nutarimas „*Dėl konkursų į valstybės tarnautojų pareigas organizavimo tvarkos aprašymo"*[137] reglamentuoja valstybės tarnautojų priėmimo į darbą tvarką. Šioje tvarkoje pakartota pretendento pareiga užpildyti ir pateikti nepriekaištingos reputacijos atitikties deklaraciją, kurios forma nustatyta pačiame teisės akte, bei numatoma, jog asmeniui neatitinkant nepriekaištingos reputacijos reikalavimų, asmuo informuojamas, jog jam neleidžiama dalyvauti konkurse.

Kai kurios tarnybos kandidatams numato specialias tikrinimo tvarkas. 2001 metais galiojo Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos direktoriaus įsakymas Nr. 506 "Dėl priimamų į tarnybą muitinėje asmenų specialiojo tikrinimo tvarkos patvirtinimo". Šiuo metu galioja „Asmenų, priimamų į pareigūno, valstybės tarnautojo ar darbuotojo, dirbančio pagal darbo sutartį, pareigas Kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ir

[136] Žinios apie pretendentus į valdininkus, buvo renkamos dar nuo 1920 m. Po kelerių metų toks žinių rinkimas susiaurintas – renkamos žinios tik apie pretendentus dirbti krašto apsaugoje, vidaus reikalų organuose, svarbiausiose ministerijose. Nuo 1931 m. policijos valdybos direktoriaus įsakymu sustabdytas "žinių rinkimas apie asmenis, norinčius įstoti valdiškon tarnybon arba norinčius gauti ištikimybės liudijimą ...." ir klausiančioms įstaigoms reikėjo atsakinėti tik remiantis rajonuose bei centre atliekamu sekamų asmenų registravimu ir, jei juose žinių nebūdavo, Operatyvinė-žinių sekcija pranešdavo: "Kriminalinėje policijoje žinių nėra". Žr. Anušauskas Arvydas. Lietuvos slaptosios tarnybos 1918-1940. – Vilnius: Mintis, 1998, p.180.

[137] Vyriausybės nutarimas „Dėl konkursų į valstybės tarnautojų pareigas organizavimo tvarkos aprašymo" // Žin., 2002, Nr. 65-2654.

jam pavaldžiose įstaigose, specialaus tikrinimo taisyklės“. Manytume, jog tokios tvarkos ir dabar galioja specialiose tarnybose, į kurias priimami pareigūnai, pvz. operatyvinės veiklos subjektuose. Jos gali būti ir neviešo pobūdžio.

Tačiau teisės aktų analizė rodo, kad nėra vieningos pareigūnų nepriekaištingos reputacijos nustatymo mechanizmo, įvairiuose teisės aktuose jį bandoma „atrasti“ iš naujo.

Pagal „Asmenų, priimamų į pareigūno, valstybės tarnautojo ar darbuotojo, dirbančio pagal darbo sutartį, pareigas Kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ir jam pavaldžiose įstaigose, specialaus tikrinimo taisykles“ specialus tikrinimas atliekamas remiantis šių registrų duomenimis[138]:

1. Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos tvarkomo Įtariamų, kaltinamų ir teistų asmenų žinybinio registro – tikrinama, ar pretendentas nėra įtariamas arba kaltinamas nusikalstamos veikos padarymu; ar pretendentas įstatymų nustatyta tvarka nebuvo pripažintas kaltu už nusikaltimo ar kitos nusikalstamos veikos padarymą; ar pretendento sutuoktinis, artimi giminaičiai ar svainystės ryšiais susiję asmenys atlieka laisvės atėmimo bausmę. Jei pretendentas buvo pripažintas kaltu už nusikaltimo padarymą, tikrinama nusikaltimo kaltės forma. Jei pretendentas buvo pripažintas kaltu už neatsargaus nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo padarymą, tikrinama, ar praėjo 3 metai nuo teismo nuosprendžio (nutarties) įsiteisėjimo dienos, taip pat tikrinama, ar pretendentas turi teistumą dėl (padaryto) nusikaltimo. Jei pretendento sutuoktinis, artimi giminaičiai ar svainystės ryšiais susiję asmenys atlieka laisvės atėmimo bausmę, tikrinama, kurioje (kuriose) laisvės atėmimo vietoje (vietose);

2. Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos tvarkomo Administracinių teisės pažeidimų ir eismo įvykių registro – tikrinama, ar pretendentas turi galiojančių administracinių nuobaudų. Jeigu pretendentas turi galiojančių administracinių nuobaudų, tikrinama, kokį (kokius), administracinį teisės pažeidimą (pažeidimus) pretendentas yra padaręs, pretendento būsena administracinio teisės pažeidimo (pažeidimų) padarymo metu, taip pat tikrinama, kokia (kokios) administracinė nuobauda (nuobaudos) paskirta (paskirtos);

3. Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos tvarkomo Prevencinių poveikio priemonių taikymo registro – tikrinama, ar pretendentui, jo sutuoktiniui, artimiesiems giminaičiams ir svainystės ryšiais susijusiems asmenims yra (buvo) taikomos prevencinės poveikio priemonės. Jei šiems asmenims yra (buvo) taikomos prevencinės poveikio priemonės, tikrinama, kokios ir kada.

[138] Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir vidaus reikalų ministro įsakymas „Dėl asmenų, priimamų į pareigūno, valstybės tarnautojo ar darbuotojo, dirbančio pagal darbo sutartį, pareigas Kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ir jam pavaldžiose įstaigose, specialaus tikrinimo taisyklių patvirtinimo“ // Žin., 2010-07-31, Nr. 91-4836.

Nepriekaištingos reputacijos nustatymo mechanizmas detaliai nereglamentuojamas, tačiau jis kompensuojamas, vertinant asmens patikimumą. Iš teisminio proceso Nr. 3-61-3-01107-2010-5 medžiagos galima daryti išvadą, jog Nacionalinė teismų administracija informaciją apie kandidatui į teisėjus skirtas tarnybines nuobaudas gavo tik per asmens patikimumo patikrinimą pagal Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymo nuostatas Valstybės saugumo departamento rašte[139].

Vadovaujantis Teismų įstatymo 53² straipsniu, nacionalinė teismų administracija patikrina pretendento į teisėjus pateiktus dokumentus. Siekdama nustatyti, ar pretendentas į teisėjus atitinka reikalavimus, būtinus išduodant asmens patikimumo pažymėjimą arba leidimą dirbti ar susipažinti su įslaptinta informacija, Nacionalinė teismų administracija kreipiasi į Valstybės saugumo departamentą. Valstybės saugumo departamentas per 40 darbo dienų nuo kreipimosi privalo pateikti motyvuotą išvadą, ar pretendentas į teisėjus atitinka reikalavimus, būtinus išduodant asmens patikimumo pažymėjimą arba leidimą dirbti ar susipažinti su įslaptinta informacija.

Detalus kandidato tikrinimo mechanizmas numatomas Korupcijos prevencijos įstatyme. Šio įstatymo 9 straipsnis numato, jog "*informacija apie asmenį, siekiantį eiti arba einantį pareigas valstybės ar savivaldybės įstaigoje ar įmonėje, pateikiama į pareigas asmenį skiriančiam ar paskyrusiam valstybės ar savivaldybės įstaigos ar įmonės vadovui, kolegialiam valdymo organui arba valstybės politikui siekiant įvertinti asmens patikimumą ir mažinti korupcijos pasireiškimo tikimybę valstybės ar savivaldybės įstaigose ar įmonėse.* ***Informacija apie asmenį renkama, teikiama ir vertinama neatsižvelgiant į tai, ar jis atitinka įstatymuose numatytus specialius nepriekaištingos reputacijos reikalavimus, ar ne****"*.

Korupcijos prevencijos įstatymas kandidatus į valstybės tarnybą (tame tarpe ir pareigūnus) padalino į dvi grupes:

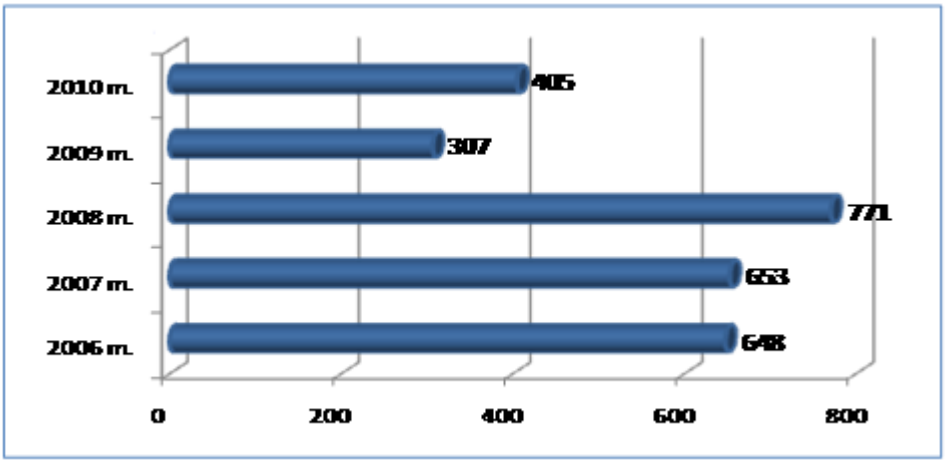
1) kandidatai, kuriems keliamas tik formalus atitinkamuose teisės aktuose numatytų nepriekaištingos reputacijos bendrųjų naikinančių sąlygų nebuvimas;
2) kandidatai, kuriems be bendrųjų sąlygų taikomi ir papildomi patikimumo pagal Korupcijos prevencijos įstatymą reikalavimai.

Specialiųjų tyrimų tarnyba savo veiklos ataskaitoje Seimui[140] konstatuoja, jog siekiant, kad valstybės tarnyboje dirbtų nepriekaištingos reputacijos asmenys ir vykdant Korupcijos prevencijos įstatymo 9 straipsnio ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo dėl Informacijos apie asmenį,

[139] Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegijos 2011 m. liepos 21 d. nutartis Administracinė byloje R. C. v. Nacionalinė teismų administracija, byla Nr. A[502]-2319/2011

[140] Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos 2010 metų veiklos ataskaita Seimui. Prieiga: www.lrs.lt

siekiantį eiti arba einantį pareigas valstybės ar savivaldybės įstaigoje, pateikimo tvarkos nuostatas, 2010 metais STT iš viso gavo 421 prašymą pateikti informaciją apie asmenis. Pateikta informacija apie 405 asmenis, siekiančius eiti ar einančius pareigas valstybės ar savivaldybės įstaigoje.

1 pav. 2006–2010 metais patikrinti asmenys, siekiantys eiti arba einantys pareigas valstybės ar savivaldybės įstaigose

2010 metais STT pateikė informaciją apie asmenis, siekiančius eiti arba einančius pareigas valstybės ar savivaldybės įstaigoje: Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijai – 175; Lietuvos Respublikos Vyriausybei – 17; Lietuvos Respublikos Seimui – 1; ministerijoms ir joms priklausančioms įstaigoms – 59; Muitinės departamentui prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos – 110; savivaldybėms ir joms priklausančioms įstaigoms – 39; Valstybės sienos apsaugos tarnybai – 4.

Realiai asmenų patikimumo nustatymo mechanizmas veikia, tačiau kaip matyti ataskaitoje, dar su išlygomis. Ataskaitoje teigiama, jog 2010 metais prašymų pateikti informaciją apie asmenis negauta iš Finansų ministerijos, Švietimo ir mokslo ministerijos, Žemės ūkio ministerijos, Kultūros ministerijos bei Krašto apsaugos ministerijos. Krašto apsaugos ministerija ir Kultūros ministerija 2009–2010 m. nepateikė prašymų dėl informacijos apie asmenis, siekiančius eiti viceministro pareigas, nors Kultūros ministerijoje pasikeitus ministrui keitėsi viceministras, Krašto apsaugos ministerijoje taip pat paskirta nauja viceministrė. Vadovaujantis įstatymais, siekiant eiti viceministro pareigas, asmuo turi būti tikrinamas privaloma tvarka. Šiuo metu jau pasigirsta politikų iniciatyvos taisyti įstatymų spragą, nes šiuo metu Korupcijos prevencijos įstatymo nesilaikymas neužtraukia jokios atsakomybės.

Viena pagrindinių problemų dėl kurių atitinkami subjektai negali patikrinti asmens atitikimo nepriekaištingos reputacijos reikalavimams yra vieningo mechanizmo nebuvimas, taip pat atitinkamų registrų, duomenų bankų kaip sistemos nebuvimas.

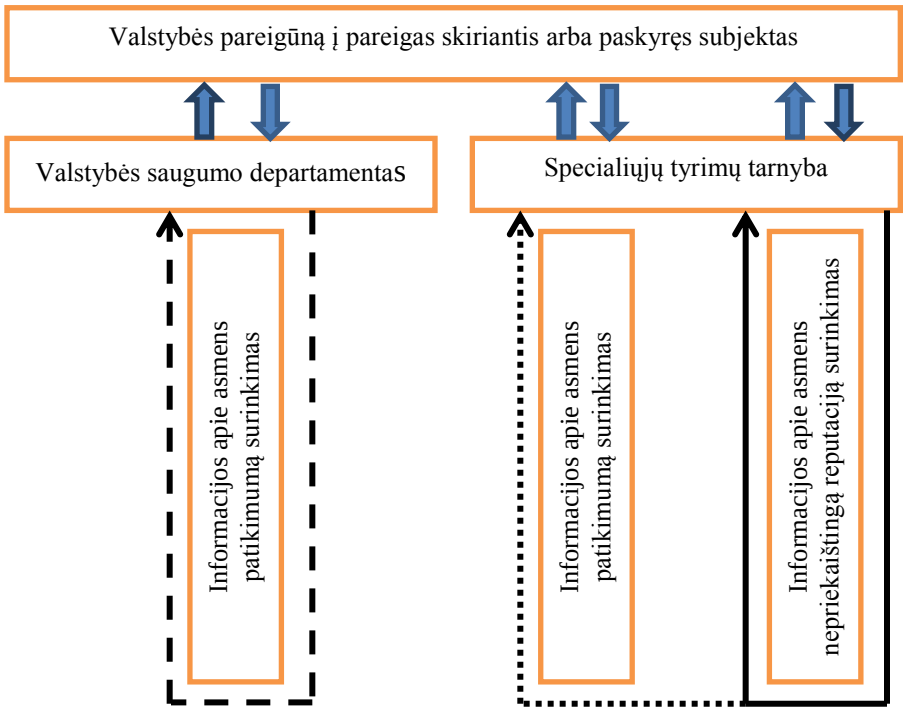
Siekiant reglamentuoti realiai praktikoje veikiantį nepriekaištingos reputacijos nustatymo mechanizmą, mūsų manymu, galėtų būti sprendžiamas įtvirtinant skiriančios institucijos pareigą kreiptis į Specialiųjų tyrimų tarnybą dėl informacijos apie asmenį, siekiantį eiti arba einantį valstybės pareigūno pareigas pateikimo.

Įtvirtinus tokį mechanizmą (Paveikslas Nr. 2), valstybės pareigūną į pareigas skiriantis arba paskyręs subjektas turėtų teisę kreiptis į Specialiųjų tyrimų tarnybą. Ši surinktų ir pateiktų informaciją apie pareigūnų nepriekaištingą reputaciją šalinančius (patvirtinančius) kriterijus, t.y.:

1) Asmens teistumą (atsižvelgiant į pareigas skiriančio ar paskyrusio subjekto paklausimą ir apie išnykusį ar panaikintą teistumą);
2) Asmens atžvilgiu per pastaruosius penkerius metus įsigaliojusius teismo nuosprendžius dėl baudžiamojo nusižengimo valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams ar korupcinio pobūdžio baudžiamojo nusižengimo padarymo;
3) Asmens atleidimą iš tarnybos ar pareigų dėl priesaikos sulaužymo, pareigūno vardo pažeminimo;
4) Per pastaruosius penkerius metus asmens padarytus šiurkščius tarnybinius nusižengimus (darbo pareigų pažeidimus) ir paskirtas tarnybines (drausmines) nuobaudas už juos (neatsižvelgiant į tai, ar nuobaudos galioja, ar nebegalioja);
5) Atvejus, kai asmuo per pastaruosius penkerius metus (atsižvelgiant į pareigas skiriančio ar paskyrusio subjekto paklausimą ir apie senesnius) buvo pripažintas pažeidusiu elgesio kodekso ar kito teisės akto, reglamentuojančio tarnybinės etikos ir elgesio normas, nuostatas. Taip pat visas kitas faktines aplinkybes apie asmens etikos normų pažeidimus.
6) Atvejus, kai asmuo pastaruosius 3 metus ne mažiau kaip 2 kartus padarė administracinius, darbo drausmės ar kitus teisės pažeidimus, būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų arba asmens įtraukimą į narkologinę įskaitą faktas
7) Asmens atžvilgiu taikomas ar taikytas organizuoto nusikalstamumo prevencines poveikio priemones pagal Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymą.

Jeigu skiriantis (paskyręs) subjektas privalo teikti prašymą, kad Specialiųjų tyrimų tarnyba pateiktų informaciją apie į pareigas skiriamą asmenį pagal Korupcijos prevencijos įstatymą, informacijos kiekis ir kartu patikrinimo ciklas būtų praplečiamas asmens patikimumo kriterijais (Paveikslas Nr. 2). Remiantis šia informacija subjektai įpareigojami daryti išvadas apie asmens patikimumą.

Pareigūnui, kuriam būtinas leidimas dirbti ar susipažinti su įslaptinta informacija, lygiagrečiai gali būti inicijuojamas informacijos surinkimas pagal Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymą (Paveikslas Nr. 2). Remiantis šia informacija išduodamas arba ne asmens patikimumo pažymėjimas.

2 pav. Pareigūno nepriekaištingos reputacijos ir patikimumo nustatymo mechanizmas.

Tokiu būdu pagrindinis subjektas, vykdantis asmenų dirbančių valstybės tarnyboje nepriekaištingos reputacijos sąlygų nustatymą, būtų Specialiųjų tyrimų tarnyba. Ši tarnybą šiandien daro šį darbą tikrindama asmenų patikimumą pagal Korupcijos prevencijos įstatymą. Todėl didelių papildomų finansinių ir žmogiškųjų išteklių įtvirtinant mūsų siūlomą mechanizmą nereikėtų. Siūlomas mechanizmas galėtų būti įtvirtinamams atitinkamai papildant Korupcijos prevencijos įstatymo nuostatas.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Taikant turinio analizės, sisteminės analizės, lyginamosios analizės, istorinį lyginamąjį, loginį - analitinį, laisvo interviu bei sisteminio modeliavimo bei kitus metodus magistriniam darbui keliami uždaviniai buvo įvykdyti.

Atlikta mokslinės literatūros analizė ir apibendrinti sociologinių tyrimų rezultatai leidžia tvirtinti, kad magistriniame darbe keliama hipotezė, jog nepriekaištinga reputacija yra privalomas, tačiau ne statiškas pareigūno statuso elementas, kurio turinys gali kisti priklausomai nuo vietos (pareigūno) valstybės institucijų sistemoje, pasitvirtino.

Apibendrinus magistriniame darbe atliktus teorinius ir empirinius tyrimus, padarytos šios **išvados**:

1. Pareigūno teisinį statusą lemia jo vykdomų funkcijų specifika, kuri pabrėžiama specialiuose teisės aktuose, reglamentuojančiuose atskirų pareigūnų rūšių veiklą, tačiau visiems pareigūnams būdingi sekantys požymiai: vykdo viešojo administravimo funkcijas (viešojo administravimo įgaliojimai); atlieka valstybės suteiktų funkcijų (valstybinės valdžios įgaliojimai); turi teisę duoti nurodymus sau nepavaldžių asmenų atžvilgiu. Šie požymiai lemia pareigūno ir valstybės tarnautojo teisinio statuso skirtumus.

2. Konstitucinio teismo doktrinos analizė rodo, jog konstitucinė valstybės tarnybos paskirtis, ypatingi uždaviniai keliami valstybės tarnybai. Tai lemia, kad pareigūnui (kandidatui į pareigūnus) gali ir turi būti keliamas reikalavimas – būti nepriekaištingos reputacijos. Viena svarbiausių pareigūno teisinio statuso turėjimo ir pareigūno veiklos prielaidų yra nepriekaištingos asmens reputacijos principas. Nurodytos prielaidos išnykimas, t. y. nepriekaištingos reputacijos reikalavimų pažeidimas, yra pagrindas atimti asmeniui teisę užimti valstybės pareigūno pareigas ir panaikinti pareigūno teisinį statusą.

3. Pareigūno nepriekaištinga reputacija – tai privalomas pareigūno teisinio statuso elementas, rodantis tam tikrais teisės aktuose aiškiai išdėstytais kriterijais paremtą nuomonę apie asmenį. Teisės aktų ir jų istorinės raidos analizė rodo, jog teisiniame reglamanetavime būtinas reputacijos turinio atskleidimas, aiškiai išdėstant nepriekaištingos reputacijos sąlygas.

4. Pareigūnų nepriekaištingą reputaciją reglamentuojančių teisės aktų analizė rodo, jog Lietuvoje vyraujantis teisinio reguliavimo būdas yra nustatant nepriekaištingą reputaciją šalinančias (naikinčias) sąlygas (kriterijus). Taip pat sutinkamas ir teisinis reguliavimas numatant būtinas (privalomas) nepriekaištingos reputacijos sąlygas.

5. Užsienio valstybių teisinio reglamentavimo analizė rodo, jog kriterijai vertinant asmens nepriekaištingą reputaciją daugelyje valstybių yra panašūs – tai asmens teistumas, etikos normų pažeidimai, atleidimas iš darbo ir pan. Lietuva iš kitų valstybių išsiskiria nepriekaištingos reputacijos, kaip sąvokos, įtvirtinimu teisės aktuose (iš analizuotų valstybių tokia sąvoka rasta tik Lenkijos ir Brazilijos teisės aktuose) ir detaliu jos turinio nustatymu (detalaus tokio sąvokos turinio nustatymo tirtų valstybių teisiniame reglamentavime neaptikome).

6. Priklausomai nuo pareigūno vietos teisės sistemoje, nepriekaištingos reputacijos turinys gali kisti. Teisės aktuose nurodytų nepriekaištingos reputacijos kriterijų proporcingumas turi būti vertinamas atskirai atsižvelgiant į pareigūno vietą valstybės institucijų sistemoje.

6.1. Detali teisės aktuose įtvirtintų teisės normų, nustatančių asmens teistumą kaip nepriekaištingą reputaciją šalinančią aplinkybę, išryškino eilę teisinio reglamentavimo problemų. Pirmiausiai, normų konkurencija tarp Valstybės tarnybos įstatyme ir specialiuose pareigūnų veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose bei statutuose įtvirtinant nepriekaištingą reputaciją naikinančias sąlygas. Antra, bausmės, atimant galimybę tapti valstybės pareigūnu nepaisant teistumo išnykimo ar panaikinimo, už tam tikrų nusikalstamų veikų padarymą proporcingumas siekiamam tikslui. Trečia, eilėje nagrinėtų teisės aktų asmens padarytas baudžiamasis nusižengimas siejamas su teistumu, nors vadovaujantis baudžiamosios teisės nuostatomis teistumas už baudžiamąjį nusižengimą neatsiranda. Ketvirta, Lietuvos Respublikos įstatymai nenumato galimybės pripažinti teistumą ir laikyti asmenį teistu, jeigu jis buvo nuteistas užsienio valstybės teismo už nusikaltimu, padarytus ne Lietuvos teritorijoje. Todėl nagrinėtų teisės aktų nuostatos tikslintinos.

6.2. Piktnaudžiavimas psichotropinėmis, narkotinėmis, toksinėmis medžiagomis ar alkoholiu kaip valstybės pareigūno nepriekaištingą reputaciją šalinanti aplinkybė teisės aktuose suformuluota per plačiai dėl termino „piktnaudžiauti“ nevienareikšmiško supratimo. Todėl lieka neaiškus tokios teisės normos praktinis taikymas, nes nėra nustatyta teisinių pagrindų, pagal kuriuos būtų galima spręsti apie tokio juridinio fakto buvimą. Tokio nuostatos įgyvendinimas yra stokojantis būtinų garantijų, užkertančių kelią diskriminacijai, užtikrinančių tinkamą asmens teisių apribojimų taikymo teisinę kontrolę ir valstybės tarnybos nepriekaištingos reputacijos principo įgyvendinimui. Siekiant išvengti skirtingo nuostatų interpretavimo, teisės aktų normos tikslintinos.

6.3. Aplinkybės, susijusios su asmens profesinės ir tarnybinės veiklos pažeidimais numatytos beveik visuose pareigūnų veiklą reglamentuojančiuose teisės aktuose, išskyrus Tarnybos muitinėje statutą. Nagrinėtų normų analizė rodo, jog ši sąlyga ribojama teisėjo, prokuroro, advokato, notaro, antstolio, policijos ar vidaus reikalų sistemos, valstybės tarnybos ir panašiai (pareigų sąrašą išplečiant arba siaurinant) tarnybiniais nusižengimais nenumatant šiurkščių darbo drausmės

pažeidimų pagal Darbo kodeksą. Taip pat numatomas nepagrįstai skirtingas 3, 5 arba 10 metų nepriekaištingą reputaciją naikinantis terminas po atleidimo. Todėl teisės aktų normos tikslintinos.

6.4. Etikos kodeksų turinio analizė rodo labai platų etikos normų reguliavimo spektrą – nuo elgesio tarnyboje iki elgesio kasdieniniame gyvenime. Teismų praktikos analizė rodo, jog įvykdyto elgesio, prieštaraujančio visuotinai pripažintoms moralės ir etikos normoms, nulėmusio nepalankų asmeniui jo reputacijos įvertinimą, galiojimo pasekmės turėtų būti apibrėžtos laiko požiūriu. Šis laiko tarpas turėtų būti toks, per kurį būtų galima spręsti, jog asmuo pasitaisė, laikosi visuotinai pripažintų moralės ir etikos normų, gerbia bendro visuomenės gyvenimo taisykles ir nėra linkęs elgtis priešingai teisei bei moralei. Tam tikriems pareigūnams, atsižvelgiant į jų teisinį statusą ir vietą teisinėje sistemoje, gali būti taikoma nuostata, jog toks asmuo turi pateikti pagrįstų įrodymų ir įrodyti, kad įvyko jo, kaip pareigūno reabilitacija. Tokiems pareigūnams net ir teistumo išnykimas nereiškia, jog asmuo *ipso facto* atgauna nepriekaištingą reputaciją.

7. Valstybės tarnybos, Korupcijos prevencijos ir Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymų teisės normų turinio analizė rodo, jog asmens patikimumas yra nepriekaištingos reputacijos dalis, savo turiniu suprantamas kaip specialusis lygis ar aukštesnė forma. Skiriasi nepriekaištingos reputacijos ir asmens patikimumą neigiančių sąlygų nustatymo pasekmės ir būdai.

8. Vieningo pareigūnų nepriekaištingos reputacijos nustatymo mechanizmo nėra, todėl daugeliu atveju jis kompensuojamas vertinant asmens patikimumą. Korupcijos prevencijos įstatymų pataisos, įtvirtinant skiriančios institucijos pareigą kreiptis į Specialiųjų tyrimų tarnybą dėl informacijos apie asmenį, siekiantį eiti arba einantį valstybės pareigūno pareigas pateikimo yra realiausia alternatyva bandymams nepriekaištingos reputacijos nustatymo mechanizmą reglamentuoti atskirai specialiuose įstatymuose ar žinybiniuose aktuose. Toks mechanizmas nereikalautų didelių papildomų žmogiškųjų ir finansinių išteklių.

Remiantis šiomis išvadomis ir siekiant pagerinti pareigūnų nepriekaištingą reputaciją reglamentuojančių teisės normų veiksmingumą, **siūloma** tobulinti teisinio reguliavimo mechanizmą:

1. Keisti Valstybės tarnybos įstatymo 3^1 straipsnį „Valstybės tarnautojo nepriekaištinga reputacija“ ir šį straipsnį išdėstyti taip:

3^1 straipsnis. Valstybės tarnautojo nepriekaištinga reputacija

1. Asmuo negali būti laikomas nepriekaištingos reputacijos ir eiti valstybės tarnautojo pareigas, jeigu:

1) įstatymų nustatyta tvarka pripažintas kaltu dėl sunkaus ar labai sunkaus nusikaltimo padarymo ir turi neišnykusį ar nepanaikintą teistumą;

2) įstatymų nustatyta tvarka pripažintas kaltu dėl nusikaltimo valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams ar korupcinio pobūdžio nusikaltimo padarymo ir turi neišnykusį ar nepanaikintą teistumą;

3) įstatymų nustatyta tvarka pripažintas kaltu dėl baudžiamojo nusižengimo valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams ar korupcinio pobūdžio baudžiamojo nusižengimo padarymo ir nuo apkaltinamojo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos nepraėjo treji metai;

4) įstatymų nustatyta tvarka pripažintas kaltu dėl nusikaltimų, kuriais padaryta turtinė žala valstybei, ir turi neišnykusį ar nepanaikintą teistumą;

5) yra įstatymų nustatyta tvarka uždraustos organizacijos narys;

6) atleistas iš valstybės tarnautojo pareigų už šio Įstatymo 29 straipsnio 6 dalies 1–4 ir 7, 8, 9 punktuose nurodytus šiurkščius pažeidimus ir nuo atleidimo iš pareigų dienos nepraėjo treji metai;

7) atleistas iš skiriamų arba renkamų pareigų dėl priesaikos ar pasižadėjimo sulaužymo, pareigūno vardo pažeminimo ir nuo atleidimo iš pareigų dienos nepraėjo treji metai;

8) atleistas iš darbo, pareigų ar praradęs teisę verstis atitinkama veikla už neatitiktį įstatymuose keliamiems nepriekaištingos reputacijos reikalavimams ir teisės aktuose nustatytų etikos normų pažeidimą ir nuo atleidimo iš darbo, pareigų ar teisės verstis atitinkama veikla praradimo dienos nepraėjo treji metai;

9) piktnaudžiauja psichotropinėmis, narkotinėmis, kitomis svaigiomis medžiagomis ar alkoholiu. Piktnaudžiaujantis laikomas asmuo kuris yra įrašytas į Narkologinę įskaitą arba kuris per pastaruosius 3 metus ne mažiau kaip 2 kartus padarė administracinius, darbo drausmės ar kitus teisės pažeidimus, būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų.

10) Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo nustatyta tvarka taikomi teismo įpareigojimai.

2. Siekiant išvengti normų konkurencijos tarp Valstybės tarnybos įstatymo ir specialiųjų pareigūnų veiklą reglamentuojančių įstatymų bei statutų, įtvirtinant nepriekaištingą reputaciją naikinančias sąlygas, siūlome atsisakyti nuostatos, jog valstybės tarnybos įstatymo 3^1 strapsnio nuostatos statutiniams valstybės tarnautojams taikomos be išlygų.

3. Keisti Teismų įstatymo 52 straipsnio ir Prokuratūros įstatymo 25 straipsnio 3 dalies nuostatas nustatant, jog asmuo (ne)gali būti laikomas nepriekaištingos reputacijos jeigu:

1) (nėra) įstatymų nustatyta tvarka pripažintas kaltu dėl tyčinio nusikaltimo padarymo

nepaisant teistumo išnykimo ar panaikinimo;

2) (nėra) įstatymų nustatyta tvarka pripažintas kaltu už neatsargų nusikaltimą ir teistumas neišnykęs arba nepanaikintas;
3) (nėra) įstatymų nustatyta tvarka pripažintas kaltu dėl baudžiamojo nusižengimo valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams ar korupcinio pobūdžio baudžiamojo nusižengimo padarymo ir nuo apkaltinamojo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos nepraėjo penkeri metai;
4) (nėra) atleistas iš teisėjo, prokuroro, advokato, notaro, antstolio, policijos ar vidaus reikalų sistemos darbuotojo pareigų arba iš valstybės tarnybos už profesinės ar tarnybinės veiklos pažeidimus ar šiurkščius darbo pareigų pažeidimus pagal Darbo kodeksą, jei po šio atleidimo nepraėjo penkeri metai;
5) (nėra) atleistas iš skiriamų arba renkamų pareigų dėl priesaikos ar pasižadėjimo sulaužymo, pareigūno vardo pažeminimo ir nuo atleidimo iš pareigų dienos nepraėjo penkeri metai
6) (ne)piktnaudžiauja psichotropinėmis, narkotinėmis, kitomis svaigiomis medžiagomis ar alkoholiu. Piktnaudžiaujantis laikomas asmuo kuris yra įrašytas į Narkologinę įskaitą arba kuris per pastaruosius 3 metus ne mažiau kaip 2 kartus padarė administracinius, darbo drausmės ar kitus teisės pažeidimus, būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų.
7) (atitinka) neatitinka kitų Teisėjų (prokurorų) profesinės etikos taisyklių reikalavimų (us);
8) kuriam Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo nustatyta tvarka (nėra) taikomi teismo įpareigojimai.

4. Keisti kitų valstybės pareigūnų (taip pat ir statutinių valstybės tarnautojų) veiklą reglamentuojančius specialiųjų įstatymų ir statutų nuostatas, nustatant asmuo negali būti laikomas nepriekaištingos reputacijos jeigu:

1) įstatymų nustatyta tvarka pripažintas kaltu dėl sunkaus, labai sunkaus arba apysunkio nusikaltimo padarymo nepaisant teistumo išnykimo ar panaikinimo;
2) įstatymų nustatyta tvarka pripažintas kaltu už nesunkų tyčinį nusikaltimą arba neatsargų nusikaltimą ir teistumas neišnykęs arba nepanaikintas;
3) įstatymų nustatyta tvarka pripažintas kaltu dėl baudžiamojo nusižengimo valstybės

tarnybai ir viešiesiems interesams ar korupcinio pobūdžio baudžiamojo nusižengimo padarymo ir nuo apkaltinamojo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos nepraėjo penkeri metai;

4) atleistas iš teisėjo, prokuroro, advokato, notaro, antstolio, policijos ar vidaus reikalų sistemos darbuotojo pareigų arba iš valstybės tarnybos už profesinės ar tarnybinės veiklos pažeidimus ar šiurkščius darbo pareigų pažeidimus pagal Darbo kodeksą, jei po šio atleidimo nepraėjo penkeri metai;

5) atleistas iš skiriamų arba renkamų pareigų dėl priesaikos ar pasižadėjimo sulaužymo, pareigūno vardo pažeminimo ir nuo atleidimo iš pareigų dienos nepraėjo penkeri metai

6) piktnaudžiauja psichotropinėmis, narkotinėmis, kitomis svaigiomis medžiagomis ar alkoholiu. Piktnaudžiaujantis laikomas asmuo kuris yra įrašytas į Narkologinę įskaitą arba kuris per pastaruosius 3 metus ne mažiau kaip 2 kartus padarė administracinius, darbo drausmės ar kitus teisės pažeidimus, būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų.

7) atleistas iš darbo, pareigų ar praradęs teisę verstis atitinkama veikla už neatitiktį įstatymuose keliamiems nepriekaištingos reputacijos reikalavimams ir teisės aktuose nustatytų etikos normų pažeidimą ir nuo atleidimo iš darbo, pareigų ar teisės verstis atitinkama veikla praradimo dienos nepraėjo treji metai.

8) kuriam Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo nustatyta tvarka taikomi teismo įpareigojimai

5. Tarp kitų nepriekaištingą reputaciją šalinančių aplinkybių išskirtinas kompromituojančių duomenų apie asmenį naudojimas, kurie praktiniame įgyvendinime siejami su operatyvinėse įskaitose esančia operatyvine informacija. Dėl operatyvinės informacijos paskirties (operatyvinės veiklos subjektų informacinis aprūpinimas), jai būdingo informacinio triukšmo ir dėl to atsirandančios informacijos patikimumo rizikos, bei neaiškios įstaigos vadovo diskrecijos ribos, sprendžiant apie asmens reputaciją, minėta sąlyga naikintina.

6. Siekiant vieningo ir efektyvaus pareigūnų nepriekaištingos reputacijos nustatymo ir kontrolės mechanizmo, siūlome papildyti Korupcijos prevencijos įstatymą 9^1 ir jo redakciją išdėstyti sekančiai:

9¹ straipsnis. Informacijos apie asmenį, siekiantį eiti arba einantį valstybės pareigūno pareigas, pateikimas

1. Informacija apie asmenį, siekiantį eiti arba einantį valstybės pareigūno pareigas, (toliau – asmuo) pateikiama į pareigas asmenį skiriančiam ar paskyrusiam įstaigos ar įmonės vadovui, kolegialiam valdymo organui arba valstybės politikui (toliau – į pareigas asmenį skiriantis ar paskyręs subjektas) siekiant įvertinti asmens nepriekaištingos reputacijos reikalavimus.

2. Specialiųjų tyrimų tarnyba surenka ir į pareigas asmenį skiriančiam ar paskyrusiam subjektui pateikia informaciją apie:

1) Asmens teistumą (atsižvelgiant į pareigas skiriančio ar paskyrusio subjekto paklausimą ir apie išnykusį ar panaikintą teistumą);
2) Asmens atžvilgiu per pastaruosius penkerius metus įsigaliojusius teismo nuosprendžius dėl baudžiamojo nusižengimo valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams ar korupcinio pobūdžio baudžiamojo nusižengimo padarymo;
3) Asmens atleidimą iš tarnybos ar pareigų dėl priesaikos sulaužymo, pareigūno vardo pažeminimo;
4) Per pastaruosius penkerius metus asmens padarytus šiurkščius tarnybinius nusižengimus (darbo pareigų pažeidimus) ir paskirtas tarnybines (drausmines) nuobaudas už juos (neatsižvelgiant į tai, ar nuobaudos galioja, ar nebegalioja);
5) Atvejus, kai asmuo per pastaruosius penkerius metus (atsižvelgiant į pareigas skiriančio ar paskyrusio subjekto paklausimą ir apie senesnius) buvo pripažintas pažeidusiu elgesio kodekso ar kito teisės akto, reglamentuojančio tarnybinės etikos ir elgesio normas, nuostatas. Taip pat visas kitas faktines aplinkybes apie asmens etikos normų pažeidimus.
6) Atvejus, kai asmuo pastaruosius 3 metus ne mažiau kaip 2 kartus padarė administracinius, darbo drausmės ar kitus teisės pažeidimus, būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų arba asmens įtraukimą į narkologinę įskaitą faktas
7) Asmens atžvilgiu taikomas ar taikytas organizuoto nusikalstamumo prevencines poveikio priemones pagal Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymą;

3. Specialiųjų tyrimų tarnyba pagal kompetenciją surenka teisėsaugos, kontrolės, kitų institucijų, įstaigų ir įmonių turimą šio straipsnio 1 dalyje nurodytą informaciją apie asmenį,

duomenis iš valstybės tarnautojų registro, prireikus – iš kitų valstybės ar žinybinių registrų, duomenų rinkmenų, ir kartu su savo apie asmenį turima vieša informacija pateikia asmenį į pareigas skiriančiam ar paskyrusiam subjektui.

4. Šio straipsnio 1 dalyje nurodytą informaciją apie asmenį Specialiųjų tyrimų tarnyba pateikia ne vėliau kaip per 14 kalendorinių dienų nuo rašytinio prašymo pateikti informaciją apie asmenį gavimo dienos. Šio straipsnio 2 dalyje nurodytos institucijos, įstaigos ir įmonės turimą informaciją ir (ar) duomenis Specialiųjų tyrimų tarnybai privalo pateikti ne vėliau kaip per 7 kalendorines dienas nuo Specialiųjų tyrimų tarnybos prašymo pateikti informaciją ir (ar) duomenis gavimo dienos, o jei būtina ir įmanoma, – nedelsdamos.

5. Į pareigas asmenį skiriantis ar paskyręs subjektas šiame straipsnyje nustatyta tvarka pateiktą informaciją gali naudoti tik priimdamas sprendimą dėl asmens atitikimo nepriekaištingos reputacijos reikalavimams. Į pareigas asmenį skiriantis ar paskyręs subjektas šiame straipsnyje nustatyta tvarka gautos informacijos apie asmenį negali perduoti tretiesiems asmenims, išskyrus Lietuvos Respublikos įstatymų nustatytus atvejus.

6. Specialiųjų tyrimų tarnyba, į pareigas asmenį skiriantys ar paskyrę subjektai privalo užtikrinti, kad asmens duomenys, gauti šiame straipsnyje nustatyta tvarka, būtų tvarkomi ir saugomi Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka.

7. Prašymo pateikti informaciją apie asmenį formą tvirtina Specialiųjų tyrimų tarnybos direktorius įsakymu.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume // Žin., 1992, Nr. 33-1014.
2. Jungtinių Tautų Konvencijoje prieš korupciją. Prieiga: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=289015&p_query=&p_tr2=l?p_id=289015&p_query=&p_tr2=
3. Jungtinių Tautų konvencijos prieš korupciją ratifikavimo įstatymas // Žin., 2006-12-14 Nr.136-5144
4. Lietuvos Respublikos Administracinių pažeidimų kodeksas. VĮ Registrų centro Teisinės informacijos departamentas. Vilnius, 2008.
5. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas // Žin., 2000, Nr. 89-2741.
6. Lietuvos Respublikos Darbo kodeksas. Žin., 2002, Nr. 64-2569.
7. Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymas // Žin., 1999, Nr. 66-2130.
8. Lietuvos Respublikos Teismų įstatymas // Žin., 1994, Nr. 46-851.
9. Lietuvos Respublikos Policijos veiklos įstatymas // Žin., 2000, Nr. 90-2777.
10. Lietuvos Respublikos Prokuratūros įstatymas // Žin., 1994, Nr. 81-1514.
11. Lietuvos Respublikos Valstybės sienos apsaugos tarnybos įstatymas // Žin., 2000, Nr. 92-2848.
12. Lietuvos Respublikos Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos įstatymas // Žin., 2002, Nr. 33-1250.
13. Lietuvos Respublikos Vadovybės apsaugos įstatymas // Žin., 2002, Nr. 112-4982.
14. Lietuvos Respublikos Muitinės įstatymas // Žin., 2004, Nr. 73-2517.
15. Lietuvos Respublikos Tarnybos Lietuvos Respublikos muitinėje statuto patvirtinimo ir įgyvendinimo įstatymas // Žin.,2000, Nr. 94-2917.
16. Lietuvos Respublikos Specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas // Žin., 2000, Nr. 41-1162.
17. Lietuvos Respublikos Valstybės saugumo departamento įstatymas // Žin., 1994, Nr. 11-163.
18. Lietuvos Respublikos Antstolių įstatymas // Žin., 2002, Nr. 53-2042.
19. Lietuvos Respublikos Diplomatinės tarnybos įstatymas // Žin., 1999, Nr. 7-140.
20. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymas // Žin., 1998, Nr. 110-3024.
21. Lietuvos Respublikos Viešojo administravimo įstatymas // Žin., 1999, Nr. 60-1945.
22. Lietuvos Respublikos Draudimo įstatymas // Žin., 2003, Nr. 94-4246
23. Lietuvos Respublikos Audito įstatymas // Žin., 1999, Nr. 59-1916.
24. Lietuvos Respublikos Bankų įstatymas // Žin., 2004, Nr. 54-1832
25. Lietuvos Respublikos Viešųjų pirkimų statymas // Žin., 1996, Nr. 84-2000.
26. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo įstatymas // Žin., 1993-02-28 Nr.6-120.
27. Lietuvos Respublikos Ūkinio teismo laikinasis įstatymas // Žin., 1994-04-22 Nr.30-534.
28. Lietuvos Respublikos Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas // Žin., 2002-02-06 Nr.13-467.
29. Lietuvos Respublikos Valstybės saugumo departamento statuto patvirtinimo įstatymas // Žin., 2002, Nr. 73-3101.
30. Lietuvos Respublikos Tarnybos Kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statuto patvirtinimo įstatymas // Žin., 2000, Nr. 39-1088.
31. Lietuvos Respublikos Narkologinės priežiūros įstatymas // Žin., 1997, Nr. 30-711.
32. Lietuvos Respublikos Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas // Žin., 2010, Nr. 142-7261.
33. Lietuvos Respublikos Operatyvinės veiklos įstatymas // Žin., 2002, Nr. 65-2633.

34. Lietuvos Respublikos Organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymas // Žin., 1997, Nr. 69-1731.
35. Lietuvos Respublikos Korupcijos prevencijos įstatymas // Žin., 2002, Nr. 57-2297.
36. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl operatyvinės įskaitos steigimo ir tvarkymo taisyklių patvirtinimo“ // Žin., 2002, Nr. 97-4278.
37. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl konkursų į valstybės tarnautojų pareigas organizavimo tvarkos aprašymo“ // Žin., 2002, Nr. 65-2654.
38. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir vidaus reikalų ministro įsakymas „Dėl asmenų, priimamų į pareigūno, valstybės tarnautojo ar darbuotojo, dirbančio pagal darbo sutartį, pareigas Kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ir jam pavaldžiose įstaigose, specialaus tikrinimo taisyklių patvirtinimo“ // Žin., 2010-07-31, Nr. 91-4836.
39. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2004 m. liepos 16 d. įsakymas Nr. V-347 “Dėl Lietuvos policijos pareigūnų etikos kodekso patvirtinimo” // Žin., 2004.07.22, Nr.: 113
40. Muitinės departamento direktoriaus 2006 m. gruodžio 27 d. įsakymą Nr. 1B-888 „Dėl Lietuvos Respublikos muitinės pareigūnų etikos kodekso patvirtinimo“ // Žin., 2007-01-04, Nr. 1-45.
41. Visuotinio teisėjų susirinkimo 2006 m. birželio 28 d. sprendimas Nr. 12 P-3 Dėl Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodekso. Prieiga: www.teismai.lt. Prieiga: [Žiūrėta 2011 12 27d. 10:50]
42. Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos direktoriaus 2004 m. gegužės 10 d. įsakymas Nr. 34V “Dėl finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos prie vidaus reikalų ministerijos tarnautojų tarnybinės etikos kodekso patvirtinimo”// Žin., 2004-05-14, Nr. 80-2858
43. STT direktoriaus 2001 m. vasario 8 d. įsakymas Nr. 27 “Dėl Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos darbuotojų etikos kodekso patvirtinimo”. Prieiga: www.stt.lt. Prieiga: [Žiūrėta 2011 12 27d. 11:20]
44. Generalinio prokuroro 2004 m. balandžio 30 d. įsakymas Nr. I-68 „Dėl Lietuvos prokurorų etikos kodekso ir prokurorų etikos komisijos veiklos nuostatų patvirtinimo“. Prieiga: www.prokuraturos.lt. Prieiga: [Žiūrėta 2011 12 27d. 10:00]
45. Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos direktoriaus 2001 m. rugpjūčio 13 d. įsakymas Nr. 506 “Dėl priimamų į tarnybą muitinėje asmenų specialiojo tikrinimo tvarkos patvirtinimo”.
46. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2003 m. balandžio 1 d. įsakymas Nr. 83 “Dėl Lietuvos antstolių rūmų įstatų ir antstolių profesinės etikos kodekso paskelbimo”// Žin., 2003-04-09, Nr. 34-1447.

Teismų praktika

47. Konstitucinio Teismo 1994-04-13 nutarimas „Dėl Seimo nutarimo pilietybės klausimais“ // Žin., 1994, Nr. 29-524.
48. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadrinių darbuotojų dabartinės veiklos“ 1 ir 2 straipsnių, 3 straipsnio 2 dalie, taip pat Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadrinių darbuotojų dabartinės veiklos“ 1 straipsnio 1 ir 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin., 1999-03-10 Nr.23-666

49. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. vasario 27 d. nutarimas Nr. 222 „Dėl kandidato į Vyriausybės atstovus“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Korupcijos prevencijos įstatymo 9 straipsniui“ // Žin., 2007-08-18, Nr. 90-3580.
50. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“ // Žin., 2004-12-18, Nr. 181-6708
51. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 14, 25^1, 26, 30, 33, 34, 36, 40, 51, 56, 58, 59, 66, 69, 69^1 ir 73 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai// Žin., 1999-12-24, Nr. 109-3192.
52. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija), 4 straipsnio (2001 m. birželio 26 d., 2003 m. balandžio 3 d. redakcijos), 6 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 3 dalies ir 8 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // 2005-01-04, Nr. 1-7
53. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 38 straipsnio 4 dalies ir Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 36 straipsnio 4 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin. 1998-11-18, Nr. 100-2791
54. Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų, specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, kalėjimų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 11 straipsniu 2 dalies (2000 m. gruodžio 21 d. redakcija) ir 13 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. sausio 20 d. nutarimu Nr. 83 patvirtintų vidaus reikalų, specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, kalėjimų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų skyrimo bei mokėjimo nuostatų 25 punkto 2 pastraipos (2001 m. gegužės 25 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir šių nuostatų 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų, specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, kalėjimų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsniu 4 daliai. // Žin., 2003-07-09, Nr. 68-3094.
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegijos 2011 m. liepos 21 d. nutartis Administracinė byloje R. C. v. Nacionalinė teismų administracija, byla Nr. A^{502}-2319/2011
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje A. M. v. Lietuvos advokatų taryba, byla Nr. 3K-3-584/1999
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2001 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje A. M. v. Lietuvos advokatų taryba, byla Nr. 3K-7-168/2001
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje V. R. L. v. Lietuvos advokatūra, byla Nr. 3K-3-80/2009.
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegijos 2007 m. rugsėjo 17 d. nutartis administracinė byloje L.Ž. v. Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, byla Nr. A17-369/2007
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegijos 2011 m. balandžio 6 d. nutartis administracinė byloje M. J. v. Panevėžio apskrities vyriausiasis policijos komisariatas, byla Nr. A^{63} – 924/2011
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegijos 2007 m. gegužės 31 d. nutartis administracinė byloje J. L. v. Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, byla Nr. P^6-227/2007

Specialioji literatūra

62. Armanas Abramavičius ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99-212 straipsniai). Vilnius, Teisinės informacijos centras, Vilnius, 2004.
63. Anušauskas Arvydas. Lietuvos slaptosios tarnybos 1918-1940. – Vilnius: Mintis, 1998.
64. Административное право, под ред. Ю.М.Козлов. Москва 1999.
65. Административное право. Под редакцией Никитина А. М. Москва: Юнити, 2000.
66. Budbergytė R., Šakočius A., Žilinskas D. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos komentaras. Vilnius, Lietuvos viešojo administravimo institutas, 2004.
67. Gruodytė Edita. Valstybės tarnautojų samprata nusikaltimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams skyriuje. Jurisprudencija, 2006, Nr. 7 (85).
68. Габричидзе Г. Н., Чернявский А. Г. Административное право. Москва: Проспект, 2002.
69. Кураков Л. П., Смирнов *С. Н.*. Информация как объект правовой защиты. – Москва: Гелиос, 1998.
70. Laurinavičius Alfonsas. Statutinių valstybės tarnautojų statuso įgijimo kriterijai ir jo išskirtinumo pagrįstumas. Valstybės tarnybos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvos Respublikoje. Vilnius, Lietuvos viešojo administravimo institutas, 2008.
71. Laurinavičius A. Tarnybinė teisė: statutinės valstybės tarnybos teisinis reguliavimas. LTU, 2003.
72. Mikėnaitė Živilė. Statutinis valstybės tarnautojas bausmių vykdymo sistemoje. Valstybės tarnybos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvos Respublikoje. Vilnius, Lietuvos viešojo administravimo institutas, 2008.
73. Leonski Z. Materialne prawo administracyjne. C.H.BECK. 2000.
74. Palidauskaitė Jolanta. Valstybės tarnautojų veiklos teisinis reglamentavimas: etinis aspektas // Viešoji politika ir administravimas. Vilnius, 2003, Nr. 4.
75. Petkevičienė Jolanta. Tarnybinė etikos reguliavimas Lietuvoje: iššūkiai ir sprendimai. Valstybės tarnybos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvos Respublikoje. Vilnius, Lietuvos viešojo administravimo institutas, 2008.
76. Petrošius Darius. Naujas konspiracijos principo turinys operatyvinėje veikloje. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.
77. Sherman Tom. Viešojo sektoriaus etika: perspektyvos ir sunkumai. Prieiga: http://www.stt.lt. Prieiga: [Žiūrėta 2011 12 27d. 11:37]
78. Trust in Government. Ethics measures in OECD countries. OECD 2000.

Papildoma literatūra

79. El. Lietuvių kalbos žodynas [žiūrėta 2011 m. spalio 17 d.]. Prieiga per internetą: http://www.lki.lt/dlkz/ [Žiūrėta 2012 02 23d. 12:20]
80. Oficialus LR Konstitucijos vertimas. Prieiga: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=275374 [Žiūrėta 2012 01 25d. 12:20]
81. Oficialus LR Konstitucijos vertimas. Prieiga: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=345649 [Žiūrėta 2012 01 25d. 12:23]
82. Oficialus LR Konstitucijos vertimas. Prieiga: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=275302 [Žiūrėta 2012 01 25d. 12:25]
83. Bankų įstatymas anglų kalba. Prieiga: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=364398 [Žiūrėta 2012 04 25d. 12:25]
84. Oficialus LR Konstitucijos vertimas. Prieiga: http://www.loc.gov/law/help/brazil.php [Žiūrėta 2012 01 25d. 12:27]

85. Oficialus LR Konstitucijos vertimas. Prieiga: http://www.abc.com.pl/du-akt/-/akt/dz-u-08-227-1505 [Žiūrėta 2012 01 25d. 12:27]
86. Oficialus LR Konstitucijos vertimas. Prieiga: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=313314 [Žiūrėta 2012 01 25d. 12:29]
87. Oficialus LR Konstitucijos vertimas. Prieiga: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=313310 [Žiūrėta 2012 01 25d. 12:29]
88. Oficialus LR Konstitucijos vertimas. Prieiga: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=313311 [Žiūrėta 2012 01 25d. 12:30]
89. Oficialus LR Konstitucijos vertimas. Prieiga: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=313313 [Žiūrėta 2012 01 25d. 12:31]
90. Civil service ethics. A study of the grounds of civil service ethics, its present state and areas of development. Helsinki, 2000, p. 20. Prieiga : http://www.vm.fi/vm/en/04_publications_and_documents/01_publications/06_state_employers_office/89879/89880_en.pdf [Žiūrėta 2011 10 25d. 20:20]
91. Code of Conduct in the Public Sector. Prieiga:
92. http://perst.dk/~/media/Publications/2008/Code%20of%20Conduct%20in%20the%20Public%20Sector%20-%20in%20brief/Code%20of%20conduct-pdf.ashx [Žiūrėta 2011 12 01d. 13:00]
93. Government Decision in Principle on State Personnel Policy, 2001. Prieiga: http://www.vm.fi/vm/en/04_publications_and_documents/01_publications/06_state_employers_office/20010830Govern/89891.pdf [Žiūrėta 2011 10 05d. 17:29]
94. Public Service Act. Prieiga: http://www.legaltext.ee/en/andmebaas/ava.asp?m=022 [Žiūrėta 2011 10 06d. 23:00]
95. The Civil Service Management Code. Prieiga: http://www.civilservice.gov.uk/about/resources/csmc/CSMC-4.aspx [Žiūrėta 2011 10 06d. 22:20]
96. The Danish Public Administration Act. Prieiga: http://ec.europa.eu/information_society/policy/psi/docs/pdfs/implementation/dk_act571_19-12-85_public_admin.doc [Žiūrėta 2011 10 07d. 12:20]
97. http://www.abc.com.pl/serwis/du/2008/1505.htm [Žiūrėta 2011 10 07d. 12:40]
98. http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/nispacee/unpan012622.pdf [Žiūrėta 2011 10 07d. 17:00]
99. https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=5654 [Žiūrėta 2011 10 08d. 9:15]
100. http://www.ttc.lv/export/sites/default/docs/LRTA/Likumi/State_Civil_Service_Law.doc [Žiūrėta 2011 10 08d. 12:00]
101. http://www.dz-rs.si/index.php?id=351&docid=25&showdoc=1 [Žiūrėta 2011 10 09d. 14:05]
102. http://www.mju.gov.si/fileadmin/mju.gov.si/pageuploads/mju_slike/english/civil_servants_act.doc [Žiūrėta 2011 10 10d. 11:00]
103. http://www.om.fi/uploads/54begu60narbnv_1.pdf [Žiūrėta 2011 10 10d. 12:00]
104. http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1994/19940750 [Žiūrėta 2011 10 07d. 12:20]
105. http://www.riksdagen.se/templates/R_Page____6307.aspx [Žiūrėta 2011 10 07d. 13:20]
106. http://www.regeringen.se/content/1/c6/07/20/01/09822018.pdf [Žiūrėta 2011 10 15d. 15:45]
107. http://www.usconstitution.net/const.html [Žiūrėta 2011 10 15d. 15:55]
108. http://www.leg.state.or.us/ors/244.html [Žiūrėta 2011 10 16d. 8:30]
109. http://findarticles.com/p/articles/mi_m0IMR/is_/ai_n9532545 [Žiūrėta 2011 10 17d. 12:00]
110. http://www.loc.gov/law/help/brazil.php [Žiūrėta 2011 10 17d. 12:20]
111. Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos 2010 metų veiklos ataskaita Seimui. Prieiga: www.lrs.lt [Žiūrėta 2012 02 01d. 11:00]
112. Seimo narių grupės prašymas Nr. 1B-56/2011 Konstituciniam teismui, kuris 2011 m. gruodžio 12 d. yra priimtas nagrinėti. Prieiga: www.lrkt.lt [Žiūrėta 2011 12 27d. 10:00]

PRIEDAI

Priedas Nr. 1. Laisvo interviu metodas.

Atsižvelgiant į magistrinio darbo tikslą bei uždavinius, empiriniams duomenims rinkti buvo taikomas laisvo interviu metodas. Interviu metodas panaudotas šiai paskirčiai ir tikslams pasiekti:

1) tyrimo pradžioje norint patikslinti tyrimo problemą, hipotezes bei jų formavimą;
2) kaip savarankiškas informacijos rinkimo metodas, kai yra ribota ir pakankamai maža atranka;
3) kaip papildomas metodas išsamesnei informacijai gauti ar jai patikslinti kartu su kitais teoriniais metodais.

Dėl patogumo užduoti papildomus atviro pobūdžio klausimus, pasirinktas pusiau struktūruotas giluminis interviu. Respondentais pasirinkti ekspertai, kurie dirba Specialiųjų tyrimų tarnyboje – 1 valdybos viršininkas ir Korupcijos prevencijos valdybos korupcijos rizikos skyriaus viršininkas.

Sudarant interviu (pokalbio) eigos planą, pasitelkiau teorines žinias, vadovaudamasi metodiniais sociologinių tyrimų nurodymais, atsižvelgiau į darbo planą. Interviu planas:

1) Pareigūno nepriekaištingos reputacijos sąvoka bei turinys;

2) Pareigūnų nepriekaištingos reputacijos kriterijų teisinio reguliavimo problematika:

- Asmens teistumas kaip valstybės pareigūno nepriekaištingą reputaciją šalinanti aplinkybė;

- Piktnaudžiavimas psichotropinėmis, narkotinėmis, kitomis svaigiomis medžiagomis ar alkoholiu kaip valstybės pareigūno nepriekaištingą reputaciją šalinanti aplinkybė;

- Profesinės ir tarnybinės veiklos pažeidimai bei asmens elgesio neatitikimas etikos taisyklių reikalavimams kaip valstybės pareigūno nepriekaištingą reputaciją šalinanti aplinkybė;

- Kitos valstybės pareigūno nepriekaištingą reputaciją šalinančios aplinkybės

3) Asmens patikimumo samprata ir santykis su nepriekaištinga reputacija;

4) Nepriekaištingos reputacijos nustatymo mechanizmas;

5) Užsienio valstybių teisinio reguliavimo praktika susijusi su nepriekaištinga reputacija.

Interviu metu ekspertai galėjo laisvai pasisakyti ir pareikšti savo nuomonę nagrinėjamu klausimu. Taip pat buvo užduodami netiesioginiai, konkretizuojantys ir tikslinantys klausimai.

Tyrimo etika. Atliekant tyrimą buvo laikomasi etikos principų:

- gavus institucijų kontaktinių asmenų sutikimą atlikti tyrimą, respondentų buvo prašoma asmeninio sutikimo atsakyti į anketos bei interviu klausimus;
- respondentai buvo informuoti apie tyrimo tikslus, akcentuojant, kad anketavimo ir interviu metu gauti duomenys bus naudojami tik tyrimo tikslams pasiekti.

SANTRAUKA

Šio darbo tikslas - nustatyti tinkamiausią pareigūno nepriekaištingos reputacijos reglamentavimo modelį ir jo įgyvendinimo mechanizmą. Šiam tikslui pasiekti magistro baigiamojo darbo pirmoje dalyje nagrinėjama valstybės pareigūno sampratos problemos Lietuvos teisės aktuose, analizuojami jiems būdingi požymiai bei skirtumai nuo valstybės tarnautojų. Antroje darbo dalyje aptariama asmens nepriekaištingos reputacijos vieta valstybės tarnybos teisiniame reguliavime, analizuojama ir pateikiama nepriekaištingos reputacijos sąvoka ir jos turinys, detaliai tiriamas užsienio valstybių teisinis reguliavimas. Trečia darbo dalis skirta detaliai pareigūnų nepriekaištingos reputacijos kriterijų analizei. Naudojant kompleksinį teorinių bei empirinių tyrimo metodų taikymą tiriamas asmens teistumas kaip valstybės pareigūno nepriekaištingą reputaciją šalinanti aplinkybė, piktnaudžiavimas psichotropinėmis, narkotinėmis, kitomis svaigiomis medžiagomis ar alkoholiu kaip valstybės pareigūno nepriekaištingą reputaciją šalinanti aplinkybė, profesinės ir tarnybinės veiklos pažeidimai bei asmens elgesio neatitikimas etikos taisyklių reikalavimams kaip valstybės pareigūno nepriekaištingą reputaciją šalinanti aplinkybė, taip pat kitos valstybės pareigūno nepriekaištingą reputaciją šalinančios aplinkybės. Pateikiamos kriterijų teisinio reglamentavimo problemos. Penkta darbo dalis skirta nepriekaištingos reputacijos ir asmens patikimumo sąvokų santykio, jų skirtumų analizei. Darbe tiriamas ir nepriekaištingos reputacijos nustatymo mechanizmas, pateikiami pasiūlymai jo tobulinimui.

Pagrindinės sąvokos: valstybės tarnyba, pareigūnas, nepriekaištinga reputacija, asmens patikimumas, nepriekaištingos reputacijos nustatymo mechanizmas.

SUMMARY

The goal - to determine the most appropriate officer of good repute regulatory model and its implementation mechanism. To achieve this master's thesis in the first part deals with problems of the concept of a public official of the Lithuanian legal acts, analyzed in their specific characteristics and differences between civil servants. The second part deals with a person of impeccable reputation in the legal place of civil service regulation, analyze and present the concept of good repute and its contents examined in detail the legal regulation of foreign countries. The third part is devoted to detailed criteria of good repute officials for analysis. Using an integrated theoretical and empirical approaches to the study investigated how a person convicted of a state official impeccable reputation for eliminating circumstance, abuse of psychotropic, narcotic, intoxicating other substances or alcohol as a public official's impeccable reputation for eliminating circumstance, professional and career development and personal conduct violations of ethics rules for non-compliance with the requirements of public officer impeccable reputation eliminating factor as well as other public officer disposes of an excellent reputation circumstances. Provides criteria for the legal regulation of the problem. Fifth part is devoted to a person of impeccable reputation and credibility conceptual relationship, their differences in the analysis. The paper studied and impeccable reputation mechanism, proposals for its improvement.

Key words: state service, officer, impeccable (spotless, good) repute, credibility of the person, regulation of impeccable reputation mechanism.